

ФРАНСОА МОРИАК
ЮНОША ОТ ЕДНО ВРЕМЕ

Превод от френски: Стефан Тафров, —

chitanka.info

*Пиша не това, което говоря, говоря не
това, което мисля, мисля не така, както би
трябвало да мисля, и така до дълбините на
мрака.*

Кафка

ГЛАВА I

Не съм като другите момчета. Ако бях като другите момчета, на седемнадесет години щях да ходя на лов заедно с по-големия си брат Лоран, с нашия управител Дюбер, с по-малкия му син Симон Дюбер, който е абат и в този час би трябвало да присъствува на вечерната служба, както и с брат му Прюдан, който кара Симон да си вземе довиждане със свещеника. Можех да стрелям с ловна пушка калибър 24, вместо да претърсвам храсталаците за дивеч и да си играя на куче.

Е да, правя се на куче, но в същото време се питам какво ли става в главата на Симон. Заради трънаците и клоните си е запретнал расото; защо са ми толкова смешни дебелиите му прасци, обути в черни вълнени чорапи? Обича лова не по-малко от Диан и Стоп. Ловът е в кръвта му, не е по силите му да се откаже, макар добре да знае, че в този час господин настоятелят отслужва вечернята и непрекъснато гледа към празната дървена пейка, където би трябвало да бъде Симон и където той не е. След вечерня господин настоятелят ще дойде у дома да поговори за това с мама. Надявам се, че дотогава ще съм се прибрал, макар че те се пазят от мен и млъкват, щом се приближа. Според мама аз съм дърдорко, а господин настоятелят намира, че в главата си имам лоши мисли, защото си задавам въпроси, каквито той никога не си е задавал и въобще никой не му е задавал, какво пък остава за мен; но той знае, че го смятам за глупак.

„За теб всички са глупави!“ — обвинява ме мама. Вярно е, че вкъщи за умен смятам само себе си, но знам, че нищо не знам, защото на нищо не са ме научили. Освен на най-елементарните неща, учителите ми нямаха на какво да ме научат. Другарите ми ме превъзхождат във всичко, което в техните очи е от значение. Презират ме и имат право: не спортувам, силата ми е пилешка. Изчервявам се, когато си говорят за момичета, а ако разглеждат снимки, извърщам глава на другата страна. Все пак някои от тях се държат с мен приятелски, дори повече от приятелски.

Те вече знаят с какво ще се занимават по-нататък, имат свое място в живота. А аз? Даже не знам какво съм. Знаем, че всичко, което проповядва настоятелят, и всичко, в което вярва майка ми, не съответствува на действителността. Знаем, че нямат никакво чувство за справедливост. Отвращавам се от тяхната религия. Въпреки това не мога без Бог. Ето кое всъщност ме прави дълбоко различен от всички останали, а не че си играя на куче и се ровя из храсталаците, вместо да ходя на лов с Лоран, Прудан и Симон Дюбер, или че не умея да боравя с ловна пушка калибър 24. Всичко, което приказва господин настоятелят, и начинът, по който го казва, ми се струва идиотско — но все пак мисля, че е вярно, мога да призная това на себе си: знам, че е вярно. Сякаш някакъв слепец, който е едновременно и опитен водач, ме тласка по абсурдни пътища към върховната истина, мърморейки нещо на латински, като кара и все по-оредяващите тълпи след себе си да повтарят същото — най-накрая те се превръщат в стадо, което може само да пасе, където го заведат... Какво пък! Аз виждам светлината, сред която те вървят, без да я виждат, и по-точно — тази светлина е вече в мен. Да казват каквото си искат: именно те са онези невежи и онези идиоти, които вбесяват моя приятел Донзак — модерниста^[1]. Все пак всичко, в което вярват, е истина. Ето до какво според мен се свежда историята на църквата.

Настигнаха заека на края на нивата при Жуано. Връщането беше изнурително: седем километра пеш по онзи зловец, но все пак скъп за мен път между две стени от борове. „Докъдето ви стигне погледът, всичко е на госпожата!“ — не пропуска никога да обяви Дюбер със странната гордост на крепостен... Ужасно е, че пиша такива работи. Предварително знаех, че Симон ще върви именно до мен и няма да ме заговори. Изведнъж се оказа, че най-голямото дете сред нас е Лоран. Той непрекъснато риташе някаква шишарка — закара ли я до вкъщи, спечелил е.

Двамата със Симон не говорехме за нищо. Сигурно свещеникът му се бе оплакал от „лошите мисли“ в главата ми и Симон ми се възхищаваше за това, че едва седемнадесетгодишен съм в състояние да разтревожа това ограничено същество, под чиято опека той самият ще бъде, докато е семинарист във ваканция.

Тук бих искал да изповядам една измама: това, което плаши у мен настоящия и възхищава Симон, са само някои смътни понятия, запомнени от думите на Андре Донзак, дето ми е проглушил ушите с това, което бил прочел в „Анали на християнската философия“^[2]. Донзак превъзнася някой си отец Лабертониер^[3], ораторианец^[4], който е главен редактор на това списание и чието име хвърля господин настоящия в ужас. „Той е модернист, мирише на клада“ — повтаря често настоящият. Ненавиждам го заради този жесток и глупав образ: „мирише на клада“! О, те винаги са готови да изгорят на клада онези, които вярват с отворени очи.

Но и аз съм не по-малък лицемер — заливам ги с огнените слова на Андре, сякаш съм ги измислил аз, и се правя, че знам това, което те не знаят, въпреки че и аз самият съм също толкова невеж, колкото и те... Не, прекалено се очерням. Както казва Донзак, вече съм навлязъл в Паскал. Чета го без усилие, особено „бележките“ към изданието на Брюнsvик^[5], което Андре ми даде. Всичко, което е свързано с Пор-Роял, ме засяга.

Дали Симон Дюбер, който си е взел матурата, е чел Паскал? Подозирам, че не познава в оригинал нито един автор, включен в програмата, и се задоволява с написаното в учебника... Крачеше редом с мен. Усещах миризмата на потта, с която беше напоено расото му. Не че е нечистоплътен — по-чист е от всички останали в семейството си — селяни, които не знаят какво е къпане, по-чист е дори от нас, защото почти всеки ден влиза във водата, когато ходи за риба във воденицата. Лови щуки и налими, почуквайки по коренищата на елите, между които предварително е опънал мрежа... Но да не започвам с рибарските истории.

В действителност повдига ми се не толкова от специфичната му миризма, колкото от онези шести кутрета, онези потреперващи израстъци и на ръцете, и на краката, така че обувките му, направени по поръчка, изглеждат колкото дълги, толкова и широки: също като на слон! Рядко ми се случва да виждам шестте пръста на краката му, но тия хрущялчета на ръцете му ме ужасяват. Впрочем той не се и старее да ги прикрива и даже открито се радва, че заради излишните си кутрета ще отърве казармата. По-големия му брат Прюдан е на друго мнение: „Можеха да те приемат в Сен Сир^[6]...“ Това е единственият път, когато Прюдан е казал пред мен нещо, с което се е проявил като

изкусител спрямо по-малкия си брат, за какъвто го смятат мама и господин настоятелят.

Винаги съм мислил, че на тази тема мога да напиша роман: слабият, хилав Прюдан, с тъмна кожа и изгнили зъби обича — знам го със сигурност — съседката си Мари Дюро, дъщеря на дърводелеца и сестра на Адолф Дюро, който е на двадесет години и прилича на Херкулес от моя учебник по история на древна Гърция — та чрез брат си този Прюдан си разчиства сметките с тоя свят, в който той самият е само плесен... Впрочем, както всички Дюберови, той също е умен. Бунтът му е доказателство за това. Според измислената от мен въображаема история Прюдан се отказва от Мари Дюро и я хвърля в обятията на Симон. Всъщност Мари сигурно изпитва ужас както от по-големия, така и от по-малкия брат — от него дори още повече заради кутретата и расото му, което може да се залепи на тялото ѝ... Знам ли. Наистина измислям си всички тези работи, но съм сигурен, че ще стане точно така, защото познавам момчето, в което е влюбена Мари Дюро или най-малкото ходи с него — един приятел на грамадния ѝ брат.

Впрочем господин настоятелят може би е прав, когато твърди, че злият демон на Симон е не похотта, а честолубието. Той въобще не поглежда момичетата. Добре разбирам, че е дресиран да не поглежда към тях. Е да, но на него още не му се е налагало да се бори истински... Но откъде да знам? Не знам каквото и да е нито за Симон, нито за никого. Даже и мама, и господин настоятелят често ме озадачават.

Като се върнахме от лов, Лоран занесе заека в кухнята. Изтегнах се уморен на дивана във вестибюла. Мама дойде да седне при мен. Сложи ръка на челото ми и ме запита дали не съм жаден. Много ѝ се искаше да си поговорим. Сигурно предварително се беше разбрала с господин настоятеля какво да ме пита — минавах за довереник на Симон. Всъщност няма нищо такова. Предпочитанието му към мен не се издава дори с една дума. Не го смущава пропастта, която лежи между нас. Във всеки случай обаче никога не се е опитвал да я прескочи.

Впрочем и с мама е същото. Обича ме, но не се интересува от мен. Интересуват я единствено имотите и още нещо, което не споделя с никого. Знам донякъде какво представляват те: и аз самият като малък се терзаех от подобни угризения, но после се отървах изцяло или почти изцяло от тях, особено откакто, благодарение на Донзак, открих как са ни дресирали да вярваме, че вечното ни спасение зависи от някакви си глупави възбрани, от някакви таблици за простимите и уж смъртните грехове.

Сигурно господин настоятелят беше възложил на мама да ме накара да проговоря, но аз нарочно притварях очи и се правех, че спя. Без никакви предварителни уговорки тя направо ме попита как се е държал Симон по време на лова.

— Мислеше си само за заека и разбира се, за физиономията, която ще направи утре господин настоятелят, когато Симон иде сутринта да му прислужва по време на литургията...

Мама сякаш това и чакаше, за да ми разкрие веднага картите си:

— Господин настоятелят не е чак толкова тесногръд. Той не отдава никакво значение на факта, че на деветнадесет години Симон предпочита да иде на лов, отколкото на вечерната служба. Неделната вечерня не е задължителна. Господин настоятелят ми е признавал, че и за него тя представлява изпитание. Лошото при Симон е друго.

— Точно така — казах аз. — Лошото е, че може би въпреки волята си е обречен на живот, за който не е създаден.

Мама получи „пристъп“, както се изразява тя. Цялата почервения, просто да се уплаши човек: защо се бъркам в неща, които не ме засягат?

— Ти започна да говориш за това, мамо, не аз. Май аз съм единственият, който не се бърка в работите на Симон.

С типичната си липса на логика, присъща не само на майка ми, а според Донзак и на всички жени, тя възрази, че точно там била грешката ми и мой дълг било да се бъркам в работите на Симон.

— Нима не вярвате в божията благодат? Нима мислите, че Бог има нужда от нашата помощ в борбата, която се води в душата на Симон и засяга само него?

— Напоследък той е подложен на натиск от различни страни, за който не сме и подозирали — цял заговор. Има нещо много важно, което трябва да знаеш: от началото на ваканцията той се среща тайно

от нас... Познай с кого! Ами да, с кмета, с господин Дюпор, който е франкмасон^[7] и се е зарекъл да го откъсне от църквата.

— Но нали всички знаехме, че се среща с госпожа Дюпор...

— Да, с онази побърканата, да, но не и с мъжа ѝ, който побеснява само като види расо. Мислех, че Симон ходи у Дюпорови само следобед, когато кметът е в дъскорезницата си. Дълго време наистина е било така... Самата госпожа Дюпор ни предупреди...

Самата госпожа Дюпор! Не вярвах на ушите си. „Няма да се виждаме с Дюпорови.“ В речника на мама това означава, че с тях не си разменяме ежегодните визити (през лятната ваканция, която прекарвахме в Малтаверн), с които могат да се похвалят три-четири дами в градчето. Но това е така и в буквалния смисъл на думата. Не се виждаме с Дюпорови, никой не ги и поглежда. Те са изключени от нашата мъничка вселена! Но нека се опитам да разкажа поред историята с Дюпорови и Симон. Госпожа Дюпор, за която казваха, че е хубавичка, но на мен винаги ми се е струвала стара, е много по-млада от мъжа си („Никой не знае откъде я е намерил, откъде е родом...“). В нея имаше нещо подозрително заради това, че не е от нашия край, което ще рече Ландите около Вазаде. Дюпорови имаха само едно дете, момиченце, родено в един и същи ден със Симон. Мари Дюбер, която ходеше у тях да прислужва през деня, водеше със себе си и Симон да си играе с Терез. Той ѝ позволяваше да го тормози и изпълняваше заповедите ѝ — така както би трябвало да прави синът на домашната прислужничка с дъщерята на кмета, но и защото на шега се разправяше, че той е влюбен в нея и тя в него. Тя харесваше у него това, което самият аз мразя най-много: шестото му пръстче... Болестта отнесе Терез за няколко дена. Дали пък не е било менингит? Родителите ѝ се довериха на доктор Дюлак, първият заместник на кмета, и той радикал и франкмасон. Какъв удар беше това за тях... Госпожа Дюпор, която преди това в неделя идваше на църква, криейки се зад някоя колона, повече не се появи в храма, превърна се във враг на господата. Затова пък всеки ден, каквото и да е времето, ходеше на гроба. Терез бе обичала череша и когато те узрееха, тя ѝ носеше на гроба. После децата от училището идваха и ги изяждаха.

Тези странности обезсърчиха съжалението към нея. Като връх на всичко тя отказа да приеме мама. Просто не е за вярване. Всъщност никой от градчето не прекрачи прага на къщата ѝ — освен Мари

Дюбер и през ваканциите — Симон. От тях разбрахме, че цветята, посипани по плочите на вестибюла в деня на погребението, са си останали там и на Мари Дюбер било забранено да ги пипа.

Да можеше, госпожа Дюпор би държала Симон при себе си ден и нощ. Той ѝ връщаше Терез, той беше Терез. Но все пак той си беше жив, беше едно малко момче. Не можеш да го сложиш на стола като предмет или пък да го тъпчеш по цял ден с бисквити и конфитюр. Добре поне, че беше луд за книги и четене. Спомням си, че по-късно, когато играехме на една игра, според правилата на която всеки трябваше да си измисли девиз, в който с възможно най-малко думи да изрази това, което смята, че е щастieto, Симон най-напред написа: „Да четеш и да ходиш на лов.“ Госпожа Дюпор имаше всички течения на „Коледен илюстриран алманах“, „Пътешествия и приключения“, всички романи на Жул Верн, „Пътешествие на две деца из Франция“ и още много други чудесии. Тя настаняваше Симон до прозореца и му казваше: „Чети спокойно, все едно, че ме няма.“

Отначало Симон се смущаваше от втренчения в него поглед, от чаткането на иглите за плетене, но после свикна; на всеки два или три дена и даже всеки ден, ако книгата го беше увлякла, той се настаняваше следобед до прозореца на стаята, която трябва да е изглеждала странно, но която той не можа да ми опише: селяните не забелязват това, което забелязваме ние, макар и да виждат неща, които ние не можем. Един ден той помоли госпожа Дюпор да вземе книгата вкъщи. Това бе единственият случай, когато тя му се разсърди. Нито една книга, четена и докосвана от Терез, не трябвало да излиза от къщи. Но на другия ден госпожа Дюпор каза на Симон, че би искала той да ѝ чете на глас, докато тя плете, и че ще му плаща на час, както на майка му.

Сега се питам дали заплатата, смаяла Дюберови, не попречи на мама и господин настоятеля да се поддадат на безпокойството, което сигурно са изпитали при мисълта, че един невръстен семинарист ще се среща всеки ден с екстравагантна личност — жена на кмета франкмасон. Вярно е, че по онова време кметът, зает по цял ден с управлението на общината, рядко се мяркаше вкъщи. Освен това, както, разбрах по-късно, си имаше и две любовници — едната в Бордо, другата в Базас.

Госпожа Дюпор наистина се сърдеше на Бога след смъртта на Терез и не ходеше вече на църква, но Симон твърдеше пред господин настоятеля, че тя никога не говори с него за религия. Тя всъщност не му говореше нищо, само го гледеше как чете. „Първите няколко пъти това ме смущаваше — като че ли ще ме изпие с поглед. Но сега вече не обръщам внимание на това...“ — твърдеше Симон. То дори не му се отразяваше на апетита, когато в четири часа — без да го изпуска из поглед, докато яде — тя му донасяше „следобедната“, както наричаше той следобедната закуска: чаша какао, филия, намазана с масло.

През октомври, когато всички се връщаме в Бордо, Симон занасяше в семинарията джобните пари, които бе спечелил. Нито господин настоятелят, нито мама някога са си помисляли, че един ден той ще трябва да се откаже от тези пари. Още като малък съм се удивлявал до каква степен за тези християни парите са нещо, за което не се спори, нещо, което не може да бъде пожертвувано, освен ако не си специално призван за това или не си дал обет за францисканец^[8] или трапист^[9]. Още когато станах на дванадесет години, у мен се зароди смътната мисъл — а за тази и миналата година Донзак ми помогна да я осъзная докрай, — че християните, които са ни възпитали, без да искат, вършат противното на Евангелието и всяко блаженство от Проповедта на планината са превърнали в проклятие: че те не са смирени и не само че не са праведни, а даже ненавиждат праведността.

Драмата започна с расото, което навлякоха на Симон веднага щом навърши петнадесет години. Колко много издигна това расо Симон в социално отношение! Той получи правото да облича стихар по време на служба и да стои на дървен трон в отредената за духовни лица част на църквата. Макар в градчето да продължиха да му говорят на „ти“, тези, които не го познаваха, въпреки детската му физиономия, започнаха да се обръщат към него с „господин абате“. Но расо в дома на господин кмета! Господин Дюпор се надяваше, че Симон ще се съгласи да хвърля расото два пъти седмично. Той отказа, сякаш ставаше дума за вечното спасение на душата му. Мари Дюбер, за която това расо бе осъществената мечта на живота ѝ — свещенически дом, в

който тя да царува в кухнята и в пералнята, — се осмели да одобри отказа на Симон.

Тогава мама и господин настоятелят се усъмниха в това, което аз въпреки четиринадесетте си години виждах ясно: госпожа Дюпор желаше не присъствието на приятеля на Терез, а на Симон такъв, какъвто си е — онзи Симон, който ме отвращаваше със силната си миризма, със здравата си селска физика, с излишните си кутрета. Сигурни бяхме, че тя вече няма да може да се лиши от него; примиряваше се с отсъствието му само през учебната година, която за нея положително е била нещо като предколедно бдение, като подготовка за появяването на Симон... Ами да, сега си спомням, че мама и господин настоятелят не се досещаха за нищо. Това, което им отвори очите, бяха едни думи на госпожа Дюпор, предадени на господин настоятеля от Симон: мъжът ѝ, а не тя, не можел да понеса расото, а тя даже напротив, вече била свикнала с него и дори виждала и добрите му страни — то гарантирало, че Симон ще бъде винаги на нейно разположение и няма да ѝ бъде отнет от никого...

— Да не би да иска да каже от друга жена? — попитах аз.

— Да, разбира се — каза мама.

— Значи, тогава е влюбена в него!

Направих това налагащо се от само себе си заключение с възможно най-естествения тон и бях поразен от постигнатия ефект. Да, да, наистина, макар че през онази година бях на четиринадесет години, с мен се отнасяха така, както сега не се отнасят и с осемгодишните момченца.

— Какви ги приказваш! Дърдорко! Говориш за неща, които не разбираш.

— Щом говоря, значи, ги разбирам.

— Не те ли е срам, толкова си малък, а... Какво ще си помисли за теб господин настоятелят!

— Устами младенца глаголет истина — каза той.

Настоятелят стана и започна да обикаля около масата за билиард, мърморейки: „Как съм могъл да бъда такъв слепец...“

Изведнъж рязко прекъсна мисълта си, изплашен да не би да е казал повече, отколкото е нужно. Това, което знаеше от Симон, дори и хубавото, спаднаше към тайната на изповедта.

— Да — казах аз. — Но според Симон, докато той си изяжда следобедната закуска, тя го изпива с поглед. Може би един ден това няма да ѝ бъде достатъчно...

— Какво искаш да кажеш? Но кой те е научил на...

— Истина е — каза полугласно господин настоятелят, — че има човекоядки...

— И човекоядци — допълних невинно аз.

— Човекоядци ли? Какви човекоядци?

Разтревожени, те ме заразглеждаха изпитателно: за какво намеквам? Да, може и да не бях в състояние да им кажа нещо определено, или по-точно предпочитах да си мълча, но знаех, че човекоядците обикалят около всяко петнадесетгодишно момче и се доближават до него само ако усетят мълчаливото му съгласие.

— Просто тръпки да го побият човек — каза мама. — Но защо съществува злото? — добави замислено тя, без да подозира, че задава единствения въпрос, в състояние да разклати вярата.

Опитвам се да се сетя какво измислиха, за да отърват Симон от онази вещица. Свещеникът накара един свой събрат да покани Симон на гости, който под предлог, че ще ходят на лов, го остави при себе си чак до началото на учебната година. Онази година Симон се върна в семинарията, без да мине през Малтаверн.

Що се отнася до мен... Ще се осмеля ли да разкажа на самия себе си какъв номер изиграх на господин настоятеля? Да, трябва да го направя, за да си дам по-ясно сметка какъв съм в действителност. На седми септември, в навечерието на Рождество Богородично, без много заобикалки мама ми каза, че в три часа господин настоятелят ще ме чака за изповед. „Така ще минеш преди всичките дами.“ Тази груба намеса в религиозния живот на едно четиринадесетгодишно момче ѝ се струваше съвсем нормална. За нея бях дете, за което тя се смяташе отговорна пред Бога. Бях раздразнен и ядосан, но не и вбесен, както би станало сега — въпреки всичко разбирах тази пълна с предразсъдъци жена, предала ми по наследство своята болна съвест, от която и сега, вече седемнадесетгодишен, не се чувствавам излекуван. Сигурно още се опитваше да смели това, което се бях осмелил да намекна за човекоядците. В изповедалнята трябваше да си кажа всичко от игла до

конец. Разбира се, и въпрос не можеше да става да се наруши тайната на изповедта: мама не искаше „да разбере“. Стигаше ѝ да знае, че нейното малко момченце, което приближаваше опасната възраст, отново е в сигурни ръце. Опитах се да се възпротивя: след Конкордата^[10] Рождество Богородично вече не беше задължителен празник.

— За нашето семейство — възрази мама — този празник си е задължителен. На този ден нашите изполичари не извеждат добитъка на паша. А освен това господин настоятелят вече те очаква. Няма какво повече да говорим.

— Обаче Лоран не го караш...

— Той е на осемнадесет години. Ти си още дете и аз нося отговорност за теб.

Тогава сякаш дяволът ми подшушна:

— Ако се изповядам лошо, лошо и ще се причестя. И двата греха ще легнат на твоята съвест.

Тя цялата побледня или по-точно бузите ѝ станаха пепеляви. Хвърлих се на врата ѝ. „Не, не, няма нищо — пошегувах се, — ще се изповядам и ще се причестя...“ Тя ме притисна до гърдите си.

По пътя яростта ме обзе с нова сила, но сега тя бе изцяло насочена срещу невинния господин настоятел. Опитах се да се овладеея: не мога да направя светотатствена изповед... „Е добре — казах си аз, — ще му кажа всичко и дори повече от това, което иска да му кажа, повече, отколкото някога е чувал.“

Той четеше молитвеника си, приседнал до изповедалнята. Почете още малко, после ме попита готов ли съм, влезе в нишата и взе епитрахила. Чух как се вдига прозорчето и след това видях огромното му ухо. Казах му, че не съм се изповядвал от петнадесети август, издекламирах набързо Confiteor^[11] и recto tono^[12], измрънках поменика, непроменен още от първата ми изповед: „Грешен съм в чревоугодие, лъжа, непослушание, мързел, за това, че съм се молил лошо, лошо съм слушал литургията, виновен съм в горделивост, злоречие...“

— Това ли е всичко? — Изглеждаше разочарован.

— Да, мисля, че това е всичко.

— Сигурен ли си, че нищо друго не те безпокои? Може би просто някакви мисли.

Попитах:

— Какви мисли?

Повече не настоя. Боеше се от мен, чудовището — или може би му се струвах чудовищно невинен.

— Винаги ли си се изповядвал искрено?

Сякаш дяволът се всели този миг у мен и ми подшушна да отвърна: „Не, отче.“

— Как? Надявам се, че не е ставало дума за нещо сериозно...

— Не знам. Може би е възможно най-сериозното нещо.

— Бедно мое дете! И майка ти, и учителите ти, и аз самият толкова пъти сме те предупреждавали за опасността да се отклониш от светата добродетел...

С това искаше да пробуди останалата у мен невинност. Възразих, че в това отношение не мога да се упрекна в нищо. По онова време беше така. Какво невинно момченце бях само преди три години...

— И все пак казваш, че става дума за възможно най-сериозното нещо... Какво значи това?

— Вие ще отсъдите дали е сериозно, или не. Ето какво: аз съм идолопоклонник.

— Идолопоклонник ли? Какви ги говориш!

— Дори не смея да ви кажа какво обожавам — в буквалния смисъл на думата. Издигнал съм скришом в култ... Нали знаете големия дъб в парка?

— Който не е чак толкова голям — каза свещеникът, за да ме накара, предполагам, да стъпя отново на земята, на този вдъхващ доверие свят, където нещата могат да се претеглят и измерят.

— За мен той е Бог, да, още откакто се помня, не съм престанал да се отнасям към него като към Бог и да го почитам като Бог.

— Ахааа, ясно. Знаем, че си поет (изговаряше „пует“). В това няма нищо лошо.

— Знаех, че няма да ми повярвате, отче. Точно това ме възпираше досега да се изповядвам за този грях: бях сигурен, че никой няма да ми повярва, дори и вие. Но как да ви накарам да разберете, че съм измислил цяла литургия в чест на големия дъб, че му правя жертвоприношения...

— Хайде, хайде! Пуезията е позволена, малък хитрец такъв. Но какво искаш да направиш, а? Май нещо се опитваш да ме баламосаш?

Я гледай ти, ами че това е тежък грях — не трябва да се подиграваш с господ.

— Не ви се подигравам, просто разбирам, че не искате да ми повярвате.

— Всички поети, дори вярващите, обожават природата, това е позволено.

— Това, което правя, няма нищо общо с излиянията на Юго и Ламартин. Разбира се, за мен всички дървета са божествени живи същества, особено боровете в парка. Обичам ги повече от хората — добавих аз, оставяйки се с наслада във властта на едно колкото съзнателно направлявано, толкова и искрено въодушевление.

Да, тогава вече се страхувах от хората, дори и от бъдещите хора, с които по-късно общувах в колежа. Нашите духовни наставници, дори и най-лошите от тях, не ме плашеха, защото благочестието и правилникът ги държаха изкъсо. Но другарите ми! Виж, те бяха способни на всичко! Спомням си как веднъж цяло междучасие стоях затворен в тоалетната, полумъртъв от страх от топката, с която ме бяха замерили...

— Хайде, Ален, да поговорим сериозно.

— Защо — попитах аз с престорена, но все пак с осъзната и дори самолюбуваща се жал в гласа, — защо ме лишавате от прошка, като отказвате да приемете на сериозно признанието, което направих пред вас?

С привичен жест свещеникът мачкаше лицето си, сякаш то бе от глина. Изведнъж ме попита:

— Значи, обожаваш всички дървета, а не само големия дъб?

— Не, разбира се, всички те са живи същества, но Бог е само големият дъб.

Виждах как поклаща голямата си глава. Не посмя да се чукне с пръст по челото...

— Не, никога не съм имал откровение. Обожавам земята, откакто се помня.

— Но не и животните? Все пак и това е нещо...

— Не, животните не. Но всъщност да! Вярно, отче, бях забравил, но сега си спомних. Нали знаете запустелия чифлик?

— Да, онзи в Силе, нали?

— Като бях на седем-осем години, не знам как си бях втълпил, че в запустелия чифлик живее нашата магарица Гризет, която няколко месеца по-рано бе умряла от старост. Бях убеден в това — даже и Лоран повярва, въпреки че е по-голям от мен. За него всичко беше игра, но не и за мен. Ходехме в запустелия чифлик и пеехме някаква глупава песничка пред заключената врата: „Гризет, Гризет, честит празник за теб, кайсии захаросани ще ти дам...“

— Какво? Захаросани кайсии на магарица?!

Свещеникът се насилваше да се засмее, опитвайки се да постави нещата на местата им.

— Ами като бях на седем години, не можех да си представя нищо по-хубаво на света от захаросани кайсии — та аз буквално обожествявах Гризет. Отче, изведнъж разбрах, че наистина съм извършил онова ужасно нещо, за което езичниците са обвинявали първите християни — обожествяването на магарешка глава.^[13]

Замълчах, искрено разстроен от направеното малко преди това признание, замълча и свещеникът — явно се колебаеше дали да не ме изхвърли от изповедалнята, задето му се подигравам. Но знае ли човек? Дали наистина съм му се подиграл, мислеше си той. Знаеше от опит, че винаги съм бил добросъвестно дете, болен от болестта на мама. Изведнъж ме попита гръмко и почти тържествено:

— Ален, вярваш ли в Бога?

— О, да, отче!

— Вярваш ли, че Исус е Христос, Син Божи, че даде живота си за теб, че възкръсна?

Вярах го с цялото си сърце, с цялата си душа.

— Обичаш ли Светата Дева?

— Да, обичам я...

— Тогава забрави за разните му там глупости. Ако си съгрешил, ще ти дам прошка или по-точно сам Всевишният ще ти прости.

Той влезе бързо в сакристията, сякаш бягаше от нещо. Прочетох надве-натри молитвата след изповед и се озовах навън, сред сънния септемврийски ден. Вятърът бе топъл като дъх, както обикновено пишат поетите, но през онзи ден шаблонът отговаряше на действителността: наистина дъх, дихание на живо същество... Мислех

да се надсмее над настоящия, но без да искам, шегата не само че не ми донесе облекчение, а дори ме накара да осъзная онази любов, моето вечно убежище. Това обожание никога не беше посягало на правата на другата любов, на другото обожание, което изпитвах към християнския Бог, въплътен в хляба и виното, които са родени от земята, слънцето и дъждовете. Това второ убежище ни най-малко не ми беше излишно. Никога убежищата от хората няма да ми станат излишни. Сега, две години по-късно, мъчителният страх от ден на ден става все по-силен заедно с приближаването на това, което ми изглежда по-ужасно от всеки ужас: животът в казармата, общото спално помещение. Не съм го доверявал никому, дори на Донзак. Не се срамувам от този страх, добре знам, че в него няма нищо подло, стига, дайки му израз, да не му позволиш да добие плът и кръв: тогава той би се превърнал в малодушие; понякога си мисля, че последният ми шанс е да умра преди наборната комисия.

Като си мислех за тези неща по пътя на връщане, пред очите ми непрекъснато беше настоящият, изправен пред поставената му клопка. Той беше на едно от първите места в списъка на католиците глупаци, който ние с Донзак съставихме едновременно със списъка на умните католици — но аз му се възхищавах, задето бе успял да се справи по толкова тактичен начин с положението, нещо, което никога не му се случваше във всекидневието — сякаш само за миг нещо го беше осенило. Да, бил е осенен, сега вече не се съмнявах в това. Дълбоко в себе си никак не бях сигурен, че не съм съгрешил в идолопоклонничество, и докато се изповядвах, повярвах, че съм извършил грях. Иначе не бих почувствувал облекчение, което се изрази в лудешка гонитба из парка с Лоран. Въпреки че е четири години по-голям от мен, винаги го надбягвам, защото се задъхва.

Как съм се причестил на другия ден, не си спомням. Причестяванията си спомням не повече, отколкото сънищата си. Все пак спомням си онзи осми септември отпреди три години. Отказах да ида с Лоран на лов за чучулиги в нивата при Жуано. Добре си спомням необичайно силното чувство, обхванало ме тогава, понеже често ми се случва да го изпитвам и сега: то е едно желание да бъда сам, да ходя до пълно изтощение по песъчливите пътища, по които не можеш да

срещнеш жива душа освен някой селянин, повел воловете си, който, докосвайки с пръст такето си, ще ти каже: „Aduchat“^[14], или пък овчар със стадото си. Никой в тези безлични Ланди няма да се интересува от мен. Все пак реших да ида при някого. Колебаех се обикновено между изворите на Юр, Големия бор (един гигант, който привлича любопитни от много километри околоръст), къщата на госпожиците в Жуано и „стария от Ласю“; сега избрах стария, може би защото бе надхвърлил осемдесет години и скоро щеше да си иде от Ласю, откъдето никога не беше мърдал. От години не ходеше на лов освен през октомври за гривяци. С какво ли запълваше дните си? Когато веднъж му казах, че има разни побъркани, които купуват книги, той остана много учуден. В къщата си пускаше само доктора. Казваше, че свещеникът може да го пипне само мъртъв, но никога жив. Що се отнася до наследниците му (той беше роднина с всички едри земевладелци, включително и с нас, но много далечен), насъскваше кучетата срещу всеки от тях, който се осмелеше да се доближи до него. Те знаеха, че той ги мрази поравно, и заедно се смееха на това положение. Единствената им надежда беше ужасът му от смъртта, който, ако може да се вярва на нотариуса, не позволявал на стария от Ласю да си направи завещанието. Но Съгонд, която сега го гледаше, след като беше спала с него повече от четиридесет години, явно се бе погрижила да бъде сторено каквото трябва. Тя — или по-точно синът ѝ Казимир — по всяка вероятност щеше да наследи осемстотинте му хектара, защото живееше в подчинение на това животно, което знаеше само едно — през октомври да стреля гривяци по поръчка на стария от Ласю. През останалото време на годината, когато не беше пиян, той все човъркаше нещо, вадеше вода от кладенците, цепеше дърва. Все ми беше едно дали ще го видя, или не. Той — също като Големия бор и самия старец от Ласю — беше по-скоро неодушевен предмет, отколкото живо същество. Във всички тях нямаше нищо човешко в ужасаващия смисъл на думата. Каквито и животни да бяха, поне не бяха от оня род хора, от които се страхувах и от които няхах търпение да избягам.

Вървах ли, вървах. Папратите, по това време на годината високи почти колкото мен, все още не бяха белязани от есента. За мен те бяха врагове, защото от малък ме бяха научили, че съдържат циановодородна киселина. Обрулвах върховете на най-горделивите от

тях и от време на време се хвърлях в гъстите им редици, вдишвайки мириса на отровните им сокове с чувството, че съм пролял кръв.

Като минавах покрай Силе — запустелия чифлик, където се бях отдавал на обожание на Гризет, чух да се приближава кон, препускащ в галоп; едва ми остана време да се отдръпна: покрай мене отмина госпожица Мартино, без да ме види или пък се направи, че не ме вижда. Беше яхнала коня по мъжки като Жана д'Арк, с разрошени от вятъра руси къдрици, които изглеждаха като живи: да, истински живи змии, увити около нея. Може би се беше побояла, че няма да я поздравя. Въпреки че сме братовчеди, а родът Мартино е роднина с „всичко най-добро в Ландите“, както казваше мама, не се виждахме и с тях, семейството ни беше скарано с рода Мартино от поколения. Още дядовците ни не са се поздравявали. Госпожица Мартино беше обект на необичайно силна враждебност по причини, за които по онова време (днес знам за това повече) мислех, че са в неприличната ѝ мъжка езда, както и във факта, че беше компаньонка на баронеса Дьо Гот в Базас — една личност извън нашия кръг, част от друг свят, както казваше мама, с която е немислимо каквото и да е общуване и чийто личен живот не се поддава на безапелационна преценка, както на хората от нашия кръг — подобно на нравите на мравките, на миещите се плъхове или язовците. „За тая баронеса Дьо Гот разправят, че... О, не, не можеш да разбереш това.“

Никога не съм виждал госпожица Мартино инак освен на кон: тя се бе сраснала с коня си така, както моите оловни войници с подставките си. Понеже живее в Базас, никога не се появява на литургия или по погребения...

Къщата на стареца беше отделена от чифлика с преграда. Зад оградата растяха хиляди гергини, посадени от Съгонд, която се показва на прага, щом кучетата се разляха при приближаването ми. Старият се развика отвътре: „Quezaco?“ — „Кой е?“ Тя сложи ръка на очите си и като ме позна, извика към откренатата врата: „Lou Tchikoï de Lou Prat.“ — „Малкият от Лу Пра.“ За стария аз бях „малкият от Лу Пра“. Гората, в която дядо ми бе построил къщата, се казваше Лу Пра и бе запазила това име до не толкова отдавнашния ден, когато Лоран и аз я прекръстихме, защото в колежа едно дебело и тъпо момче се казваше

Лупра. Аз наложих името „Малтаверн“ — заглавие на една очаровала ме история от „Сен Никола“ от 90-те години, но старият от Ласю знаеше само „Лупра“.

Косата на Съгонд беше покрита с черна бабешка забрадка. Бузите ѝ бяха хлътнали в отвратителната паст на устата. След нея се показва и старият, облечен в избеляла прокъсана фланела и обут в терлици въпреки горещината. Твърдеше, че не си спомня годините, но се знаеше, че се е сражавал на страната на версайците: за него Париж винаги е бил гнездо на комунари. Не разказваше за това на никого освен на Лоран и на мен, понеже — усещах го ясно — му харесвах — както се харесвам и на Симон Дюбер, и на абат Грийо, който ми пишеше добри бележки на изпитите дори и да закъсам.

— Расте! Расте ли, расте! Ще трябва да му сложим камък на главата.

После старият и Съгонд започнаха да спорят за нещо. Не говоря местния диалект, но го разбирам. Старият ѝ заповядваше да донесе една бира. Съгонд ме гледаше втренчено с острия си кокоши поглед, мърморейки недоволено, че старият бил пил доста бира и „ще му стане студено на стомаха“. Какво, като не съм му наследник, знае ли човек? Все пак трябваше да отстъпи и остави една бутилка и две чаши на ръждясалата градинска маса. Понеже продължаваше да стои на две крачки от нас, старият ѝ извика: „А l’oustaou!“ — „Прибирай се!“ Тя се подчини, но сигурно е останала да подслушва зад откренатите капаци на прозорците на кухнята.

Със стария си казахме „наздраве“. Той ме разглеждаше от дъното на своите осемдесет години, без да изпитва ни най-малко неудобство от възцарилото се мълчание... Може би чувствуваше някаква неопределена печал? Ама че глупава дума е „печал“, отнесена към този стар глиган, за когото осемдесетте години от живота бяха преминали като един-единствен ден, винаги същият — пушката в ръка, бутилката „Медок“ на всяко ядене — единственият зрим признак на богатството му. Беше видимо нечистоплътен, по-невеж и по-нечистоплътен от който и да е от своите изполичари, които се бояха от него като от огън. Все пак това, което ми каза най-напред, издаваше именно печал.

— През 93-та година ходих в Бордо и стоях там три дена, в хотел „Мотре“. Имаше и вана...

— Използувахте ли я?

— Ами, че да се разболея! Ти пък!

Замълча, после изведнъж каза:

— Ядях точно срещу хотела, в „Шапо фен“. А пък имат едни вина... — Пак замълча, после се закиска. Извърнах поглед, за да не гледам двата предни счупени зъба, които му бяха останали. Той ме попита: — Нали знаеш „Замъка Тромпет“?

— Но, господин Дюпюи, той е разрушен преди повече от сто години!

— Щом съм ходил там през 93-та, значи, не е!

Не преставаше да се смее. „Замъкът Тромпет“ е публичен дом, за който „мръсниците“ си шушукаха по къшетата в двора на колежа.

— Скъпичко е... Още не е за теб.

В тази минута се убедих твърдо, че безсмъртие се полага на съвсем малък брой души, а адът за тези, които не са избрани, е небитието. Та нали Всевишният е обещал безсмъртие за някои: „И идващия век вечният живот.“ Или още: „Не ще умре онзи, който от този хляб вкуси.“ Но останалите ще умрат. Несъмнено това беше едно от онези „внезапни прозрения“, от които се възхищаваше Андре Донзак, твърдейки, че те са особен вид благодат, която компенсира у мен липсата на философско мислене. Същата вечер му писах, като се надявах, че ще го накарам да се възхити от откритието ми, че безсмъртни са неколцина избрани, но с обратната поща получих писмо, в което ми се подиграваше за това абсурдно становище: „Или всяка душа е безсмъртна, или никоя.“ Почти примрях от удоволствие при мисълта, че от стария от Ласю, от Съгонд и Казимир няма да остане нищо — нищичко, което да поддържа и най-мъждивия вечен огън.

— Малък си още...

Сигурно изпитваше смътни угризения, че ми е разказал за „Замъка Тромпет“, защото ненадейно промени темата на разговора и поиска да узнае какво говорят за него в градчето.

— Хората все още се питат дали сте подписали един документ...

Сниших глас заради Съгонд, която сигурно подслушваше.

— Питат се дали Съгонд и Казимир ще пипнат скоро наследство, или вече са го направили...

Засягах забранената тема. Старият ме погледна злобно и изпитателно.

— Ти как смяташ?

— На мястото на наследниците ви бих бил спокоен!

— Защо спокоен?

Знаех какво точно да отговоря на стария от Ласю, за да излезе целият от кожата си.

— По-добре да мълчим, Съгонд подслушва.

— Нали знаеш, че е глуха.

— Самият вие сте ми казвали, че когато поиска, чува.

Продължи да настоява. Чувствувах, че е разтревожен и смутен. Според Донзак действувам смущаващо на хората — в пълния смисъл на думата смущаващо. Невинаги. Но този ден беше така.

— Каквото сте хитър, господин Дюпюи, невъзможно е да не сте разбрали, че докато все още не сте подписали нищо, Съгонд и Казимир имат интерес да не умрете.

Той изсумтя: „Не говори за тези работи!“

— Въпросът е само в това и в нищо друго. В деня, в който подпишете, ще стане обратното: в техен интерес ще бъде...

Той ме прекъсна с нещо като лай, който би трябвало да бъде стенание.

— Нали ти казах да не говориш за тези работи.

Стана, направи няколко крачки, влачейки болния си от подагра крак. Обърна се и ми извика: „Veу-t'en!“ — „Върви си!“

— Не съм искал да ви оскърбя, господин Дюпюи.

— Каквото и да казваш, те не са убийци: привързани са към мен.

Поклатих глава, имитирайки начина, по който той се кикоти.

— Ами да, разбира се, пиявиците винаги се привързват към стопанина си; тях много ги е страх да не станат убийци. Те прекрасно разбират, че след като подпишете онази хартийка, ще заподозрат първо тях, ако в смъртта ви има нещо съмнително, а наследниците ви ще настояват следствието да се води безпощадно. Освен ако...

Междувременно се бях прехвърлил от другата страна на оградата; старият стърчеше сред гергините, вероятно потресен повече от факта, че му говоря за собствената му смърт, отколкото от опасността да бъде убит. „Какво? Какво?“ — сумтеше той. Лицето му стана мъртвешки бледо, сякаш аха, и ще умре на място. Може би убиецът бях аз. Не си давах сметка за това. Нанасях удар след удар, изпаднал в нещо като изстъпление.

— Освен това, господин Дюпюи — невъзможно е да не ви е идвало наум, че в едно място като Ласю, където няма кой да те види, не би било трудно, съгласете се, без всякакъв риск да се премахне един...

— Veу-t'en! — Върви си!

— Всъщност не знам — продължавах упорито аз, сякаш говорех замислено на самия себе си — дали удушаването с пухени възглавници се открива при аутопсията. Ами неизбежната бронхопневмония, ако оставиш възрастен човек гол през зимата цяла нощ, завързан за леглото пред отворения прозорец при условие, че температурата е много под нулата, разбира се! И тук не знам дали при аутопсията...

— Върви си или ще извикам Казимир.

В този момент видях Казимир да излиза от къщата. Спуснах се да бягам, без да се обръщам назад, за да хвърля последен поглед на Ласю — знаех, че няма да дойда повече тук, докато старият е жив.

Е, какво пък. Всичко е лъжа. Това е история, която измислих за самия себе си. Като се започне оттам, където старият ми казва за „Замъка Тромпет“, нищо не е вярно. Част от роман, нали? Хубав ли е? Или пък е лош? Във всеки случай звучи фалшиво. Едва изрекъл и две думи, и старият щеше да направи така, че да ми приседнат. Освен това никога не бих извършил смъртния грях да обвиня в убийство или в намерение за убийство Казимир и Съгонд, които наистина са привързани към стария си мъчител. Тази история има и друга версия, според която старият решава ненадейно, че аз ще му стана наследник. Мога да си представя какво ще направя с всички тези пари: ще превърна Ласю в библиотека и двамата с Донзак ще си сложим в нея книгите. За Андре ще има пиано — а защо не и орган — и музиката и библиотеката с безброй книги ще ни отделят от света на живите.

Разказах ли си и тази история по пътя на връщане? Нищо не си спомням, освен че бях спокоен и щастлив както всякога, след като сутринта съм се пречистил. Мислех си за това как юношеството ми преминава сред свят, населен с чудовища, или по-скоро сред карикатури на чудовища, някои от които ме обичат, а други се страхуват от мен. Все още нито едно момиче не ми беше обърнало внимание, както се случва в разните разкази — въпреки че в колежа минавах за „хубавичък“; обаче съм слаб и нямам мускули. Андре казва, че момичетата не харесват прекалено слабите момчета. Единствената жена, от която се възхищавам, виждам само когато язди, непристъпна

като Жана д'Арк. Тя толкова ме презира, че даже не ме поглежда. Да... Но точно това ми харесва в нея — че няма никаква опасност да слезе от коня си, да дойде при мен и да поиска да престана да бъда дете и да започна да се държа като мъж... Мислих ли за всичко това на връщане от Ласю? Или пак си съчинявам нова история! Другите момичета, които ме смущават, са тези, които пеят в църквата, скупчени около хармониума на сестра Лодоис... Особено дъщерите на аптекаря, с панделки от черно кадифе около издутите си като на гривяци гушки...

По време на тази ваканция не се случи нищо, което да наруши хода на затворения ни живот. Симон вече го нямаше. Никой не говореше за госпожа Дюпор, носеше се слух, че пие, и според Мари Дюбер, която все още ходеше да прислужва у нея, дори „ставала да пие и посред нощ“. Историята Дюпор — Симон позагълхна; после дойде новата учебна година, върнахме се в Бордо; Малтаверн се превърна в приказния остров, за който си мечтах чак до следващата ваканция — преди постъпването ми в класа по риторика. Тогава се случи само едно събитие: дори и кметът най-после се съгласи Симон да посещава къщата му, облечен в расо. Мама и господин настоятелят се зарадваха на това като на истинска победа — или най-малкото се направиха, че се радват. Дали господин Дюпор вече тайно се срещаше със Симон? Дали още от онази година бяха започнали опитите му да го откъсне от църквата? Според Симон при срещите кметът не му говорел нищо за религия, бил много любезен, съветвал се с него за едно или друго и му разказвал за политическите си приятели, с които се виждал в Генералния съвет. Освен всичко бил много близък с младия министър Гастон Думерг^[15] — от него можел да поиска всякаква услуга...

Тази година Симон не отвори и дума за кмета. Затова останахме като гръмнати, когато вчера, след като господин настоятелят отслужи литургията, в сакристията при него дойде госпожа Дюпор и му разкри нечистите замисли на мъжа си. Според мама кметът бил обещал на Симон да поеме издръжката му, докато се дипломира, а дори и понагоре, ако поиска да постъпи в Екол Нормал или да се яви на конкурс за преподавател.

Според госпожа Дюпор било невъзможно да се разберат намеренията на Симон. Смяташе, че е готов да се поддаде на

изкушението, но все още се колебае. Господин настоятелят се страхуваше да не провали всичко, ако се намеси. Бях го накарал да осъзнае колко е недодялан. Виждах, че е попаднал в трудно положение и сега разчита единствено на мен, за да оправи бъркотията, настанала в ума и сърцето на това селянче, което, присадено на чуждата почва на семинарията, ненадейно се бе превърнало на околийско ниво в залог на борбата, която се водеше във Франция между държавата и църквата — или по-точно между франкмасонството и конгрегациите^[16].

Знаех, че Симон ще се опита да избегне спора още преди да е започнал. Не може Симон да няма приятел в семинарията, с когото да споделя всичко; за него аз съм от някаква висша раса, аз съм синът на госпожата; вярно е, обича ме, но в неговите очи съм точно толкова недостижим, колкото е за мен госпожица Мартино или Витлеемската звезда. Нищо няма да каже, освен ако...

Винаги съм предпочитал да пиша, вместо да говоря: с перо в ръка няма кой да ме спре. На господин настоятеля казах, че бих могъл да изпратя на Симон писмо — вече съм намислил какво да му пиша.

— Но той е по-силен от теб по богословие!

— Какво общо има тук богословието! Знаем откъде да го подхванем...

Всъщност това ми беше хрумнало само две минути по-рано и всичко ми беше още много смътно — но най-сетне съзирах известна възможност за действие.

Господин настоятелят държеше на своето: „Накарай го да проговори!“

— Пак ви повтарям, че няма да каже нищо. Всъщност той никога не е казал нищо на никого. Чудя се дали някъде хората общуват помежду си просто ей така, с въпроси и отговори както в романите и пиесите...

— Какво искаш да кажеш? Какво правим по цял ден? Какво правим сега?

— Така е, господин свещеник, но колко пъти между нас е имало и намек за разговор като този сега? Двамата с мама си разменяме само най-общии приказки, най-често на местен диалект, защото трябва да бъдат разбирани и от изполичарите, и от прислугата. Може би пък разликата във възрастта и общественото ни положение ни откъсва дотолкова, че не можем да намерим общ език... Забелязал съм обаче,

че и селяните не си говорят помежду си: когато се срещнат, се питат: „As déjeuner?“ — „Закуси ли?“ Единственото нещо, което ги интересува в живота, е храната, която я са успели, я не, да сдъвчат с беззъбите си венци, същински преживни животни. А нима влюбените си казват, че се обичат? — въздъгнах аз.

Свещеникът повтори:

— Какво искаш да кажеш?

— Ако мама беше тук, би добавила: „Дърдорко!“ Да, и всичко щеше да стане ясно... Все пак можеш да напишеш писмо. Мога да му напиша чудно хубаво писмо — той ще го чете и препрочита и то ще остане завинаги запечатано в сърцето му.

— Не си на себе си от гордост — каза настоятелят. — За какво се мислиш? (И след кратка пауза.) Какво ще му пишеш? Дори нямаш представа — продължи той в същия дух.

— Знам накъде трябва да се бие или по-точно накъде би трябвало. А пък аз — аз не желая нищо особено.

Смятах да се подиграя с настоятеля, но ето че сам се бях увлякъл. Това, което исках да пиша на Симон, се разгръщаше нашир и надлъж пред взора на душата ми. Нямах търпение да го запиша на хартия, за да бъде сигурен, че чудото не ще изчезне.

[1] Привърженик на „модернизма“ — богословско течение, целящо да съчетае догмите на римокатолическата църква с постиженията на съвременната наука. Ортодоксалният католицизъм се отнася рязко отрицателно към това учение. През 1907 г. е публикувана енциклика на папа Пий X, която рязко осъжда модернизма. — Б.пр. ↑

[2] Списание, основано през 1830 г. от Огюстен Бонети, което се ползува в края на XIX в. със завидно влияние сред френското духовенство. През 1913 г. е включено от Ватикана в „Индекс на забранените книги“ и спира да излиза. — Б.пр. ↑

[3] Люсиен Лабертониер (1860–1932), френски философ и теолог. От 1905 до 1913 г. е главен редактор на списанието „Анали на християнската философия“. Автор на „Есе по философия на религията“ (1903), включено в „Индекс на забранените книги“. — Б.пр. ↑

[4] Член на конгрегацията на ораторианците, създадена в Рим през 1564 г. и установила се във Франция през 1611 г. Ораторианците

се отличавали с подчертан интерес към научното знание и особено към философията. — Б.пр. ↑

[5] Леон Брюнsvик (1869–1944) — френски философ, под чиято редакция през 1897 г. са издадени пълните събрани съчинения на Паскал. — Б.пр. ↑

[6] Специално военно училище, основано от Наполеон през 1803 г. — Б.пр. ↑

[7] Франкмасонство — течение, появило се в Англия и разпространило се и в други европейски страни и Америка. Тайните братства на франкмасоните проповядвали обединение на хората в братство. Във Франция през втората половина на XIX в. и началото на XX в. това течение се характеризира с привързаността си към републиканските и рационалистически идеи. Много франкмасони били членове на Радикалната партия, която водела упорита борба против католическата църква, за светско образование и пр. — Б.пр. ↑

[8] Член на монашеския орден на францисканците, основан от св. Франциск Асизки (1182–1226). В подражание на живота на Исус Христос францисканците проповядвали бедност като жизнен идеал. Един от най-разпространените монашески ордени в католическите страни. — Б.пр. ↑

[9] Член на монашеския орден на трапистите, основан през 1566 г. в манастира „Ла Трап“. Уставът му се отличавал с необичайна суровост и изисквал пълен отказ от всички мирски удоволствия. — Б.пр. ↑

[10] Конкордат — съглашение между папата и светско правителство. Тук се има предвид Конкордатът, сключен между Наполеон Бонапарт и папа Пий VII на 16 юни 1801 г. — Б.пр. ↑

[11] „Изповядвам се“ (лат.) — молитва преди изповед. — Б.пр. ↑

[12] На един дъх (лат.). Б.пр. ↑

[13] В яслата, където според легендата е роден Христос, вол и магаре топлят младенеца с диханието си. В Ерусалим Христос влиза, възседнал магаре. — Б.пр. ↑

[14] Здравей! (Поздрав на местно наречие.) — Б.пр. ↑

[15] Гастон Думерг (1863–1937) — френски държавен деец, президент на републиката от 1924 до 1931 г. — Б.пр. ↑

[16] Конгрегации — религиозни организации, възникнали през XVII в. Техни членове могли да бъдат както духовни лица, така и

миряни. Номинално целите на конгрегациите били от чисто религиозен или религиозно-благотворителен характер, но на практика били използвани като проводници на политиката на католическата църква. Със закон от 7 юли 1901 г. те били забранени във Франция. — Б.пр. ↑

ГЛАВА II

Измина повече от една година и ето че отново разгръщам тази тетрадка. Престанах да пиша в нея не от липса на материал — за бога, не! Но преживяното от мен не се поддава на никакво описание — главното е, че то уби детето в мен. Не, не е така: превърнах се в нов човек, оставайки си едновременно същият. Не се отричам от написаното от мен, когато бях на седемнадесет години. Ето че започвам деветнадесетата си година и е ясно, че по собствена инициатива не бих се захванал да записвам всичко преживяно. Но странно защо, Донзак отдава прекалено голямо значение според мен на начина, по който реагирам на нещата от всекидневието... Не, всъщност не е чак толкова странно. Работата е там, че Донзак, макар и несравнимо по-умен от мен (веднъж ми писа: „Не че си точно толкова умен, колкото мен, но почти...“), е тъй безплоден, та сам си се чуди: разбира всичко, но не може да го изрази. Той не знае да съчинява, да твори. Дори нещо повече: не умее да излага мислите си — способен е на поразителни формулировки, но не и на каквото и да е по-разгърнато изложение. Пред класа четяха винаги моята, а не неговата работа. Донзак се чудеше на това дори повече от мен. „Като си помисля само — въздишаше той — че не аз, а ти ще станеш прочут, а аз до края на живота си ще си остана неизвестен!“ Ето кое е хубавото у него: не мислеше, че това е несправедливо. Той смята, че аз ще стана писател, и то голям писател, а той цял живот ще учи невежите семинаристи на латински. Според него обаче, основавайки се на който и да е текст, написан от мен на тема, взета от живота, както го възприемам аз, той, Андре Донзак, може да направи това, на което аз съм неспособен; той го нарича „откритие“. Откритие на какво? Според неговото разбиране въпросът е да се открие онази невидима точка, в която истината за живота такава, каквато ни е дадена в опита, се слива с истината, постигната по пътя на откровението — откровението, което трябва да извлечеш от нечистите примеси, наслоили се върху божиято слово в течение на двехилядолетната история на Църквата...

И така, ние с него се разбрахме, че аз ще изложа черно на бяло, без да изпускам нито една подробност, всичко, което се случи в Малтаверн, и ще го доверя само на него и на никой друг, ще разкажа ужасната история за Симон такава, каквата е останала в съзнанието ми, такава, каквата продължава да живее там и да ме гризе отвътре. Разбрах, че нищо не може да умре в мен и вече съм обременен с цял един странен, мрачен и жалък свят... Какво ще стане, когато един ден имам повече спомени, отколкото ако съм на хиляда години, както казва Бодлер? Колко чудовищна ще бъде същността на човек като мен! Сигурно ще умра млад... Не! Не е така: не мисля, че ще умра млад, не мисля, че въобще някога трябва да умирам — чувствавам се невероятно вечен.

И така, ето какво се случи след онзи разговор със свещеника, когато му обещах да поговоря със Симон, да му напиша писмо, с което да сломя мълчанието му — най-важните редове от него вече бяха в главата ми, нямаше начин да не ми отговори.

Слязох надолу към Юр — рекичката, която тече през Малтаверн; знаех, че Симон обикновено ходи там за риба. Часът беше четири. Пътем от килера бях взел една чепка грозде. По тревата блестеше роса, някога вместо ливади тук е имало блата. Забелязах, че елите по двата бряга на реката изглеждат синкави. Щурците и скакалците, които плаших, горещата миризма на блато, шумът от дъскорезницата на господин Дюпор, грохотът на каруците по пътя за Сор — всички усещания от онази минута са останали завинаги в мен и никога не ще се отърва от тях, колкото и дълго да живея.

Не можех да видя Симон, който беше на другия край на ливадата, но го чувах. Скрит сред елите, седнах на брега на реката и съобразих, че тъй като той се движи по коритото на Юр, почуквайки по коренищата на дърветата, за да изгони оттам скрилите се щуки и налим, най-накрая ще се изравни с мен и тогава няма как да не ме заговори. Тогава ще започне голямата игра.

Седях на едно място, обрасло с мента. Около осмондите, които мама нарича мъжки папрати, кръжаха жълточервеникави и сини водни

кончета. Бе обикновен ваканционен септемврийски ден — както всички други осемнадесетгодишни момчета бих могъл да се занимавам с нещо друго... Впрочем с какво ли се занимават те? Дори ме е страх да си помисля за това. Какъв ли ангел или демон се беше вселил у мен в този момент? Или пък беше някакъв актьор? Но кой тогава ми суфлираше ролята? Кой ме заставяше да си я преговарям, преди да изляза на сцената?

При всяка крачка на Симон на равни промеждутъци чувах пляска на водата. Изведнъж между две тополи видях и него: беше по бански гащета, страхотно бял — с онази белота, която винаги е правила непоносима за мен гледката на голо тяло като това — със здрав селски кокал и едновременно някак атрофирано от живота на интелектуалец, който беше принуден да води този „бунтар Жаку“. Или може би пък косматите мъжки гърди — видими признаци на мъжествеността. Но аз никога не спирам мисълта си на подобни въпроси, защото от най-ранна възраст съм свикнал да съзирам в тях само „лоши мисли“.

Когато Симон се изравни с мен, му извиках на диалект: „Здравей!“ Той се обърна, възкликна: „О, извинете“, скочи на брега, набързо обу панталоните върху мокрите бански и надяна пуловера си. Направи ми впечатление, че е без расо. Казах му да продължава да си лови. Отвърна, че вече бил свършил, нямало нищо. Хората от градчето вдигат серкметата още в зори. Само за миг задържах погледа си върху мен и веднага го извъръщаше. Хем забързан да си върви — осмелявам се да пиша това, защото е вярно, а и няма кой друг да го прочете освен Донзак, — хем защото беше покорен от чара ми; а мен самия ме обзе „внезапно прозрение“. В действителност Симон просто искаше да избяга, да се спаси от мен. Налагаше се да го задържам насила. Казах му, че в последно време името му не излиза от хорските уста.

— Значи, хората приказват, така ли? Все ми е тая. Курвата му с курва!

Колко ли е бил смутен, за да се изрази неправилно и да изтърве пред мен мръсна дума! На всичкото отгоре я повтори: „Курва!“ Вярно е, че брат му непрекъснато повтаряше „курва“ навсякъде и когато си идваше във ваканция, Симон слушаше тази дума по цял ден. Възразих, че поне що се отнася до мен, не ми е безразлично какво ще стане с

него. Тогава, може би за първи път в живота си, той дръзко отвърна на един от синовете на госпожата:

— Това си е моя работа, а не ваша.

— Моя е, защото съм привързан към вас.

Той вдигна рамене и се изсмя:

— Господин настоятелят ви е казал да ме накарате да проговоря и да ми извадите думите с ченгели, нали?

— Лъжете се, ако мислите, че съм на страната на настоятеля и госпожата.

— А да не би да сте приятел на господин кмета?

— Не, разбира се! И ако аз трябваше да играя тази игра, на ваше място бих играл едновременно срещу всички — и срещу кмета, и срещу свещеника.

— Е да, но никой не иска от вас нещо такова. Съвсем не! Кажете, за бога! Какво толкова бихте могли да знаете на осемнадесет години, което другите не знаят?

— Точно това, което те не знаят — нещо, което знам само аз.

— А, така, значи!

Симон спря напред, ливадата и ме загледа.

— Ама вие хич не сте от страхливите!

— Знам, каквото знам — а и вие знаете, че го знам.

— И какво знам?

— Че в Малтаверн аз съм единственият, който не е слепец, както впрочем и вие. Но вие сте прекалено обвързан с всичко това, за да го видите, както си е; до гуша сте затънали в него.

— Добре, както ви харесва, господин Ален. Обаче аз, по дяволите, искам да ме оставите на мира.

Груб, за първи път груб с мен...

— На мира ли? Бедни Симон! Та вие сте на път да се погубите! Само с една дума мога да ви помогна да прогледнете... Не, преувеличавам, не мога само с една дума: трябва да ме оставите да говоря...

— Не искам да говорите.

— Тогава позволете ми да ви пиша. Това вече го искате, нали?

— Никога не сте го правили, дори когато ме подстригаха за свещеник — каза той с внезапно избликнало огорчение в гласа, —

дори когато получих първата си голяма награда за отличен успех...
Значи ли въобще нещо за вас?

— Знаете, че да, Симон, не може да не чувствувате това сега, в този миг, когато страдам заради вас...

— Ах, така ли! Но какво съм аз за вас? Селски син, Симон, на когото всички говорят на „ти“...

— Всички освен мен.

— Да, освен вас, но за вас винаги съм бил просто Симон, а за мен вие сте господин Ален дори когато бяхте на четири години. Господин Лоран, господин Ален... Не е ли така, кажете! Ах, курва такава!

Беше излязъл извън кожата си. Ускори крачка. Почти трябваше да подтичвам, за да не изостана. Настоях да ми позволи да му пиша.

— С какво право бих могъл да ви спра?

— Но освен това обещавайте, че ще прочетете писмото.

Този път май бях намерил верния тон. Той спря на мястото, където реката се връзва в ливадата. Сенките на тополите се бяха издължили. Трябва да беше пет часът. Симон каза:

— Да, разбира се, господин Ален, ще прочета писмото ви и ще ви отговоря. Но какво повече бихте могли да знаете за мен от другите?

— Първото, което мога да ви кажа, но не от свое име, а от името на Всевишния...

Единственото, което успя да промърмори, беше: „Я гледай ти!“ Играех на едро. Но силата ми беше точно в това, че не играех: наистина бях в момент на прозрение.

— Ония глупаци не знаят, че Всевишният ви обича такъв, какъвто сте, ей такъв, честолюбив. Той обича всяка частица от вас, а защо пък да не обича и честолюбието, което взема връх в момента у вас?

Въпреки че по лицето му не трепваше нито един мускул, усетих, че съм успял да задържа вниманието му. Продължих нататък:

— И едните, и другите са слепци. Това, което знаем ние двамата с вас, Симон, е, че — макар и църквата да прилича на стара ръждясала тръба, изхвърлена от употреба, с която кметът се подиграва и която мама и господин настоятелят бъркат с истината — по целия този древен водопровод тече, може би не обилно, а само капка по капка, но въпреки всичко тече, словото на вечния живот.

Без да го съзнавам, в този миг говорех с думите на Донзак. Симон прошепна:

— Е, и какво общо има това с честолюбието? Нямате си представа какво ми предлагат. Само говорите за някакъв стар водопровод... Знаете, че животът, истината за живота, не минава вече по него...

— Не, всъщност не съм съгласен с това, което казах за стария водопровод, защото римокатолическата църква със своето богослужение и учение, с историята си — едновременно свята и престъпна, с изкуството си най-сетне, въплътено в катедралите, грегорианското пеене и Фра Анджелико^[1], е най-хубавото нещо на този свят, докато всичко, на което са символ господата Лубе^[2] и Комб, Гран и Пти Пале^[3] в Париж, ми се струва най-низката епоха в човешката история... Но да оставим това. Въпросът не е там. В опасност е Симон Дюбер, земният му път и вечното му блаженство. Слушайте ме добре: както и да ви залъгва този франкмасон от околийски мащаб, господин Дюпор, даже да става въпрос за някакво си място при сенатора Монис или дори в Париж при Гастон Думерг...

— Откъде знаете?

Откъде ли го знаех? Бях улучил целта, макар и не съвсем наслуки: Думерг беше идвал предишната година по случай откриването на нашата Селскостопанска изложба и Симон му беше представен от господин Дюпор.

— Знам какво иска Всевишният. Но ме чуйте добре: като мирянин, каквото и да правите, в по-малка или в по-голяма степен ще ви използват и — освен ако нямате блестящо дар-слово, от каквото сте лишен — все ще бъдете нечия пионка, няма да постигнете нищо голямо, защото винаги ще ви липсва...

Поколебах се: страхувах се да не го засегна. На езика ми се въртеше един израз, който мама употребява често: „първите седем години“. Симон разбра какво исках да кажа:

— Е да, винаги ще си остана селянче, селяндур, и на всичкото отгоре бивш помощник на свещеника.

— Не исках да кажа това, но помислете си: расото променя човека и в духовно, и в социално отношение. Расото е като нова кожа. Всеки войник носел в раницата си маршалски жезъл — каква глупост! За сметка на това обаче кардиналската шапчица, закачена за гърба на

един малък умен семинарист — това не е чак толкова невъзможно и само от вас зависи да я откачите оттам. Да, всичко зависи от волята и ума ви. Нещо, което няма да ви попречи да станете добър, верен на своя дълг и дори благочестив свещеник. Благочестивите епископи не са малко, пък дори и благочестивите кардинали.

Какъв гениален ход! Бях извършил освещаването на първото място, към което Симон се стремеше. Той поклати глава:

— Всичко това е отдавна отминала история, свършено е с нея, обърната е нова страница. Комб даде първия знак, че с църквата е свършено...

— Хайде де! Повярвайте ми, църквата — тази империя, в която живеят петстотин милиона души, все ще успее да преживее това, което става в една от нейните провинции, наречена Франция. Нашето духовенство, както черното, така и бялото, винаги е постъпвало глупаво и се е хващало на всички клопки, които са му поставяли политиците от националистически настроената десница, а вярващите са го следвали сляпо като овцете на Панюрж^[4]...

— А, значи, признавате, че и ние сме правили грешки, така ли?

— Разбира се, и още как! „Грешка“ ми се струва меко казано — съучастието с фалшификаторите от Генералния щаб с единствената цел да се изпрати един невинен човек в каторга не може да бъде извинено. Да, църквата ще трябва да си плати за това до последното петаче.

Симон зяпна срещу мен.

— Значи, признавате, че Драйфус^[5] е невинен? Я гледай ти!

— Ами да, Симон, признавам нещо, което просто се набива в очи: антиклерикализъмът на Комб е също толкова глупав, колкото и тъпият клерикализъм, който винаги е царял в нашите редици: като в капка под микроскоп можем да го наблюдаваме и тук, в нашия кантон — майка ми принуждава нашите изполичари да дават дъщерите си да се учат в манастир, а положението на началната учителка е такова, че тя винаги стърчи изолирана в единия край на църквата и към нея се отнасят като към чумава...

Симон прошепна: „Но тогава...“

— И какво тогава? Това, че у тези мними християни няма и капка истинско християнство и че Бог още на този свят се отнася с тях така, както го заслужават, не променя с нищо условията на задачата,

поставена пред един млад абат, който иска да стигне до най-високо място. Това, което трябва да направите, е още от самото начало да се ориентирате, да поемете курс направо към Париж, към духовната академия и стига да може, към Рим. Важното е да станете полезен за някой от онези, които играят важна роля в църковния живот и които се нуждаят от глава като вашата, в която „влиза всичко“, както казва мама. Повечето от тях не са много силни по тая част.

— И аз не съм много силен.

— Ами! Важното е да имаш „глава, в която влиза всичко“. Основата, предполагам, я имате, нали? Просто томизъм^[6] за всекидневна употреба — Донзак го нарича „невъзмутим томизъм“.

Спряхме по средата на ливадата, точно срещу къщата. Симон, с гръб към вратата, не видя как две тъмни фигури, мама и настоятелят, слизат по стълбите. Щом ни забелязаха, бързо се прибраха.

— Без съмнение, Симон, ще се наложи да се запознаете с ереста, срещу която ще трябва да се борите: модернизма. Знаете ли поне нещо от Нюман^[7], Морис Блондел^[8], Льо Роа^[9], Лоази^[10], Лабертониер...

Той призна със съжаление, че почти не е чувал тези имена.

— Донзак веднага ще ви даде библиография.

— Но нали той им се възхищава?

— Да, но често се удивява на глупостта на противниците им и на невежеството им — той знае как би трябвало да се спори с тях от гледна точка на томизма. Ще може да ви даде великолепни аргументи срещу тях — така ще имате възможност да си давате вид, че не сте назадничав. Впрочем богословието е само основата. Важното е да си изберете някаква специалност, например каноническо право или една от онези науки, за които не мога да ви кажа нищо, защото главата ми е направена така, че в нея влизат само някои неща.

Поех по алеята, която води към големия дъб, за да не би да ме видят от къщата. Здрачът още не се беше спуснал, но вече усещахме идващата от рекичката прохлада. Сега вече Симон не се опитваше да си тръгне. Бях успял да направя поне това. Вървеше, вперил поглед в земята, толкова съсредоточен, че изглеждаше окаменял: винаги ще си

спомням суровите черти на това бледо лице почти без устни и без никаква руменина — винаги, щом се сетя за Симон. Точно такъв го виждам в момента, в който се приближава до големия дъб. Той прошепна: „Прекалено късно е! Прекалено късно е!“

— Не, не е късно, щом сте още тук.

Седнах на пейката и се облегнах на дъба. Той остана прав. Приличаше ми на майски бръмбар, готов да литне. О, трябва да го задържа на всяка цена!

— Този голям дъб — казах аз — онзи ден ми даде възможност да изиграя хубав номер на господин настоятеля...

— Нима погаждате номера на господин настоятеля?

Разказах му за изповедта си на седми септември. Отначало не поиска да ми повярва: „Ама наистина ли? Хайде, разкажете де!“ Смееше се. Никога не бях го виждал да се смее толкова гръмко. Преди да го приобщавам към модернизма, би трябвало да го науча да употребява четка за зъби.

— Най-интересното е — казах аз, — че наистина още от дете съм идолопоклонник!

Притиснах буза към божествения дъб, после за дълго и устните си. Симон седна до мен. Вече беше спрял да се смее. Запита ме:

— Ами ако изповедта ви е била кощунство?

— Не, настоятелят сметна, че не е.

— Може би е знаел, че нямате на съвестта си други грехове?

Не отвърнах. Симон прошепна: „Извинете ме.“

— Няма защо да се извинявате, но не обичам да говоря за тези неща.

— Но тези неща имат пряко отношение към всичко, към целия наш спор. Да, към това, което господин кметът нарича „грех срещу природата“ — принудителното безбрачие... Вие не знаете какво значи това — каза той с ненадейна нежност в гласа. — Вие сте ангел. Е, полудемон, полуангел — добави той през смях.

— Вижте какво, Симон, знам за какво става дума, повярвайте ми. Разбира се, преди да се съгласи на тези условия, един мъж би трябвало да се подложи на изпитание. Но колко много ще му помогне безбрачието, ако има сили и кураж да го приеме. Безбрачието е най-големият късмет за вас.

— Е да, но тук става въпрос за чистотата. Ако чуete какво казва господин Дюпор по този въпрос...

— Не е по-добро и това, което прави господин Дюпор — с двете му любовници и всичките му там работнички, които примамва.

— Може би е така, но дали е по-лошо?

— Във всеки случай бракът не може да разреши проблемите, поставени от плътта, в която съжителствуват и стремящата се към Бог душа, и най-животинският инстинкт.

Симон изсумтя:

— И все пак има някои, които се обичат.

— Да, има, Симон, има и такива. Но може би това е нещо като призвание.

— Господин Дюпор казва, че са го задушили у мен, а също и у вас. Всъщност той само предполага, че е така.

— И аз често съм си мислил, че за това е виновен начинът, по който сме възпитани двамата с брат ми. Но Лоран е като всички. Отрано започна да заглежда момичетата. А аз, аз съм различен по рождение... По рождение съм отвратен... Не ангелски невинен, както мислите вие... Това сигурно ще ви учуди: страхлив съм до малодушие. В основата на всичко стои едно истинско преживяване. Нали знаете панаира в Бордо, който става на площад Кенконс през октомври и март?

— Ами! Ако си въобразявате, че нас, семинаристите, ни водят по панаири...

— Това е необикновено място, приказно, поетично.

— Кое? Панаирът в Бордо ли?

Селянинът винаги отначало си мисли, че му се подиграваш.

— Ами да, там от всяка палатка те канят на някакво зрелище. Навсякъде свирят различна музика и не ги е грижа за останалите. Това създава една странна какофония, пропита с миризма на горена захар. Встрани има някаква съмнителна барачка с изписано на нея собствено женско име и през дупката на завеската ненадейно мярваш ръката или бедрото на жената-великан. Нарисувани са и дами, и кавалери, които отпиват от шампанското, а вместо глава оберкелнерът, облечен във фрак, има череп на раменете си — това е смъртта. В дъното е реката, а по небето плава кораб...

— Защо ми разказвате всичко това?

Симон стана недоверчив. Вместо да го примамя, имаше опасност да го подплаша. Пак ми заприлича на майски бръмбар, готов да литне. Продължих бързо нататък:

— Именно това преживяване ми помогна да стана, както вие ме наричате, ангел. Един ден по време на панаира в Бордо влязох в музея „Дюпюитрен“^[11]. Там бяха показани осъдени модели на човешки органи, привидно с морализаторска цел, но имаше изобразено и едно раждане.

— И госпожата ви позволи да идете там?

— Не, по изключение бях излязъл само с един приятел. Тогава изведнъж видях... Никога няма да го забравя, никога, до последния си дъх... На етикета пишеше: „Разяден от сифилис полов член на негър.“

И двамата замълчахме за няколко минути. Ненадейно Симон ме попита:

— Какво според вас е чистотата? Какво бихте казали на един семинарист, ако ви попита защо му трябва на човек да е чист?

— За да може да се раздава. Така ми отговори един млад свещеник, на когото по случайност се изповядах. Пълното отдаване на другите, ми каза той, в това е нашето призвание и то изисква абсолютна чистота. Тогава вече можеш да се раздадеш без остатък, без много да му мислиш.

— Е, хайде де, господин Ален, вие май ме вземате на подбив. Само преди малко ми говорехте и ми обещавахте за някакви си победи тук, на този свят, а сега пък трябвало да се раздаваш и да се стремиш към чистотата, за да можеш да се раздаваш...

Той хихикаше доволно, горд, че е успял да ми тикне под носа противоречията в собствените ми думи. Хванах го за ръката. Беше влажна. Усещах онова шесто пръстче без кости, прилично на животинка, която бих могъл да смачкам и тя „да пусне сок“, както казваше Лоран, когато беше малък. Преодолявайки отвращението си, казах:

— Не схващате какво имам предвид. Разбира се, ако става въпрос за това, което е в основата на спора с господин Дюпор, всичко, което мога да ви обещаая, е само успехи на този свят, така че в най-добрия случай да станете княз на църквата... и то високопоставен княз на църквата — и пред хората, и пред бога. Защото, ако станете епископ или кардинал, ще изпълните своя дълг на милосърдие и към

вярващите, и към църквата. Но знайте: във всеки миг по време на тази надпревара за отличия, на всеки завой по този триумфален път можете да го напуснете, да се откажете от всичко и да станете светец, към което също се стремите, знам, че е така.

Откъде го знаех! Или пък ми е присъща дарбата да виждам в бъдещето?

— Аз светец? Как не, майната му!

— Да, светец. Сигурно няма да издържите в надпреварата за отличия и ще потънете в някоя забутана енория или ще станете послушник. Но по-скоро ви виждам захвърлен в някоя бедняшка енория — като парче хляб сред шарани в рибарник.

— А защо да нямам тази възможност в Париж, в мирска среда, където пак ще бъда поставен на изпитание?

Не пусках ръката му, макар че бе станала влажна и хлъзгава.

— Не, Симон, ако влезете в този свят, оставете всяка надежда, никога повече няма да можете да изплувате на повърхността. Не че там няма да получите известни изгоди, но пътят ви към Бога ще бъде отрязан.

Той възрази:

— Откъде знаете? Бог няма да иска разрешение точно от вас. Знаем, че неведоми са пътищата господни. Проглушили са ни ушите да ни го повтарят.

— Знам и това — казах аз. — Не сте длъжен да ми вярвате, но ако изберете Париж, сте загубен.

Знаех, че вече е направил избора си. Знаех, че всичко ще свърши зле за него. Отдръпна ръката си от моята, а аз я изтрих в носната си кърпичка. Каза тихо: „Заминавам утре преди разсъмване.“ Прюдан щял да го закара с двуколката до Вийандро и оттам щял да се качи на влака; никой нямало да забележи, че заминава.

— Стига само да не се разприказвате.

— Не, Симон, няма да се разприказвам.

По пътя мина някакво стадо, чух как подвикваше овчарят. Симон се изкашля. Произнесох неизменната мамина фраза: „От рекичката иде хлад.“ Симон попита отново: няма да кажа нищо, нали? Съгласи се, че ще бъде по-добре да подготвя настоятеля и мама, за да понесат по-леко удара, но без да ги предупреждавам, че всичко ще стане толкова скоро. Тръгна си по пътеката. Запътих се към къщата и пред нея срещнах

Лоран, който тъкмо излизаше. Каза ми, че „офейква“: вътре били свещеникът и на всичкото отгоре госпожа Дюпор!... Госпожа Дюпор ли? Лоран не изглеждаше изненадан — него нищо не можеше да го изненада.

Въпреки че беше още светло, полилеят във вестибюла беше запален. Най-напред видях госпожа Дюпор, с траурен воал, седнала като препарирана между мама и настоятеля, с пожълтели очи, някак си размъкната и с блуждаещ поглед въпреки вниманието, което сигурно беше отделила на облеклото си, преди да дойде вкъщи: и най-малката дреболия издава жената, която пие. Как само гледаше мама тази пияница, която сигурно харесваше Симон, изпитваше влечение към него! Просто да не повярва човек какво може да стане с хората, мислеше си по всяка вероятност мама. Не беше за вярване, че госпожа Дюпор е тук, вкъщи.

— Познавате сина ми Ален, нали?

Госпожа Дюпор обърна към мен лицето си, напомнящо маска, неоживявана дори и от очите — едновременно птичи и кравешки, сякаш рожба на съвкуплението между две митически същества. Без да ме изпуска от поглед, тя отвърна, че Симон ѝ е говорил често за мен. Тогава настоятелят каза, че може да говори пред мен свободно и аз трябва да бъда държан в течение на всичко. Но на госпожа Дюпор вече не ѝ се искаше да говори. Втренчи в мен кръглите си като на свещена крава очи. Тя принадлежи към онази порода крави, за които знам, че стават за ядене.

Настоятелят обобщи казаното преди малко от госпожа Дюпор: ако може, след една година Симон щял да завърши образованието си в Париж и да получи работа в канцеларията на Радикалната партия на улица Валоа; но това било само прикритие на един план, разкрит от госпожа Дюпор, който се състоял в това да се експлоатират докрай спомените на Симон от религиозното училище и семинарията. Според господин Дюпор тези спомени могли да предоставят богат материал. Той бил накарал Симон да му даде тетрадките си от училище и щателно прегледал учебниците му по история и философия.

— Как ли Симон е могъл да се съгласи на такова нещо?

— Накарали са го да повярва, че тетрадките са доказателство за отличния му успех, което щяло да подпомогне назначаването му на работа.

Тогава се намеси и госпожа Дюпор:

— Симон е прекалено умен, за да не разбере, че това е предателство.

Възразих:

— Симон не си е и помислял, че тетрадките му от училище могат да послужат за нещо подобно.

И какво толкова може да се извлече от тях? От учебниците да, може би. Моите учебници в колежа, предназначени за училищата с религиозно образование, бяха пълни с много забавни глупости, които ние с Донзак си бяхме подчертали. Не може да бъде предателство да съобщиш нещо, което е известно на всички. Симон искаше да вкуси от забранения плод. Настоятелят ме запита дали някога ми го е казвал.

— Сам го разбрах. Жребият е хвърлен.

Настоятелят възрази:

— Не, не, той пак ще се върне при нас!

Поклатих глава. Прошепнах:

— Загубен е.

— Само за нас, може би — каза настоятелят разпалено, — но не и загубен въобще, горкото дете, не, не? Не е загубен!

В този миг горкият свещеник ми хареса. Уверих го, че и аз мисля същото. Що се отнася до мама, тя щеше да мълчи, докато не си тръгне госпожа Дюпор. Но госпожа Дюпор буквално се бе сраснала с креслото, изпълнила го бе с тялото си. Гледаше ме, без да се прикрива: усещах втренчения ѝ в мен поглед. Тогава мама, която при всяко положение знае как трябва и как не трябва да се постъпва, стана, накара ни да станем и ние — освен госпожа Дюпор, която би трябвало да се сети, че по тоя начин мама я приканва да си тръгне, смекчавайки всичко с изказването на благодарности за сведенията, които ни е дала. Най-после госпожа Дюпор стана, дойде при мен и ми каза: „Елате при мен да ме видите преди началото на учебната година. Ще си поговорим за него.“

Извиних се, че няма да мога, защото занятията започват след две седмици.

— Но тази година започвате по-късно: нали сте си взели матурата. Симон ми каза, че ще останете в Малтаверн за лова на гривяци.

Значи, са говорили за мен! Ето какъв човек се интересува, значи, от мен! Госпожица Мартино не е говорила с никого за мен.

— О, аз съм един ловец...

— Точно затова ще ви остане време.

Усмиваше се със стиснати устни като хората, които крият зъбите си. Възмутен, свещеникът каза властно: „Ще ви изпратя, госпожо“, и я затътри към стълбището. Тръгнах след тях, но мама ми заповяда: „Не, остани!“ Върнахме се в гостната. Тя се отпусна на едно кресло и закри лицето си с ръце. Дали искаше да се помоли, или не беше на себе си от ярост? Мисля, че се опитваше да се помоли, борейки се с яростта, която най-после избухна.

Горката мама — всичко, което се страхувах, че ще наговори, рукна от устата ѝ в буен поток. Изчисли колко пари е похарчила за Симон от десет години насам. Колкото повече правиш за тях, толкова повече те крадат. Ах, как ни изиграха!

— Не, всъщност преувеличавам, никой не ме е изиграл, защото никога не съм си правила илюзии. Както казва господин настоятелят, човек трябва непрекъснато да се раздава с ясното съзнание, че няма да получи нищо в замяна.

— Може би за господин настоятеля това е така — казах аз, — но не и за нас. Успокой се, ще си вземеш своето от онова животно.

Мама ме попита слисано:

— От кое животно?

— Ами товарното добиче Дюбер, което надзирава десетте ти чифлика за триста франка годишно, което единствено знае къде са междите на имотите ти, така че, ако един ден ни напусне, ще бъдем зависими от милостта на съседите ни...

— Виновен ли е някой, че вие с брат ти не сте способни за нищо, дори не сте в състояние да научите къде са междите...

— Знаеш, че това не може да се научи, че трябва да си от този край и винаги да си живял в него. Нали си виждала как Дюбер пропъзлява в храсталака, издълбава малко земята на някое неотличаващо се с нищо място и изведнъж междата се появява сред къпините. Не можеш да минеш без неговата помощ^[12]. Той би могъл да те изнудва, да иска тройно повече от това, което му даваш — и пак би било невероятно малко.

— Това е вече прекалено! Давам му жилище, осветление, отопление, получава мляко и половин прасе.

— И няма да знае къде да дене парите, които ти не му даваш, което значи, че ти работи даром.

Тя изхлипа:

— Винаги си срещу мен на тяхна страна.

В този момент отново се появи настоятелят. Бил изпратил госпожа Дюпор до дома ѝ и се направил, че си отива вкъщи.

— Ето ме и мен, трябва да поговорим.

— Не обаче пред този малък нехранимайко, който преди се хвалеше, че ще разубеди Симон, а сега одобрява решението му и обвинява за всичко мен.

— Нищо не съм обещавал. Мислех, че знам какво трябва да се каже на Симон. Не съм се лъгал, но беше вече прекалено късно.

— Във всеки случай ние с вас направихме каквото можахме.

Мама говореше на свещеника. Искаше да получи одобрението му, нещо като бележка за примерно поведение. Той мълчеше — мършав, но с яки кости на селянин. Приличаше на Симон: висок сух скелет, с очи като две капки застинало стъкло. Той мълчеше, а тя продължаваше да пита: „Да, или не? Не направихме ли дори невъзможното?“ Свещеникът пророни една дума на местен диалект, която дори не знам как да изпиша: „Beleou“ (крайното „ou“ почти без ударение), която значи „може би“. Нито един селянин на двадесет километра по-далеч от Малтаверн не би разбрал това „Beleou“.

— Искрахме да дадем на църквата един свещеник.

— Зле поставяте въпроса — каза свещеникът. — Не можем да разполагаме с живота на друг човек, дори и за да го отдадем на Бог — особено ако този човек е материално зависим от нас. Това, което можех да направя — всъщност това, което ми се струваше, че искам да направя за Симон, — беше да разбера каква е божията воля по отношение на това дете, да помогна и на самия него да го прозре.

Бях поразен от думите на свещеника: „Това, което ми се струваше, че искам да направя.“ Не можах да се въздържа и промърморих:

— Аха, значи, така, мотивите ви са били за друго.

Мама отново получи „пристъп“.

— Извини се веднага на господин настоятеля!

Свещеникът поклати глава:

— Защо да се извинява? Той не ме е обидил.

Погледнах го, поколебах се и най-сетне казах:

— Вие, господин настоятелю, както всички нас, участвувате в тази смехотворна комедия, но вечер стоите сам в мръсния си и опушен свещенически дом, а сутрин служите в полупразна църква. Та вие знаете...

— Какво общо има всичко това със Симон? — попита мама.

— От поражението, от еднообразно повтарящото се поражение боли по-малко, когато иде от врага, отколкото от мнимите привърженици. Поне враговете с омразата си доказват, че църквата все още е в състояние да предизвика някакво чувство.

Свещеникът ме прекъсна:

— Я по-добре да си тръгвам, защото започна да говориш врели-некипели, както би казала майка ти.

Той стана. В този момент влезе Лоран. Не ми хареса миризмата, с която беше пропит в края на летния ден, но бях доволен, че е тук. Със самото си присъствие създаваше около себе си пространство, в което напрежението отслабва. Сега най-важното нещо на света станаха примките, които е заложил, кученцето на Диан, което той дресираше насила с нашийник с шипове, както се полага на животно като него. Вярата, че на този свят съществува нещо истински важно, е характерна за простака. Донзак често обича да повтаря тези думи на Барес^[13]. Аз казах:

— Ще ви изпратя до църковния портал, господин настоятелю.

Мъглата, която се бе вдигнала от реката, още не беше достигнала до алеята. Свещеникът каза:

— Мирише на есен.

Аз промърморих, сам не знам дали състрадателно или ехидно:

— Ох, как ще изкараме тепърва зимата...

Той не отвърна. Помълча малко, после ме попита дали знам кога ще замине Симон.

— Не те карам да ми отговаряш. Но знаеш ли?

Не отговорих нищо. Той не настоя, но когато вече приближавахме портала, аз го попитах дали все още отслужва сутрешната литургия в седем часа.

— Може ли утре сутринта да дойда да ви прислужвам по време на литургията?

Той разбра, стисна ме за ръката; щял да ме чака.

— Ще дойда малко по-рано, за да се изповядам. Може би ще дойде и мама.

— Не, утре не е нейният ден.

Отвърна бързо на въпроса ми, сякаш искаше да успокои и мен, и самия себе си. Не говорихме нищо чак до вратата на дома му. Там той полугласно каза: „Излъгах се.“ Аз възразих: „Но не, господин настоятел!“ Той повтори: „И винаги ще се лъжа.“

— Освен в главното, господин настоятелю.

— Какво искаш да кажеш?

— Вие вярвате в това, което правите. Може и да наливате младото вино в старите мехове, с които са ви снабдили още в семинарията. Но въпреки старите мехове всеки ден подновявате младото вино напук на старите мехове на богословието, които се пукат по шевовете.

Свещеникът въздъхна, издърпа леко ухото ми и ме смъмра: „Малък модернист такъв!“, а после каза ласкаво: „До утре!“

[1] Гуидо ди Пиетро, с монашеско име Фра Джовани да Фиезоле, наречен Фра Анджелико (около 1400–1455) — италиански живописец. Автор на фреските в манастира „Сан Марко“ във Флоренция, на една от църквите във Ватикана и др. — Б.пр. ↑

[2] Емил-Франсоа Лубе (1838–1929) — френски политически деец, президент на републиката от 1899 до 1906 г. Политиката му като президент имала ярко изразен антиклерикален характер. — Б.пр. ↑

[3] Здания, построени в Париж по случай Световното изложение през 1900 г. Сега в тях се уреждат изложби. — Б.пр. ↑

[4] Има се предвид епизод от IV книга на романа на Франсоа Рабле „Гаргантюа и Пантагрюел“: Панюрж, който иска да си отмъсти на търговеца на добитък Дендено, купува от него най-хубавата овца и след това я хвърля в морето, а цялото стадо я последва, както и самият търговец, който се опитва да го задържи. — Б.пр. ↑

[5] Алфред Драйфус (1858–1935) — офицер от Френския генерален щаб от еврейски произход, през 1894 г. бил обвинен в шпионаж и осъден. Аферата „Драйфус“ предизвикала ожесточено

стълкновение между прогресивните сили и силите на реакцията не само във Франция, но и в други европейски страни. Под натиска на демократичната общественост през 1899 г. Драйфус бил помилван, а през 1906 г. — реабилитиран. — Б.пр. ↑

[6] Томизъм — философско-теологическото учение на Тома Аквински (1225–1274), възприето от римокатолическата църква, което и досега е основата на официалната ѝ догматика. — Б.пр. ↑

[7] Кардинал Джон Хенри Нюман (1801–1890) — английски католически теолог. Според Нюман основната задача на философията е обосноваването на религиозната вяра. — Б.пр. ↑

[8] Морис Блондел (1861–1949) — френски католически философ, виден представител на модернизма. — Б.пр. ↑

[9] Едуар льо Роа (1870–1954) — френски философ и математик, опитал се да постигне синтез между философията, науката и религията. — Б.пр. ↑

[10] Абат Алфред дьо Лоази (1857–1940) — френски учен ориенталист, тълкувател на религиозни текстове. След като през 1902–1903 г. книгите му били подложени на остри критики от страна на клерикалните среди, той скъсал с църквата. — Б.пр. ↑

[11] Прочут музей на анатомията в Париж, носещ името на известния френски хирург Гийом Дюпюитрен (1777–1835). Тук се има предвид неголяма, вероятно пътуваща изложба. — Б.пр. ↑

[12] Страхът от непознаването на границите на имотите или „междите“ очевидно не е основателен, тъй като майката на Ален притежава документи за собственост над земите си. Според келтските правни предписания границите между отделните племена трябва да бъдат означени с така наречените камъни на почит. Към тези „камъни на почитта“ се отнасяли с благоговение като към надгробните паметници. Всички чужденци, които искат да преминат границите на племето, трябва да се срещнат в двубой с един от неговите воители. Вероятно междите на Малтаверн символизират неприкосновеността на родовата собственост, която не бива да преминава в чужди ръце. — Б.пр. ↑

[13] Морис Барес (1862–1923) — френски писател и публицист. В творчеството му разобличаването на Третата република се съчетава с последователни реваншистки и милитаристични настроения, с пропаганда на национализъм и шовинизъм. — Б.пр. ↑

ГЛАВА III

Утринната служба, сцената между мама и Дюбер, когато тя откри, че Прюдан е закарал Симон до Вийандро да вземе влака — всичко това се е изличило от паметта ми от случилото се в Малтаверн няколко дена след това. Но откъде да започна? Отново се виждам как вървя по пътя през една от онези вечери, вървя по пътя за Жуано. Май че изгрываше луната. Поне в спомените ми господствува луната. Бе толкова тихо, че като минавах по моста, чух как Юр тече по древните камъни. Лек, съвсем лек плисък. Навсякъде в този час, ако може да се вярва на любимите ми книги, живите същества се събират по двойки. Щом като има декор, значи, има и пиеса. Защо аз съм настрани от всичко това? Защото наготово ни е даден само декорът, а останалото е в наши ръце, а аз, макар и на осемнадесет години, нямах сили... Сили за какво? Нито да умра, нито да живея. Чух крякането на жабите и си спомних как баба ми (впрочем истинска светица), няколко дена преди да умре, казваше, че би предпочела да бъде жаба, която живее под камък, отколкото да умре. Сякаш да си жаба, която живее под камък, не е щастие, сякаш има друго щастие, освен да зовеш тихо своята женска и да се събираш с нея под камъните или в избуялата трева! Сега ми се струва, че тогава съм предчувствувал: през нощта ще се случи нещо. Речният хлад, докосващ лицето ми, е бил диханието на смъртта... Може би си въобразявам.

Мама, увита в шал, бродеше из алеята. Вероятно се молеше, прехвърляйки зърната на броеницата си. Предупреди ме, че на Лоран не му било добре, легнал си и трябвало да внимаваме да не вдигаме шум.

— Като си помисля само, че ни принуждаваш да спим в една стая, като че ли в тая съборетина няма достатъчно стаи! Чудя се защо го правиш.

Тя не се ядоса. Извини се.

— Никога не сте се делили.

— Това е по твое желание, макар че ние имаме различни вкусове. Двамата с Лоран никога не сме имали общи теми на разговор.

Мама повтори обичайното си обвинение: „За теб всички са глупаци!“

— Виж, ако има някой, който да е истински глупак, това със сигурност е Симон — продължи тя с внезапно избухнала ярост. — Като си помисля само как захвърли всичко с лека ръка...

— Не, не е захвърлил нищо съществено. Със себе си взе това, което е научил, дипломата си на бакалавър — всичко, което дължи на теб и от което ще се възползват други, ако това те утешава.

— Добре знаеш, че не става дума за това!

— Ето тази мисъл не можеш да понесеш. А що се отнася до съдбата на Симон, тя не те интересува ни най-малко, защото не го обичаш. Да не би да искаш да кажеш, че го обичаш? Дори и да го обичаше просто така, както го обича госпожа Дюпор...

— Върви да спиш!

— Тогава хич не би те интересувало безсмъртието на Симоновата душа, защото би обичала в него именно тленното.

Тя ме запобутва към стълбището: „Качвай се и стъпвай тихо, да не събудиш брат си — и да не съм те чула повече да... Това дете ще ме умори.“

Запротестирах, че още е много рано за лягане. Ще се поразходя из парка.

— Облечи се. Един болен ми стига. И не отваряй прозореца, преди да си легнеш. Лоран кашля.

— Нощем кашля често — казах аз. — Кашля, докато спи.

— Откъде знаеш? Винаги спиш непробудно.

— Чувам го в просъница.

Сигурен съм, че не измислям — спомням си, че аз самият бях поразен от собствените си думи. Изведнъж се уплаших за Лоран — сякаш от прекалено желание да направя впечатление на другите, сам бях станал жертва на собствената си магия, но сковаващият страх продължи само няколко секунди. Ето ме отново сред млечния сумрак на лунната вечер — все същият, какъвто съм винаги в този час, — изпълнен с ромона на Юр, с тихия шепот на нощта, подобна на всички останали нощи, със същата онази светлина, която ще облива

надгробния камък, под който ще изгние най-накрая тялото ми. Времето тече като Юр, а Юр е винаги тук и ще бъде завинаги, ще тече ли, тече... Просто ти се иска да изревеш от ужас. А как постъпват другите? Изглежда, че и те не знаят.

И аз не знаех, че в настъпващата нощ със своите безбройни страдания... Но нека по-добре да говоря за тези неща, без да си измислям, и да направя един точен доклад на Донзак, един вид протокол. Прибрах се. Това беше годината, преди мама да прокара електричество. Само една лампа светеше над масата за бiliarд. Взех един свещник и се запътих към нашата стая, която е точно над мамината — стаята на момчетата. Това е много голяма стая с два прозореца — леглата бяха поставени „глава до глава“, така че понякога прекарвахме нощта, без дори да се видим, защото той ставаше винаги в зори. Когато бяхме деца, той заспиваше още на масата и понякога се налагаше да го носят на ръце до леглото му. От две години „хойкаше“ и когато вечер се прибираще крадешком, с обувките си в ръце, аз вече бях заспал. Щом се събуждах на другия ден, Лоран беше отдавна изхвъркнал.

Въпреки забраната на мама бях твърдо решен да отворя прозореца. Въздухът в стаята беше тежък. Не можах да позная привичната миризма на Лоран; от него винаги миришеше на здраве, макар и понякога мирисът леко да напомняше за куче. Треската има свой собствен мирис и аз го долових веднага. Спеше шумно, но без да хърка. Тъкмо бях започнал да се събличам, когато влезе мама по пеньоар, с неразплетена коса, отиде до леглото на Лоран и след като го попила по челото и врата, но без да го събуди, ми каза шепнешком, че сигурно нямало да мога да заспя, а пък Лоран можел да има нужда от нея, така че тя щяла да остане да спи в моето легло, а аз да ида да легна в нейното. Не се оставих да ме моли и без да хвърля последен поглед на брат си, отидох в стаята на мама на първия етаж. Тя е помалка от нашата, защото в единия ъгъл има тоалетна маса, в другия — гардероб, а в образувалата се по средата ниша е поставено леглото. С огромно удоволствие отворих един от прозорците и се мушнах в леглото, в което съм заченат. Странна, едновременно омайваща и непоносима мисъл — прогоних я по навик, останал ми от времената на пълното ми с предразсъдъци детство, когато бях убеден, че от една мисъл може да зависи вечното ни спасение.

За да се освободя от натрапчивите мисли, прибягнах до онова средство, благодарение на което плавно се отпускам в обятията на съня: започнах да си разказвам истории — винаги си имах по някоя в запас. Тази, която съчиних тогава, ми харесваше страшно много. Онази година за първи път прочетох „Величие и падение на куртизанките“ от „Човешка комедия“ на Балзак и разочарован от самоубийството в затвора на Люсиен дьо Рюбампре, съчиних наново историята му: Люсиен дьо Рюбампре не е компрометиран и не го хвърлят в затвора, машинациите на Карлос Ерера успяват и на него му се удава да изкопчи с хитрост от барон Нюсенжан исканата огромна сума, за да може Люсиен да се ожени за дъщерята на херцог Дьо Грандийо. Отстранявах едно по едно всички препятствия. Благодарение на подкрепата на херцога и на Карлос Ерера Люсиен е назначен в посолството в Рим, така че бракосъчетанието се извършва набързо в параклиса на посолството, без който и да е в Париж да узнае нещо — така всичко, което би могло да навреди на Люсиен, е отстранено. Малко след това Карлос Ерера решава да умре и отново да стане избягалият каторжник Жан Колен, който е всъщност. Той се преструва, че има един от онези тумори, от които се умира. Всички са уверени в скорошната му смърт. Той отива да се оперира в една частна болница в Швейцария, която е под контрола на неговата банда. Трупът на друг опериран става трупа на Карлос Ерера и Жан Колен офейква... А аз се гмурнах, потънах в тежък, дълбок сън, сред един свят, гъмжащ от живот — щях да изплувам от него чак когато ме докосне първият слънчев лъч, проникнал през капациите на прозорците.

Този път обаче се събудих посред нощ, някак изгубен в чуждото легло, което миришеше на мама. Разбрах веднага, че става нещо лошо. Да, веднага разбрах, че е нещо лошо. По стълбите ехтяха стъпки, които никой не се стараеше да заглушава, някой оставяше вратите отворени и те хлопаха от течението. Нещо ставаше точно над главата ми. Лоран? Чуваше се дрънчене на кани и легени — трябва да е повърнал — и се успокоих. Обърнах се с лице към стената. В този момент влезе мама с лампа в ръце, която осветяваше изцяло едрото ѝ посивяло лице и разрошените ѝ коси. Тя се спря на прага: „Слушай... по-добре е да знаеш...“ Лоран имал белодробен кръвоизлив, който продължавал. Доктор Дюлак и свещеникът били при него. Понечих да стана, но тя настоя да не мърдам от леглото до зори.

— Утре ще идеш при госпожиците в Жуано. Трябва да бягаш, да бягаш — повтаряше тя като побъркана. — Ще въздъхна с облекчение само когато знам, че си далеч оттук.

— Но Лоран...

— Вече не става дума за Лоран, а за теб.

— А Лоран, мамо, Лоран?

Стоеше като вцепенена с лампата в ръце, а на челото ѝ беше паднал голям бял кичур. Очите ѝ пламтяха.

— Моли се за бедния си брат, но първият наш дълг е да те изолираме. Дай боже да не е прекалено късно. Като си помисля само, че и в Бордо, и в Малтаверн спите в една стая. Даже и миналата нощ сте дишали един и същ въздух.

— А той, мамо, Лоран...

— Разбираш, че ще направим и невъзможното. Още утре ще бъде свикан консулт. Но редно е да знаеш... — Поколеба се: — Докторът смята...

Замълча и продължи да ми излага в подробности какво е решила да прави с мен. Човек можеше да си помисли, че нещастията засяга само мен и значението му и последиците от него имат отношение само към мен. Щял съм да замина, без да си взимам бельо, без дрехи освен тези, които са на мен, защото всичките ми вещи били в заразената стая.

— Дори няма да те целуна и разбира се, няма да се доближаваш до стаята на Лоран. Та той и не е в състояние да... По-добре да не го виждаш в този вид за последен...

— Не за последен път, мамо, не за последен!

— Да, да! Знаеш, че винаги виждам нещата черни. Ще ти донеса кафе. Легни си пак.

Ще се оставя да правят с мен каквото искат, ще направя каквото тя поиска. Бе успяла да вдъхне страх на деветнадесетгодишния юноша по същия начин, по който някога плашеше малкото дете, за да я слуша. В Малтаверн има легло, в което е умрял дядо, в Бордо има легло, в което е умрял татко. Тук ще има легло и стая, където и Лоран... Той изведнъж престана да бъде нищожество, последният ученик в класа, за да заживее своя нов живот в моето съзнание. Никога не казваше нищо, което да няма нещо общо с гривяците, бекасите, зайците или пък

кучетата си. Готвеше се да постъпи в Селскостопанската академия в Гриньон, макар че селскостопанската наука, която се учи по книга, го интересуваше не повече от латинския или староеврейския. Винаги казваше: „Аз ще бъда селянинът в семейството...“ Но от Малтаверн не се интересуваше.

— Всичко трябва да върша сама! — оплакваше се мама, въпреки че не би понесла и за миг да си пъхнем носа в нейните работи — или всъщност в нашите, защото Малтаверн беше наша собственост, а тя — наша настойница.

Блуждаейки така, мисълта ми изведнъж се препъна в нещо: „Ще остана само аз, ще останем сами в Малтаверн, аз и мама.“ Да, мина ми такава мисъл през главата, но Бог ми е свидетел, че не се зарадвах, защото е невъзможно и мама, с маниакалната ѝ страст към притежаването на земя, да не си го е помисляла поне за малко. Тя обожаваше земята, но не по начина, по който я обожавях аз — просто ненавиждаше делбите... Донзак, за когото е предназначено това, което пиша, няма нужда от много обяснения: не мислех ясно всичко това през онази страшна нощ, нищо от него не беше изречено, прието, признато. Разделям тези белязали ме завинаги часове според различните мисли, които идваха в главата ми, в същата връзка и последователно, в която възникваха през последвалата седмица, която прекарах при госпожиците от Жуано.

Лежах изтегнат на мамино легло, както си бях с дрехите, чак до разсъмване. Тя дойде още веднъж, но пак без да прекрачва прага, и ми донесе кафе. Съобщи ми, че Мари Дюбер в момента глади бельото ми, така че няма да ми липсва нищо. Трябвало само да събера книгите и писанията си, както тя наричаше това, което пиша. Задряхах. В полусън чух тропота от колелата на двуколката на Дюбер. Влезе и Мари с поднос в ръце, забрадена с черна бабешка забрадка, самата тя черна с лъскавата чернота на кокоша перушина, гледаше подплашено и се поклащаше като кокошка. След бягството на Симон, в което те бяха съучастници, мама говореше на Дюберови само ако трябва да им нареди нещо. Мари ме успокои, че Лоран сега бил заспал и госпожата била непрекъснато с него. Докторът бил извикал сестра от болницата в

Базас. Мари нареждаше на диалект: „Ах, бедният господин Лоран!“ Той беше любимецът на Дюберови: „Ах, бедният!“

Никога не ще си простя, че тогава избягах така, без да съм видял умирация си брат. Мама пазеше пред вратата, за да ми попречи да вляза в стаята, но все пак успях да хвърля един поглед през откренатата врата и да съзря разместените мебели и разхвърляните навсякъде чаршафи, всичко осветено от мъждукащия пламък на нощната лампа. Подчиних се. Стана така, както го бе решила мама. На деветнадесет години се оставих тя да ме носи на ръце като новородено. Не поиска и да чуе слабите ми протести. Повтаряше:

— Щом мине кризата, ще го видиш, обещавам. Ще изпратя да те докарат. Още дълго обаче ще трябва да му говориш отдалеч. Ще го сложим на слънце в градината. Гората си остава най-полезното нещо в такива случаи.

О! Мъглата през онова септемврийско утро, мирисът на мъгла... Ще живея, няма да умра. Мама беше изпратила на госпожиците писмо, с което ги предизвестяваше за пристигането ми и за сполетялото ни нещастие. Госпожица Луиз и госпожица Адила ме очакваха смутени както от неочакваното удоволствие, което им доставяше пристигането ми, така и от състрадание и жал. Радостта все пак преобладаваше, особено у госпожица Адила, обречена да живее с глухата си сестра, „която разбира всичко по движението на устните“, в това затънтено място на цели седем километра от градчето — тук беше краят на единствения път, а по-нататък, чак до океана, бяха само пусти ланди. Приятно ми е да си мисля, че нашият род води началото си от един от тези стари чифлици, заобиколени с безкрайни ниви, засети с просо. През онази сутрин над полята пееха чучулиги — чучулигите, по които Лоран вече никога нямаше да стреля. Още в зори за мен отвориха една голяма стая с дъх на мухъл, в която знаех, че се е самоубил бащата на госпожиците, след като се разорил — но на тях не им беше известно, че знам това. Оставих на масата Бруншвиковото издание на Паскал и един преписан на машина екземпляр от „Действие“ на Морис Блондел^[1], който ми бе дал Донзак, както и „Материя и памет“ от Бергсон^[2]; веднага отидох да се поровя в библиотеката на „каюткомпанията“, която в детството ми доставяше толкова голямо удоволствие, че просто ми се струваше, че този, който не го е изпитал, не познава чудото на четенето — когато нищо от външния свят не е в

състояние да смути гладката повърхност на ваканционния летен ден, истинският и въображаемият пейзаж се сливат, а самата миризма на къщата прониква в теб и си остава там завинаги, дори когато от дълги години самата къща я няма.

Сега не четях нито Бергсон, нито Паскал или „Анали на християнската философия“, а „Децата на капитан Гранд“, „Тайнственият остров“, „Без дом“. Въпреки това все не можех да забравя стаята на Лоран такава, каквато я видях през откренатата врата — обляна в трагичната светлина на нощната лампа. Не я забравях нито за минута, тя бе източникът на моите мъки и страхове, но може би също и на щастието да чувствавам, че съм на деветнадесет години и съм изпълнен с живот.

Чух госпожица Адила, свикнала да вика на сестра си, да казва на готвачката:

— Каква партия ще бъде господин Ален с неговите три хиляди хектара, ако се случи някое нещастие...

— Е да, ама докато майка му е жива, тя ще е господарката...

— Я да мълчиш! — изкряска госпожица Адила. — Майка му си има собствен имот, почти хиляда хектара, къща в Ноаян и кой знае колко още суха пара!

— Да, но...

Излязох навън, за да не слушам повече. Лоран си беше жив, живееше. Мама обичаше и двамата ни. Следобед дойде господин настоятелят да ми донесе новини: „Както винаги майка ти е достойна за възхищение. Стой при Лоран по цяла нощ, за да може милосърдната сестра да се наспи. Взела е решение да не се среща с теб дори и от разстояние. Решила е да направи тази жертва. Не ще чакаме още дълго, уви.“ За първи път този ден чух злокобните думи: „скоротечна туберкулоза“. Чух как неудържимият ѝ бяг отеква в мен, как тя отнася по-големия ми брат в тъмата, където един ден ще ида и аз, наистина може би не бегом, а ходом; колкото и бавно да вървя натам, така или иначе, накрая ще заприличам на стария от Ласю — с три хиляди хектара и глутница преследващи ме наследници, които ще ненавиждам и също като него ще държа на разстояние. Ужасът на собствеността. Това е абсолютното зло. Как да се избавя от него? На драго сърце бих се отрекъл от светските радости, но не и от самия свят, от изпълващата

ме онзи ден под дъбовете на Жуано дива радост, а в същото време болестта стремително отнасяше брат ми в безкрайната нощ.

Още на другия ден у госпожиците и с просто око можеше да се забележи появилият се изневиделица бацил на собствеността — едно отвратително десетгодишно момиченце на име Жанет Серис, тяхна наследница, което в качеството си на такава идваше да им гостува, а изполичарите ѝ се кланяха. Най-странното е, че като единствено дете това ужасно същество щеше да стане собственик на едно от най-обширните имения в нашия край — пред него имотът на госпожиците приличаше на капка вода в морето. Но за тези ненаситни за земя същества всеки хектар беше от значение. Жанет ми беше отвратителна: с нездрав жълтеникав цвят на лицето, цялата на петна, а вместо очи — две фосфоресциращи лунички, без мигли и вежди. Кръгъл гребен опъваше назад рядката ѝ коса. При нея водеха децата на изполичарите да си играят заедно. „Qué diz â mamzelle?“^[3] Те ѝ се подчиняваха също както децата на мъжиците са се подчинявали на малките болярчета по време на крепостничеството. Щом се събудих на другата сутрин, чух как госпожица Луиз крещи на госпожица Адила: „... Та те нямат и десет години разлика! Ще почака!“ Сигурно госпожица Адила ѝ отговори само с мърдане на устните, защото не можах да чуя нищо. Глухата продължи: „Той няма да се ожени без позволението на майка си. Ще почака колкото трябва...“ О, боже! Значи, ставало дума за мен и Жанет. Из цялата околност говореха за този брак — като че ли ще се сгодява дофинът на Франция с инфантата на Испания. Но този път имаха предвид само мен: тази опасност вече не грозеше Лоран. Не се съмнявах, че за мама нещата вече са решени. На всичкото отгоре малката — истинско страшилище — непрекъснато ме преследваше и ми правеше мили очи. Значи, и тя мислеше за същото. Точно през онези дни се засрамах от невежеството и безразличието си относно всичко, което се отнася до социалните въпроси. Реших да изчета Жорес, Гед^[4], Прудон^[5], Маркс... За мен това бяха само имена. И все пак знаех по-добре от тях какво представлява собствеността. Не е важно, че била кражба — по-лошото е, че тя развъртава, унижава човека.

[1] „Действие. Есе за една критика на живота и за една наука на практиката“ (1893) — докторската дисертация на Морис Блондел. —

Б.пр. ↑

[2] Анри Бергсон (1859–1941) — френски философ-идеалист, основоположник на интуитивизма. Обосновава възгледите си в книгата „Материя и памет“ (1896). — Б.пр. ↑

[3] „Какво ще кажеш на госпожицата?“ (диал.). — Б.пр. ↑

[4] Жюл Гед (1845–1922) — изтъкнат деец на френското и международното работническо движение. — Б.пр. ↑

[5] Пиер-Жозеф Прудон (1809–1865) — френски дребнобуржоазен социалист, теоретик на анархизма. — Б.пр. ↑

ГЛАВА IV

В Бордо, две години след това, започвам нова тетрадка. Донзак ме помоли да вземе първата със себе си в Париж, където той постъпи в семинарията на кармелитите. Отново започвам този дневник само заради Донзак. Дневник ли? Не: по-скоро стройния подреден разказ за това, което ми е носела ден след ден нашата история с мама в течение на две години. Но преди всичко това е опит да си дам ясна сметка какъв съм станал две години след смъртта на Лоран.

Какъв съм станал? Различен ли съм? Различава ли се двадесет и една годишният младеж, на прага да завърши литература в Бордо, от някогашния юноша? Същият съм си, обречен съм да си остана същият — ако не умра като Лоран. Живеещият в мен старец от Малтаверн ще заеме в неписаната история на Ландите мястото на стария от Ласю, но и на осемдесет години той ще живее в същото тяло, в което живее и сега, а през 1970 година някое дете-поет ще го гледа отдалеч — седнал неподвижно на прага, превърнал се в каменно изваяние.

Смъртта на Лоран промени не толкова мен, колкото условията на моето съществуване. С месеци ходих като замаян. Мама пое всичко върху себе си, а физическото ми здраве се превърна в единствената ѝ грижа. Имах „затъмнение на левия дроб“. Не миряса, докато не ме освободи от военна служба. Зарадвах се, макар и да умирах от срам. Станах още по-необщителен и непрекъснато се зъбех на мама. Веднъж избавила се от страховете си за мен, тя започна да отделя все по-голямо внимание на Малтаверн и тъй като през същата година си купихме и автомобил марка „Дион-Бутон“, тя започна непрекъснато да ходи там по за малко. Нищо вече не бе далече. Само една година порано, за да се добереш до Малтаверн, трябваше да сменяш по два влака. Още под сводовете на Южната гара вече се чувствувахме откъснати от дома. Големите ланди, единственото ми отечество, изглеждаха далечни като звездите. Сега знам, че започват още на

излизане от Бордо, и стига по пътя да не се развали моторът или да не спукаме гума, стоте километра между Бордо и Малтаверн можем да вземем за по-малко от три часа.

Пиша за какво ли не, само и само да не засегна отворилата се след смъртта на Лоран рана. Какво се случи между мен и мама? В какво я обвинявам? Тя започна да се грижи за всичко, да ме разтоварва от всичко. Когато тя е в Малтаверн както сега, в Бордо се радвам на такава свобода, каквато не е имал нито един студент преди мен — на мое разположение са готвачка и камериерка. Но не мога да упреквам мама, че не съм в състояние да се възползувам от тази свобода.

— Защо нямаш приятели? Защо винаги отказваш, когато те канят, и вместо да танцуваш, стоиш настрана?

Не танцувам поради същата причина, поради която и не ходя на лов. Все същото е...

Не, не е съвсем същото. Това, което сега ще разкажа, е нещо наистина преживяно, а не протичаща в момента история — макар и историята все още да не е завършила. Донзак ще успее да улови разликата между обработения и интерпретирания документ и това, което от ден на ден и от страница на страница все повече придобива облика на неизбежна съдба. Донзак ще съумее да изтълкува правилно лъжите, които се дължат на това, че премълчавам разни неща, и въпреки волята ми ще ги накара да разкажат истината — истината, която аз самият бих искал да изкопча от себе си и която търся със страстна боязън — страх ме е не заради самия мен, а защото става дума за мама, защото малко по малко я разобличавам и колкото повече разкривам истинския ѝ лик, толкова повече тя ме плаши.

Но сега вече не съм сам. Не съм повече в нейната власт. Появи се някой. Някой. Всичко започна в книжарницата на Бар, в безистена между улица Сент Катрин и площад Комеди. Открих доста късно тази претъпкана с книги мрачна дупка. Моята книжарница беше тази на Фьоре, на Булеварда на Интендантството. В книжарницата на Бар на почетно място са изложени изданията на „Меркюр дьо Франс“^[1]. Тук

обичат литературата. Книгите на съвременните поети са изложени на витрината.

Започнах да се отбивам почти всекидневно в книжарницата на връщане от Факултета както първия път. Тъкмо прелиствах една книга, „Аморалистът“^[2], и бях толкова погълнат от четенето, че се сепнах, когато чух женски глас да шепне в ухото ми: „Съветвам ви да я купите, даже и да нямате много пари. Това е оригиналното издание, а оригиналните издания на Жид...“

Вдигнах поглед и в полумрака на тази пещера видях госпожица Мари, която продава книгите и въобще върти целия магазин (Бар, собственикът, стои все на касата, а Балеж, гърбавият продавач, върши грубата работа). Облечена в черна престилка, госпожица Мари се старае да остане незабелязана — освен за онези, на които се спира погледът ѝ, както например през онзи първи ден се спря на мен. Какъв поглед само! Нежен и подигравателен едновременно — страшно пронизателен. Точно онази черта у мен, която отблъсква останалите, нея я разнежваше и привличаше. Все пак без да искам, я излъгах. Много обичам книгите, а купувам малко и се колебая дълго преди да взема решение, накратко, тъй съм неспособен да похарча и един франк, а на всичкото отгоре и се обличам така лошо и ходя все с една и съща тясна връзчица на врата, че тя ме взе за някой беден студент. След това обаче разбрах колко силно са я изненадали износеният ми на вид балтон, който не е конфекция, и чантата ми от скъпа кожа с инициали. Но не приличах на човек с много пари за харчене. Тя мислеше, че съм от семейство на разорени селяни или на скъперници, и ми заделяше оригиналните издания. „Ще платите следващия месец“ — ми казваше тя.

Не се стараех да разсея заблужденията ѝ — но не от лоши помисли. Може би от нещо като срам? Не, по-скоро поради щастие то да се чувствуваш обичан заради самия себе си, поради мисълта, че можеш да се харесаш на момиче като нея, което при това не знае, че съм наследник на Малтаверн. През редките вечери, когато мама ме кара да ходя да гледам как танцуват другите, много добре знам, че всички момичета ме гледат с едни и същи очи, сякаш на смокинга ми е забодена невидима табелка: хиляди хектари ланди, недвижими имоти. На устните на всички — все една и съща покорна усмивка и еднакво усилие да говорят само за това, което „се смята за интересно“. А

представата на тези глупачки за „интелектуалец“!... Не, не ми се мисли за това. Достатъчно е Донзак да разбере какво неочаквано щастие за мен бе това момиче, в чийто поглед се четеше толкова любов към бедния студент, за какъвто ме мислеше. След това научих, че тя си е обяснявала отказа ми да изляза с нея със страха ми да не я компрометирам — до такава степен съм ѝ приличал на ангел; после заедно много се смяхме на това. Не съм ѝ казал обаче истинската причина за отказа си, защото и аз не съм сигурен, че я знам. Най-напред без съмнение исках да поддържам още дълго мита за бедния студент, след като излезем извън мрачната пещера на книжарницата; но главното е, че не можех да отделя в съзнанието си Мари от книжарницата, както някога не можех да отделя госпожица Мартино от коня ѝ. Чувствувах се защитен от нея, като едновременно с това имах възможност да ѝ се наслаждавам — като че ли не можеше да съществува друго удоволствие за мен, освен да я съзерцавам във вълшебния полумрак на книжарницата; тогава не оставаше нито един от онези отвратителни проблеми, с каквито беше пълен светът отвън — тях не бих бил в състояние да разреша.

Това положение би могло да продължава до безкрайност, защото и Мари бе свикнала с него; то съответствуваше на образа, който тя бе създавала за мен в сърцето си, на онази особеност на характера ми, която тя наричаше *poli me tangere*^[3]. Освен ако някой случайно не ни видеше заедно... Но не вярвам на случайности — всяко съвпадение може би е доказателство за това, че съдбата ни е в ръцете на някаква висша сила.

Въпреки че Мари беше душата на книжарницата, собственикът ѝ Балеж не одобряваше факта, че тя позволява на мнозина клиенти, между които аз бях най-редовният, да се ровят из книгите, без да ги купуват. Тя си представяше книжарницата така, както я описва Анатол Франс в „Под градските брястове“^[4], където говори за това как господин Бержере се среща всеки ден с приятелите си в книжарницата на Пейо. Мари ми каза под секрет, че особено много трябвало да защитава мен, както и един млад учител от малкия лицей в Таланс, който прекарвал в книжарницата на Бар всеки четвъртък следобед — единствения му свободен ден. Точно този ден не ходех в книжарницата, защото тогава бе претъпкано с хора.

— И той е див като вас, не познава никого...

— Но познава вас! — отвърнах ядно аз.

Ядът ми я разсмя — помисли, че я ревнувам. А дали наистина не беше така? Във всеки случай започнах да ревнувам веднага, щом си придадох страдалчески вид: струваше ми се, че влюбването става автоматично, по същия начин, по който според Паскал се постига истинската вяра...

Тревожеше ме възрастта на този непознат съперник. Бил с няколко години по-голям от мен. У нея събуждал чувство на съжаление, защото живеел в почти пълна самота, а понякога думите му издавали безнадеждна горест — изглеждало, че като малък е преживял някакво непоправимо нещастие. Колкото повече нарастваше огорчението, което изпитвах, толкова с по-голямо съчувствие говореше тя за него. Този път огорчението ми беше искрено, наистина го чувствавах — и скоро Мари не издържа. Двамата бяхме останали сами зад рафта с книги на старо. Тя за първи път хвана ръката ми и я поддържа така за един миг.

— Като си помисля само — каза тя, — че не знам дори малкото ви име. Знаем с коя буква започва, видях инициалите ви на чантата. Кои имена започват с А?... Да не би Артюр или Адолф? Или Августин?

— Може би Августин.

Приблжих устни до малкото ѝ ушенце: „Ален...“ — прошепнах аз, като че ли ставаше дума за някаква голяма тайна, и тя повтори: „Ален“, сякаш се бои да не го забрави. Попитах: „Как ме наричахте, когато си мислехте за мен?“

— Никак. В дните, когато не идвахте, си казвах: „Днес ангелчето не дойде.“

— О! — въздъхнах аз. — И вие ли?

В този миг си спомних за здрачната вечер в Малтаверн, когато Симон ми каза: „О, та вие сте ангел!“ Спомних си за него точно в мига, когато той отново щеше да се появи в живота ми! Толкова чудно ми се вижда това, че започвам да се съмнявам в себе си: нарочно съм измислил тази история и съм я нагласил. Спомням си как се завтекох към изхода, без да кажа дори довиждане, а Мари вървеше зад мен и тихо повтаряше: „Какво ви стана? Не исках да ви обидя...“

— Момичетата не харесват момчетата, които приличат на ангели — казах аз. (Стояхме съвсем близо един до друг, точно на изхода. В

книжарницата не беше останал нито един клиент.) И всъщност са прави.

— Защото има лоши ангели ли? — попита Мари. Опитваше се да се засмее насила, стараяйки се да разсее появилото се между нас облаче.

— Не, лошият ангел ще им хареса, той би ги накарал да страдат по него...

— Зависи какви са момичетата — каза тя. — Знаете ли, никога не съм имала вкус към грубияните. Винаги съм се страхувала от тях.

— А пък аз ви изглеждам безобиден.

— Засягате се от всяка моя дума.

— А даскалчето от Таланс, което идва в книжарницата всеки четвъртък, от него страхувате ли се?

— Ах, да не би всичките ви терзания да са заради него? Горкото момче — с всички сили се мъча да не му дам да разбере, че ми е отворителен, но напразно, струва ми се. Все пак с известно усилие на волята си налагам да го хващам за ръката и дори, за своя чест, успявам да я задържа за няколко секунди. Изглежда невероятно, но и на двете си ръце има по шест пръста. Не можете да си представите колко е неприятен на пипане този мек израстък, това хрущялче...

Опрях се на витрината. Попитах:

— Симон? Значи, е в Бордо?

— Значи, го познавате? Как е възможно!

— А знаете ли, че има по един излишен пръст и на всеки крак? Добре тогава, Мари, в четвъртък му кажете, че един от клиентите ви се казва Ален и е ангел, и тогава ще узнаете всичко за мен, за майка ми, за детството ми, за родния ми край, в който е роден и Симон Дюбер. От своя страна днес аз няма да ви говоря нищо за него, защото тогава ще трябва да ви посветя във всички подробности за моя нещастен живот, а няма да успея. Нека той да ми разчисти пътя... Аз само ще допълня неговите показания. След като ви разкаже всичко, на мен ще ми бъде по-лесно да ви приобща към тази история, която не интересува никого.

Тя прошепна: „Освен мен.“ След това ми разказа малкото, което самата тя знаеше за Симон. Париж не му бил понесъл и веднага щом се дипломирал с подкрепата на влиятелните си покровители, с които много се гордеел, получил назначение в областта около Бордо.

— Но той твърди, че ако не съм аз, тук щял да се чувства още по-самотен.

— Не ходи ли да вижда родителите си?

Не знаеше нищо за това. Никога не говорел за тях, сякаш се срамувал. Сетих се, че ако беше идвал в Малтаверн, мама сигурно щеше да научи. Казах „довиждане“ и натиснах дръжката на вратата. Тогава изведнъж си представих предстоящата вечер и потреперах. Онова, което дотогава ме спираше да изляза с Мари, изчезна безследно. Скоро тя щеше да научи всичко за мен и семейството ми. Без да я попитам дали е свободна, казах: „Не трябва да ме оставяте тази вечер сам. Мама е на село. Изостави ме. Ще ви разкажа всичко.“ Искаше ми се да разтревожа Мари; но радостта ѝ заглушаваше всяка тревога. Помоли ме да я придружа до тях: „Ще се кача само за малко, колкото да предупредя майка си и да си сложа друга рокля.“ Магазинът се затваряше след половин час. Определихме си среща пред „Гран театър“.

Това беше първата среща в живота ми, а вече бях на двадесет и една години! Тази вечер няма да съм сам. От кафене „Бордо“ телефонирах на Луи Ларп, нашия камериер, за да го предупредя, че за вечеря ще доведе една приятелка. Представих си изумлението му. „Дама ли, господин Ален?“ — „Да, дама.“ — „Мисля, че има само един бифтек за господина.“ — „Тогава отворете една кутия с пастет от гъши черен дроб и изстудете бутилка вино, от което намерите за добре.“

Зачаках в мъглата, пред вратата на едноетажната къща на улица Л’Еглиз Сен Съорен, докато тя се преоблече. Когато се появи отново, и беше, и не беше предишната Мари — излязла от кожата на своя занаят и сумрачната книжарница, — а аз за първи път през живота си гордо пристъпвах и не се различавах от всички останали момчета в онази ноемврийска вечер, чийто мирис ще остане завинаги в мен. Бързах да стигна колкото се може по-бързо до площад Гамбета и Булеварда на Интендантството — ще събера ли смелост да си го призная? — да, за да ме видят с тази млада жена до мен. За всеки случай попитах Мари:

„Да не би да ви е неприятно, че ще ви видят с млад мъж? Можем да минем по странични улички...“ Тя се разсмя: „О, знаете ли, по-скоро аз бих могла да ви компрометирам...“ Казах ѝ, че съм родом от Базас и в Бордо не познавам почти никого. Все пак за десетте минути, за които щяхме да стигнем до дома ми на улица Шеврюс, трябваше да я подготвя за разкоша на къщата, за камериера... „Знаете ли, имаме две хиляди хектара борови гори“ — добавих глупаво аз. Не изглеждаше, че цифрата ѝ направи някакво впечатление. Вече съвсем глупаво додадох:

— Без да се смята останалото.

— Не виждам с какво толкова има да се хвалите.

— Не че се хваля, но просто досега криех това от вас. Сега исках да ви предупредя...

— Не, Ален, това променя нещата. Няма да вечерям в дома на майка ви в нейно отсъствие и без знанието ѝ. Ще ви заведа при Ейрондо — едно малко ресторантче на пристанището, което знам.

Възразих, че няма да може, защото вече съм се обадил по телефона вкъщи, за да поръчам достойна за нея вечеря.

— Тогава ще се обадите от ресторанта на Ейрондо и ще отмените заповедта си.

— Не познавате Луи Ларп, нашия камериер. Никога не бих могъл да се осмеля да го направя. Отворил е една кутия пастет от гъши черен дроб. За него това е истинско свещенодействие. Освен това мразя да се обаждам по телефона. Направих го сега заради вас, но никога няма да свикна да телефонирам. Почти никога не се обаждам по телефона.

— Не ви ли е срам!

— Да, срам ме е. Мама все ми повтаря: за колкото и умен да се мислиш, си жалък страхливец.

— Виждам, че съм се появила навреме.

— Презирате ме...

— Не ви презирам, защото никога няма да се примирите с този свят въпреки хилядите ви хектари, никога няма да станете един от тях... Някои от тях идват в книжарницата, наистина не много, защото повечето никак не обичат да четат. Наблюдавам ги непрекъснато — та нали тезгяхът е нещо като барикада. Но понякога идват клиенти, които търсят редки издания. Подслушвам ги какво си говорят, наблюдавам ги скришом, хубавичко ги познавам...

— Но не познавате мен, Мари. Когато ме опознаете...

Седнахме в дъното на ресторанта — някога той сигурно е бил моряшка кръчма, а сега се сервираха миди, стриди, миноги, а през сезона на гъбите — и червенушки. Отиде на бара да се обади по телефона. Върна се, заливайки се в смях — не знаех, че е способна да се смее по такъв начин.

— Спокойно! Чух как камериерът вика на готвачката: „Отменя поръчката! Добре, че не отворих гъшия пастет!“ Сега спокоен ли сте!

— Просто съм смешен — жално казах аз.

Щом се сетя за тази история, всеки път оставам поразен от ненаситната жажда да се изповядвам, която изпитвах тогава, от невъздържания начин, по който непрестанно говорех за себе си, като че ли това младо момиче или може би жена, за което не знаех нищо, нямаше какво да ми разкаже за живота си, сякаш от само себе си се разбираше, че от двамата интересният, съм само аз. Онази вечер тя ме слушаше, като ми задаваше само въпросите, от които се нуждаех, за да се освободя от всичко, което ме задушаваше.

— Симон Дюбер ще ви разкаже повече, отколкото сам бих се осмелил...

— Но няма да му казвам за вас, ако искате!

Възразих, че, напротив, бих искал като наш враг — защото той се беше превърнал в наш враг — да ѝ обрисова Малтаверн в черни краски.

— Впрочем за мен няма да ви каже нищо лошо, освен ако не се е променил: той ме обичаше.

Помълчахме малко, после попитах:

— А призна ли пред вас, че е учил в семинария и е носил расо?

— Ах, сега разбирам защо ми прилича някак на отритнат. Поповете са го мачкали, мачкали, а после са го захвърлили на боклука.

— Мари, за вас съществува ли такова нещо като религия?

— А за вас, Ален? Питам ви, макар че знам предварително какво ще ми отговорите.

Откъде ли пък знаеше? Повторих:

— А вие, Мари?

Тя каза:

— Мен тя никак не ме интересува — и добави: — За мен нещата са приключили на всички фронтове: на двадесет и осем години съм. Държа да ви кажа на колко съм години, в случай че ме сметнете за способна да си мечтая за вас.

Попитах: „А защо не?“, после ненадейно станах, буквално изпаднал в паника: „Да се махаме оттук.“

— А сметката, скъпи Ален?

Когато отново се озовахме на вече опустялата крайбрежна улица, по която се мяркаха единствено някакви подозрителни физиономии, изведнъж ми се прииска да се върна колкото се може по-бързо на площад Комеди. Вечер по улиците стават много нападения, особено след полунощ. През смях тя ми каза, че самичък съм изпил почти цялата бутилка „Марго“, та не вярвала много на това, което съм й разказал за Малтаверн.

— Не, повярвайте ми, Мари. Впрочем сама ще се убедите, че такава история не може да се измисли, а и Симон ще потвърди всичко. До смъртта на брат ми и аз, и всички мислехме, че съм любимецът на мама. Вярата, че е така, ме караше да бъда щастлив. Когато Лоран си отиде, в главата ми се загнезди една срамна мисъл, към която се връщах на няколко пъти и не без удоволствие; стори ми се, че сега сме останали само двамата с мама, да, оказах се способен да си помисля такова нещо — вече никой на този свят нямаше да стои между нас. Стана обратното и много скоро трябваше да се примиря с очевидното — никога, в нито един момент от живота си не съм се чувствувал така далеч от нея, никога двамата не сме си били толкова чужди. Но не човек стоеше между нас. Няма да ми повярвате, ако ви кажа, че между нас стоеше имотът...

— Какъв имот? — попита уморено Мари не толкова от интерес, колкото от учтивост.

— Нашият имот, искам да кажа моят, защото Малтаверн съм получил по наследство от баща ми и от Лоран. Но мама, на която съм прехвърлил всички права на владение, се разпорежда както си иска и се мисли за пълна господарка на имотите. Разбира се, знаех, че обича земята — но не в този смисъл, в който я обичам аз, а от любов към собствеността.

— Какъв ужас! — каза Мари.

— Не, всичко не е толкова долно, колкото си мислите. При нея това е просто стремеж да властвува и да царува над необятни земи.

— ... И над крепостното население. При вас все още има крепостничество. О, изпратете ме до вкъщи. Страх ме е да се прибера сама...

— Но и самият аз, Мари, аз също съм жертва в цялата тази история. Добре, ще ви изпратя, но изслушайте ме още за малко: до смъртта на Лоран, докато бяхме деца, страстта на мама да притежава се проявяваше много рядко. Като наша настойница грижата за земята беше нейно законно задължение. Мисля, че това, което изцяло промени отношенията ни след смъртта на брат ми, бе увереността ѝ, че няма да има делба, че империята ще си остане непокътната.

— Това е чудовищно.

— Повече, отколкото можете да си представите. Един наш съсед в Малтаверн, Нюма Серис, той ни се пада някакъв братовчед, има най-обширното имение след нашето; вдовец е, умори жена си от скръб...

— От скръб не се умира — каза Мари с раздразнение.

— Как Нюма Серис издържа на аперитивите, коняците и червените вина, които смуче по цял ден и са единственото му удоволствие на този свят, е загадка, която никога не е будила любопитството ми. В замяна на това винаги ми е било чудно защо майка ми му ходи на гости. Тя твърдеше, че трябвало да се съветва с него във връзка с продажбата на дървен материал или при споровете с изполичарите; но аз бързо разкрих какво общо има тя с това гнусно същество. Той има една ужасна дъщеря, която ние с Лоран ненавиждахме. Казва се Жанет, но ние не я наричахме другояче освен Въшката. Спомням си какво ми каза Лоран малко преди да умре: „Имам страшен късмет, че съм много стар, за да се ожения за Въшката. Ти ще се ожениш за нея“. Изведнъж лошата шега се превърна в непосредствена заплаха...

— Защо пък заплаха? Сякаш сте малко момченце, което искат да оженят насила! Признайте си, че някъде дълбоко във вас има един съучастник на майка ви, който си мечтае за обратителния брак, и че този съучастник ви кара да се страхувате от него.

Стояхме пред вратата на дома ѝ. В ръка държеше ключа си. Каза: „Довиждане, Ален. Не идвайте в книжарницата преди петък. Предния ден ще съм се видяла със Симон Дюбер. Може би всичко ще започне да ми изглежда другояче.“ Вратата хлопна. Останах сам на тротоара, на тясната уличка в квартал Сен Съорен. Приседнах на стъпалото пред входната врата, опрях лакти на коленете си и заплаках. Макар отчаянието ми да не беше престорено, все пак в истинския смисъл на думата беше точно такава. Опивах се от собственото си страдание. Но, така или иначе, между пръстите ми се стичаха истински сълзи, съвсем истински бяха и риданията ми и аз напразно се мъчех да ги сдържам.

Зад мен вратата отново се отвори. Скочих. Показа се Мари с лампа в ръка. Още беше с шапка. Тя каза: „Добре, че ви видях през шпионката.“ Накара ме да вляза вътре, предупреждавайки ме да не вдигам шум, нищо, че стаята на майка ѝ гледала към двора. После ме вкара в една тясна стая, която трябва да беше гостната. Беше студено и миришеше на застояло. Креслата — облечени в калъфи. Дори и полилеят беше обвит със сатен. Мари ме настани до себе си на канапето. Аз плачех ли, плачех, а тя каза:

— Какво дете сте само! Не на петнадесет — даже и на десет години не сте. На човек му се иска да ви попита: „Е, хайде, мина ли ти?“

Най-напред ме прегърна тя. Зарових лице във вдлъбнатината между рамото и шията ѝ. Не смееше да мръдне — като че ли на пръста ѝ е кацнало птиче; а аз не можех да се начудя на обзелото ме спокойно щастие. Правех първите си плахи стъпки. Най-после позволявах „да ме докосват“ — в буквалния смисъл на думата. Сега бях склонил да не бъда вече „неприкосновен“. Най-напред тя избърса сълзите ми с кърпичката си, после леко докосна с устни очите ми и задържа хладната си длан върху тях. В един момент леко ме погали по бузата, само това. Аз отново започнах да говоря, а тя ме слушаше търпеливо.

— Срам ме е — казах аз, — че създадох у вас такава ужасна представа за нещастната ми майка. Сега си давам сметка колко неубедителна изглежда историята, която ви разказах. Но как да ви накарам да разберете какъв човек е майка ми? Един-единствен път се реших да поговоря с нея за плановите ѝ относно малката Серис, но когато се опитах да ѝ обясня причините за моето отвращение, тя даже не пожела да изслуша какво ѝ говоря, защото най-искрено е убедена,

че — колкото и невероятно да ви звучи — това, което се нарича физическа любов, не е създадено за този род хора, към който принадлежим ние с нея, че това е измислица на разни автори на романи, просто дълг, вменен на жената от Бог с цел продължаването на рода, както и лек за животинските щения на мъжете; тя ми призна, че това ѝ е най-непонятното божие творение. Съгласих се с нея, че духът е изправен пред истинска пропаст поради тясното обвързване на стремящата се към Бог душа с плътско-животинското. Тя започна яростно да протестира, че това е изпитание, което трябвало да бъде преодоляно от всеки християнин — а най-важното е да не се поддаваш на съблазните, които крие написаното в книгите, а те запълват живота ми. „Но ти — добави тя — си мой син, познавам те и знам, че и ти ще се отвориш от всички тези неща... Не си разбрал още...“

В този миг се сетих за баща си, макар че не го помнех — най-милият и нежен човек на този свят. Прошепнах: „Горкият татко...“ Мама с озлобление каза едва чуто: „О, кълна ти се, той никога не ме е щадил. Това никога не ми се е разминавало.“ Аз казах пак: „Горкият татко...“ Спомням си, че след като помълчахме известно време, попитах майка си как не ѝ е съвестно да остави нещастната Жанет в ръцете на съпруг като мен, който с положителност ще започне да я избягва. „Но, милото ми момче, толкова по-добре! След като ти роди син, ще я оставиш на мира, а тя ще се гордее, че е допринесла да се създаде най-голямото по размери имение в цялата област, най-добро и по качество на земята. Това ще позволи на малката Серис да работи за благото на цялото ѝ подвластно население: единственото законно удоволствие, позволено на жена от нашия кръг...“

Бедната ми майка! Мари се учуди защо не съм ѝ казал, че едно такова въздигане на земята в култ е недопустимо за християнка като нея.

— О, по този въпрос тя си има солидни аргументи — свещеният дълг оправдавал всичко. Според мама злото се заключава единствено в неизпитаното от нея силно желание, което тя нарича похот, и предизвиква единствено отвращение. На нея и през ум не ѝ минава, че грехът може да е свързан и с горделивостта да притежаваш и да властвуваш. Чела ли е някога, тоест искам да кажа, размишлявала ли е някога върху словата на Всевишния, от които аз винаги потръпвам?... Не, не е така, и аз като нея не потръпвам от тях.

После замълчахме. Малко след това прошепнах: „Какво ли би казала мама, ако ни види?“

— Да не ти е студено?

— Не, с теб ми е топло като в гнездо.

Мари тихо каза: „Първото «ти», което произнасят любимите уста.“ Поправих я: „Първото «да»...“

Измина още малко време, тя прокара пръсти през перчема ми и притисна устни към челото ми. Тогава на свой ред си припомних стиха на Верлен:

... и който ви целува
по челото като дете.^[5]

Постояхме малко така, безмълвни и неподвижни. Изведнъж тя стана и обви ръце около врата ми:

— Остави я нея, майка ти, напусни я, остави всичко на нея и започни да живееш самостоятелно.

Отвърнах тъжно:

— Няма как да стане така, че всичко да престане да бъде мое.

— Ти си собственост на своята собственост. Ще бъдеш мъж на Въшката.

Притиснах се към нея. Казах след възцарилото се дълго мълчание:

— Как да напусна мама? Цял живот сме били заедно. Разбери, за мен трагедията не е в това, че е обсебила имотите, които са моя собственост, а че предпочита тях пред мен.

— Тогава тя ти изневерява с тях!

— Точно така — ако ми помогнеш, може би най-после накрая ще успея да избягам от нея.

— С какво бих могла да ти помогна аз, момченцето ми. Това, което мога, е да те накарам да се осъзнаеш докрай — но то означава да те направя още по-нещастен, а не и да ти вдъхна волята, която нямаш...

Възразих, че тя ме е променила повече, отколкото бих могъл дори да си представя само две седмици преди това, че едва сега разбирам какво щастие би било да избягам от майка си, но не виждам

как бих могъл да се лиша от нея: няма да успея да се справя с управлението на имотите. Разбира се, че държа на тях повече от всичко на света — и не се срамувам от това. Малтаверн е единствената ми любов. В замяна на това обаче земите на Нюма Серис за мен нямат никаква стойност. Въпреки всичко Въшката ме караше да се страхувам. Цял живот съм слушал хвалбите на майка си, че винаги постигала целите си. Когато ѝ се приискаше да притежава някой горски участък, можеше да чака с години, докато сложи ръка върху него. Нотариусът предупреждаваше нея и Нюма Серис и за най-малкото парченце земя, обявено за продан. И двамата играеха една и съща игра — веднъж единият отстъпваше, после другият. А пък аз бях най-големият коз в тяхната върховна комбинация — след смъртта на Лоран майка ми се устреми към нея с такава нескривана и бурна страст, че за мен нямаше никаква възможност да се отърва от нея.

Мари се успокои, след като ме попита на колко години е Въшката и разбра, че е само на дванадесет.

— О, бедното ми момче, та ти имаш на разположение поне седем-осем години, за да парираш всеки удар, и най-лесното, което можеш да направиш, е да се ожениш. Въшката те тревожи само защото си едновременно син и на майка си, и на земята, на Малтаверн: те и двете са те хванали здраво.

— Да, но сега с мен си ти.

Тя се поотдръпна и пропя: „Време е да се разделяме, време е за лягане“ — и отвори входната врата.

Вървах с широки крачки по средата на опустялата улица.

Майка ми стана жертва на радостта и силата, които бушуваха в мен. Сега, с известно закъснение, след като сам произнесох присъдата си над нея, избухна това, което всъщност чувствах към нея. „И така: изминалата вечер бе поставила нещата по местата им — сега и аз изпитвах същото отвращение, което Мари не бе успяла да скрие. Нещо повече — докато стъпките ми отекваха по старото ни парадно стълбище, обзе ме неизмеримо озлобление, задето мама ме е изоставила: истинско престъпление бе от нейна страна, че не ме предпочита пред всичко останало... Но имаше и нещо по-лошо. Подобно на стара регентка, тя безкрайно повече предпочиташе пред мен щастието да властвува над кралството на сина си, когото предварително беше принесла в жертва — мислено вече я бе

направила, свързвайки ме с Въшката — и за нея не можеше да има оправдание, дори и това, че не познава плътската любов. Нали е виждала как се мъчи баща ми. Татко! Татко! Обични непознати мой татко! Спомням си как веднъж, на десет-дванадесет години, ненадейно бях обзет, осенен от мисълта, че ти си се върнал след дълго пътешествие и отново ще те заваря вкъщи. Втурнах се като луд, блъскайки се в минувачите. Изкачих стълбите, прескачайки по две стъпала наведнъж — същото стълбище, по което се изкачвах сега. Под китайската лампа мама изпитваше Лоран по вероучение. Срещу нея креслото на бедния татко беше празно. Татко, от тебе беше останала само фотографията, увеличена от Надар^[6], която висеше над леглото на мама...“

[1] Издателство, основано в края на XIX в. от група писатели символисти. Специализирано за издаване на съвременни автори. — Б.пр. ↑

[2] „Аморалистът“ (1902) — роман от френския писател Андре Жид (1869–1951), оказал голямо влияние върху много писатели от началото на XX век. — Б.пр. ↑

[3] „Не ме докосвай“ /лат./ — думите, които казал Исус Христос на Мария Магдалена, когато го видяла след възкресението. — Б.пр. ↑

[4] Първата част от тетралогията на Анатоли Франс „Съвременна история“ (1897–1901). — Б.пр. ↑

[5] Превел от френски Кирил Кадийски. — Б.пр. ↑

[6] Феликс Надар (1820–1910) — френски фотограф, художник и писател. През 1854 г. започва да прави серия портрети на знаменити съвременници, наречена „Пантеон Надар“. В ателието му се е състояла първата изложба на импресионистите. — Б.пр. ↑

ГЛАВА V

Точно в пет часа бях в книжарницата. Въпреки че Мари смръщи вежди, разбрах, че беше щастлива, задето не съм ѝ се подчинил; но все още ѝ досаждаха последните клиенти. Каза ми да се върна след половин час да я взема. Валеше и аз, скрит под чадъра, вървах с моето щастие и моята гордост. Непрекъснато се оглеждах във витрините. Сега вече не приличах на ангел, бях си просто младеж, в когото е влюбено едно момиче, и то не какво да е момиче. Не, любовта не можеше да ме заслепи: Мари стоеше неизмеримо по-високо от своето социално положение (ах, това буржоазно понятие за социално положение! — какво толкова чудно има, че Мари превъзхожда във всичко тъпачките от нашата среда!). Тя беше много по-образована, отколкото съм мислел, че може да бъде една жена — не като жените от нашия род, които четат само романчета, издавани от „Католическото дружество за хубави книги“. Но най-поразителното у нея беше разсъдливостта и едно качество, което притежава и майка ми — стремеж да ръководи, даже да властвува. Балеж, нейният помощник в книжарницата, непрекъснато повтаряше: „Какво ли би правил господарят без нея...“

Същия ден, когато се срещнахме под колоните на „Гран театър“, където се бях скрил от дъжда да я чакам, а после отидохме в кафенето на ъгъла, пропито с омразната си миризма на абсент, тя ми довери със своя открит, почти рязък маниер това, което според нея би трябвало да знам:

— Вече ти казах, че и дума не може да става аз да кроя някакви планове по отношение на теб и никога няма да започна да си мечтая за това, за което си мечтаят всички млади момичета, които обичат и са обичали...

Баща ѝ, бирник в Медок, напуснал жена си (спомних си, че зная тази история), започнал да играе комар, злоупотребил с няколко милиона и най-накрая го намерили обесен в някакъв хамбар.

Как да постъпя? Какво да ѝ кажа? Хванах несръчно ръката ѝ, но тя я отдръпна. После продължи твърдо:

— Още не съм свършила (каза го с безразличен тон, сякаш дава показание пред съда след някое трагично произшествие).

Един приятел на нейните родители ѝ помогнал да я приемат на работа в книжарницата на Бар. „Този приятел беше на възрастта на баща ми, познаваха се още от деца. На първо време даже ни беше предан. Но не можа да издържи на изкушението и рано или късно аз трябваше да заплатя за всичко. Започна да ме задиря; майка ми си затваряше очите, а пък на мен тогава ми беше все едно. Не можех да си представя до какво ще доведе всичко това. Сигурно ще те накарам да се учудиш: разбирам майка ти много по-добре, отколкото можеш да си представиш — разбирам я не по отношение на това, че въздига земята в култ, а че се отвращава от всичко плътско. Благословен да си, че не приличаш на онези животни, които ме преследваха. Дори Балеж! Да, нищо, че е гърбав. Той непрекъснато се хвали със завоеванията си и не без основание.“

Значи, е имала връзка със старец. Съгласила се е на такова нещо! Не смеех да вдигна очи към Мари. Попитах почти шепнешком: „Кой ви избави от него?“

— Гръдната жаба. Изплаши се да не умре.

Може би плачеше, но не можах да видя очите ѝ. Чувствувах се неловко, бях изумен. На няколко пъти повторих някак принудено: „Не плачете.“

— Плача не заради това, което съм извършила, а защото сега пак ми заговорихте на „вие“.

— О, не беше нарочно. Виж какво, Мари, сега по-добре разбирам защо ти харесвам повече от другите. Ти си едно момиче, хвърлено на зверовете, после си се изплъзнала, но винаги ще се страхуваш от тях.

Не ми отговори, усещах, че иска да ми каже още нещо.

— Притеснява ме още едно нещо и то е, че си християнин. Ален, имам ли правото да те откъсвам от това, което запълва целия ти живот?

„Моят живот ли“ — повторих аз. Тези думи ме поразиха не толкова заради прозиращата в тях загриженост, колкото заради нещо престорено в гласа ѝ. Усетих го, но не веднага, а едва час по-късно, докато бавно се качвах по стълбите на дома ни на улица Шеврюс. Внезапно бях обзет, а после и изцяло завладян от едно смущение,

което тя бе породила у мен. Работата беше не в затрудненията от религиозен характер, за които бе споменала, а в това, че въобще бе започнала да говори за тях. Тогава спрях на вмиряната на газ стълбищна площадка на първия етаж да си поема дъх и ненадейно казах гласно: „Преструваше се!“ Беше ме осенило внезапно прозрение.

Възпротивих се на тази мисъл. Дали не си въобразявах, че притежавам дарбата, с която толкова много се гордеех? Да не би Донзак просто да ми е внушил, че я имам? Струваше ми се, че полудявам и сам се заплитам все повече и повече. Опитах се да се успокоя. Припомних си дума по дума всичко, изречено от Мари в онова кафене, и изведнъж пред мен заблестя жестоката истина за скритите причини и мотиви: беше ясно, че разговорът е обмислен предварително, така че да разбере за извършената от баща ѝ кражба от собствената ѝ уста, както и за това, което се е случило с нея след тези зловещи събития. Вече никаква клюка няма да е страшна за нея. Неуязвима е. Няма никакво съмнение, че е очаквала да реагирам по различен начин след нанесения ми удар. Но защо най-неочаквано добави: „Християнин си...“

„Християнин си, християнин си...“ По дяволите! Това ще рече, че между нас не може да има нищо друго освен брак, от който тя се била отказала, разбира се, твърдейки, че дори не си е помисляла за такова нещо. Ето в какво искаше да ме убеди. А аз с лека ръка ѝ отговорих, че няма какво да се тревожи по въпроса за християнина, той на драго сърце ще склони да извърши грях, вече по свой начин е свикнал донякъде с него.

— Не, Мари, не се тревожи: *Félix culpa!*^[1] Стига само грехът да ни донесе щастие...

Все пак Мари не грешеше: никога не съм скъсвал с религията. Не можех и да си помисля за такова нещо. Странно, как се е сетила за това. Откъде ли го знаеше? Как да повярвам, че жена от тази среда, най-вероятно безразлична към всичко, свързано с религията, може да заключи, и то от малкото, което ѝ бях казал, че светите тайнства са ми далеч по-необходими от неосветените хляб и вино. Знаела го е. Знаела го е от някой друг. Но от кого?

О, боже, боже! На онази мрачна площадка изведнъж всичко ми стана ясно и сам бях заслепен от откритието си. Излъгала ме е. Сигурно, без да го забележа, Симон ме е видял в книжарницата и е казал на Мари: „Познавам този ваш беден студент, вашето ангелче.“ Съучастници са. В края на краищата тя нямаше откъде да знае, че съм болен от болестта на мнозина юноши, които смятат, че никоя жена не може да ги обикне заради тях самите. Доверявал ли съм някога това на Симон? Не... Да! Спомням си, че съм споделял за панаира в Бордо и за въсьчните модели на човешки органи. А той ѝ е разказал всичко. Тогава и тя започна да говори, че е отвратена. Явно е, че играе против мен. Пак си казах: „Нямаш никакви доказателства! Станал си жертва на онзи арабски разказвач на приказки, който живее в теб и непрестанно измисля истории, а те запълват пролуките в стената от прочетените от теб книги, за да те предпазят от живота навън. Но този път историята, която съчиняваш, е твоята собствена. Истинска ли е или измислена? Доколко е въображаема? Къде точно измислицата изкривява действителността?“

Минах през малката гостна на мама, която е между нашите спални. Въпреки че от две години имаме електричество, драснах клечка кибрит и запалих газената лампа, все същата още от детството ми — светила ми е, докато чета, уча уроците си или се готвя за изпити. Седнах на леглото, като мислено не изпусках нито за миг от погледа си цялата съвкупност от факти и си повтарях: „Това не е доказателство...“ Но не бях убеден, че е така: да, Мари наистина грижливо бе подготвила своята изповед онази вечер в кафенето; надяваше се, че с признанието си е извлякла двойна, дори тройна печалба; първо, неутрализира предварително всичко, което хората биха могли да ми кажат за миналото ѝ; второ, приписа си заслугата, че дори не си е и помисляла за брак; но едновременно с това ме накара да си спомня за моя религиозен живот и ми даде да разбера, че е твърдо решена да не посяга на него, така че, ако наистина не мога да живея без нея, отново да се върна на мисълта за брак... Е да, но беше малко вероятно тя наистина да се надява. А освен това не можеше да има никакво съмнение в чувствата ѝ към мен. Смятах, че поне в това можех да бъда

сигурен. Не ме харесваха често, но когато се случваше, знаех, че е така. Никога не се лъжа в желанията на другите.

Забелязах, че пощата е оставена на леглото: вестници и само едно писмо — от мама. Приближих го до светлината на лампата. Нямам смелост да възпроизведа съдържанието му. Защо да карам Донзак да го чете? Всички тези сметки не го интересуват. Мама щяла да се върне няколко дена след предвиденото. Работата, пишеше ми тя, си струва труда. Нюма Серис се отказва да купи Толоз — едно от най-хубавите парчета земя в областта. (Беше ясно, че сега е нейният ред да извърши сделката.) „Твърди, че няма толкова налични пари. Има, разбира се, но сигурно си казва, че най-накрая Толоз ще му падне в ръцете, без да даде пукната пара, когато се ожениш за дъщеря му. Той не обръща много внимание на намеците ми, че нямаш желание за брак. Разбира се, той и не подозира колко е силна антипатията ти. За какво да му казвам? На разположение имаме още поне десет години. Ти сигурно ще станеш друг. С положителност ще станеш друг...“

Не съществуваше вече нищо друго — даже нейната фарисейска, почти фетишистка религия, от която бе останала само обвивката. Отвътре всичко беше изядено. Вътре никога не е имало нещо. Гледах тази стая — моята стая, но нищо не издаваше, че е моя с изключение на книгите и списанията. В нашия дом винаги са царували кафявите тапети. „Баба ви обожаваше кафявото.“ Само евтини декоративни предмети, свързани с религията: най-лошият вид грозота — тази, която се дължи на липсата на култура.

Взех от бюрото си последните фотографии на модерна живопис, които ми бе изпратил Донзак от Париж, за „да възпита окото ми“. Но как да си създадеш представа за картината, ако не знаеш какви са цветовете? Единствената картина, която съм виждал, е „Тинторето рисува мъртвата си дъщеря“ или „Всеки със своята химера“ на Анри Мартен^[2] в музея в Бордо, където се крием, когато вали.

Не знам защо точно тогава се сетих за всички тези малки истории, затворен в мъртвия дом, където единствените живи

същества бяха двама стари прислужници, които спяха в една таванска стая.

Както всеки път, когато съм нещастен до смърт — до смърт в буквалния смисъл на думата (Донзак знае, че в нашия род има много самоубийци), — коленичих до леглото си и пак се разплаках, но сега с чело, сякаш опряно на някакво невидимо рамо. В този жест, жест на нещастно дете, беше заключена цялата ми вяра — на мнозина може би той ще се стори глупав и малодушен: като подгонен елен, който от малодушие се хвърля в блатото, за да се спаси от кучетата! Сега знаех, че ще настъпи пълно успокоение и даже и да живея сто години, даже всички учени и философи да се отрекат от Христос, даже никой да не остане с него, аз ще бъда с него: не за да съм полезен на другите, както истинските християни, а само защото имам нужда от спасителен пояс, за да плувам, да се задържам на повърхността на този страшен свят — за да не потъна.

Ето в каква посока течаха мислите ми през онази вечер, докато стоях на колене, заровил лице в завивките. Започнах да се разнежвам. Отново в главата ми се появи една мисъл, която ми е идвала хиляди пъти, а в деня след първото причастие беше станала натрапчива: да постъпя в семинарията. Но мама отсече авторитетно, че съм нямал призвание за това, и мобилизира всички свещеници, които бих могъл да срещна, да ме откажат от намеренията ми. Сега бях на двадесет и една години и вече никой нямаше власт над мен. Така с един замах щях да се избавя от всичко. Ще изтръгна от сърцето си тези проклети имоти и ще ги оставя на мама. Всичко ще бъде нейно, но това ще я убие: тя е маниачка на тема непрекъснато унаследяване, унаследяване, победило смъртта. Махнех ли се и аз, оставах само някакви братовчеди... Държавата щеше да глътне всичко. „И освен това — заключаваше тя — въпросът е ясен. Ти нямаш призвание, това и слепецът го вижда.“ Всичко, което задоволява страстта ѝ, не подлежи на обсъждане и е ясно и за слепеца. Но какво пък? Бих могъл да си тръгна, без дори да се обръщам назад.

Боже мой, колкото и много да обичам майка си, а съм я обичал до лудост, знаеш, че не я обичам повече от Теб. Към нея тая озлобление, отровило винаги всичко. Истината е, че и аз като нея предпочитам

Малтаверн пред Теб, но по различни причини от тези на мама: обичам не собствеността сама по себе си, не притежанието в смисъла, който влага тя в тези думи; бих се осмелил да си го призная само пред Донзак. Не мога да изоставя тази земя, тези дървета, тази рекичка, това небе, проблясващо между върховете на боровете — тези мили великани, това ухание на смола и блато, което за мен (наистина съм луд, нали?) е уханието на моето отчаяние.

Ето за какво си мислех онази вечер. Смъкнах дрехите от себе си и без да се измия, се гмурнах, потопих се в сън.

[1] Щастлива вина (лат.) — част от църковен химн. Става дума за греха на Адам и Ева. — Б.пр. ↑

[2] Анри Мартен (1860–1943) — френски художник, автор на стенописите в парижкото кметство, Сорбоната и др. — Б.пр. ↑

ГЛАВА VI

Подносът със закуската, бледото слънце, огряло иззад дръпнатите завеси, събудиха вече не вчерашното отчаяно момче. Чувствавах, че мисля проникателно и хладно; през нощта, докато спях, у мен се оформи една ясна мисъл — сега вече знаех какво трябва да се направи или поне какво би трябвало да се опитам да направя. Мари ми беше определила среща малко преди затварянето на книжарницата: към шест часа съм щял да се видя със Симон, който, както твърдеше тя, щял да дойде по същото време. Но Мари беше забравила, че ми е казала, че Симон прекарва в книжарницата целия четвъртък следобед и идва направо от Таланс веднага след като обядва. Значи, трябваше да го причакам и да го заговоря, преди да е влязъл в магазина.

Само по този начин можех да разбера дали те двамата с Мари участвуват в някакъв заговор, или само съм си въобразил, че има нещо такова. Без съмнение той щеше да се опита да ме излъже, но знаех, че няма да успее. Беше един от малцината, над които имах власт — истинска власт, в пълния смисъл на думата. Какво безумие е това, което пиша тук! Но пиша единствено за Донзак, който разбира какво имам предвид: „Той е един от тези, които замръзват пред теб“, казва Донзак. Бързо ще разбера всичко, което ме интересува, ако успея да се видя с него някъде насаме — където и да е, само не на улицата. Но как можех да бъда сигурен, че ще го срещна? Щеше да дойде с трамвая от Таланс и после щеше да се качи пеш нагоре по улица Сент Катрин. „Не мога да го изпусна, стига само в два часа да застана на пост на ъгъла на улица Сент Катрин и безистена освен при положение, че за да подготвят план за битката, не идат да обядват заедно... Не, заради майка си тя може само да вечеря, но не и да обядва извън къщи. Беше ме предупредила, че така са се разбрали двете с майка си. Обедата приготвя майка й...“ Значи, наистина Симон щеше да иде при нея в шест часа в книжарницата. Трябваше само да застана от по-рано на пост.

В два часа и половина бях на входа на безистена откъм улица Сент Катрин. Трудно беше да остана незабелязан въпреки навалищата. Изглеждаше като че ли чакам някого, и то неизвестно кого: всеки младеж, застанал неподвижно на тротоара, е жива примамка. Можех да разглеждам витрините колкото си искам, но в никакъв случай не трябваше да рискувам да изпусна Симон. Горях от желание да го видя, но нарочно си забранявах да повярвам в това — само заради суеверния страх, познат ми още от детските години, че нищо никога не се случва така, както сме го очаквали, и заради това не бива предварително да си го представяме такава, каквото бихме искали да бъде.

Все пак всичко стана точно така: към три часа изведнъж съзрях Симон (но без той да ме види) — както винаги тромав, изправен, с изпъчени гърди, с надутата си походка, която имаше още от семинарията, със съмнително чиста твърда яка, по всяка вероятност от целулоид, с черна мека шапка с широка периферия — педагог от главата до петите, остарял невероятно много. На колко е години? Четири години е по-голям от мен — нима е възможно да е само двадесет и пет годишен? Изразът „човек без възраст“ му прилягаше в пълния смисъл на думата. Така състарява само страданието, непрекъснатото страдание — в него той живееше потопен още като момче, а по всичко изглеждаше, че и сега беше оплетен от неговите пипала. Видях ли всичко това точно в онзи момент, така, от пръв поглед? Не, измислям си, измислям си — и въпреки всичко така беше. Откакто го знам, той все има вид на човек, потопен в някаква пареща течност. Обаче не си измислям за грубо издяланото му лице, за младата руменина, в която за миг пламна каменното му лице, щом ме видя, за появилата се на устните му бегла усмивка, за обзелия го внезапно панически страх. „Не, господин Ален, не сега, не още“, повтаряше той упорито, щом го хванах за ръката. Не се бях излъгал: не е трябвало да ме вижда преди срещата ни в книжарницата.

— Слушайте, Симон, трябва да ви видя насаме...

— Не, обещал съм.

— Но нали тогава не сте знаели, че ще се срещнем. Та тази среща не зависи от вашата воля, желаел я е сам...

— Бог, така ли? Същият сте си, господин Ален... Достатъчно е само да ви погледне човек.

— Дали наистина е желана от Бог? Не знам. От мен да — във всеки случай. Дебна ви вече цял час и няма да ви изпусна лесно. Кажете на Мари каквото искате — или въобще не ѝ казвайте нищо.

В този миг ми дойде вдъхновението и изрекох точно онези думи, които очакваше от мен.

— Какво ни засяга нас двамата всичко това? Тя няма нищо общо с тази история, това е нашата история, Симон, историята на Малтаверн, това е нашата тайна...

Каменното му лице пак поруменя. Той повтори: „Нашата тайна, господин Ален, нашата жалка тайна...“

— Вижте какво, нали знаете кафене „Прево“, „Шокола Прево“, ей го къде е, на булевард Турни. По това време там няма никакви клиенти. Да идем за малко, колкото ви се стои.

Той престана да се дърпа. Излязохме на площад Комеди. Извърна към мен неподвижното си лице и започна да говори. Каза, че нямало в какво да обвинява господин Дюпор, благодарение на него успял да подготви в Париж дипломирането си, а благодарение на господин Гастон Думерг го назначили учител в един колеж в департамента Сен-е-Оаз. „Но бяха пропуснали да вземат предвид произношението ми. Никога не съм си представял какво впечатление може да направи произношението ми в Париж, особено в клас от дванадесетгодишни момчета. Неведнъж съм ви чувал да казвате: обичам само дърветата, животните и децата — съветвам ви да се откажете от последното, дори не знаете на какво са способни те!“ Били го подложили на жесток тормоз. „Ние от Жиронд даже и не подозираме какво става в Париж, щом само си отворим устата.“ Тогава го назначили в Таланс: „Но даже и в Таланс...“ Мари била обещала да му помогне да поправи произношението си. Знаела някакъв специален метод. Казах му, че вече си е променил много произношението и че то вече не прави лошо впечатление. А дали ходи понякога в Малтаверн?

— Вие пък! Много е скъпо... Не, не, и това дори не е истинската причина. Всичко е, защото госпожата непрекъснато стои там — впрочем и сам го знаете по-добре от мен. Простете, но и аз също не съм в състояние да се срещна с госпожата, буквално не мога... Да не говорим за госпожа Дюпор. Тя въобще не изтрезнява и ме е страх от нея. Майка ми и баща ми идваха на два пъти в Таланс. И Прюдан идва веднъж, спа в моята стая, в моето легло, представяте ли си...

Влязохме в кафене „Прево“. Наистина в този час имаше само една двойка влюбени, които стояха на чаша какао. „Тук ще си спомните за закуските у госпожа Дюпор“, казах аз, смеейки се. Но той не се разсмя, вече безчувствен към каквато и да е ирония, недоверчив и настръхнал. Внимателно мажеше хляба си с масло, топеше го в какаото, ядеше лакомо, без да говори. Вече нямахме много време.

— Колко странно, че Мари се опита да ме излъже — казах аз. — Защо ли скри, че сте говорили с нея за мен и благодарение на вас знае всичко...

— Това момиче казва само онова, което иска да каже...

— А по отношение на мен си има едно наум. Е да, в края на краищата аз съм партия за женитба.

— Ами да, точно така! Да не е луда! Младият Гажак с една продавачка в книжарница! Пък да не говорим за миналото й. Каквато е умна... А и добре ви познава — въпреки че един ден се изпусна пред мен (само недейте да й казвате, че съм ви го казал: „Ако ми се прииска вашият ангел, само да ми се прииска, и винаги бих могла да го пипна.“ Даже май че каза: „Щом ми се прииска, и ще го пипна.“ Но това също така би могло да означава, че...

Говореше с уста, пълна с хляб и какао. Аз казах: „Ето ме извън мрежите й.“

— Какви мрежи, няма никакви мрежи. Тя ви обича, знаете го, нали? Страшно я ревнувах отначало и страшно ме беше яд на вас. Не, не е вярно, не ме беше яд. Всъщност винаги съм мислил, че всичко по право е ваше. Ето какво сега: ще кажем, че сме се срещнали на ъгъла на улица Сент Катрин и безистена — в края на краищата всичко си е точно така. Но няма да й казваме за разговора ни в кафене „Прево“...

Платих и станах. До книжарницата имаше най-много пет минути пеш.

— Няма да ни повярва — казах ненадейно аз, — тъй както и аз не й повярвах. Симон, вие лъжете и двама ни. Че лъжете нея, това мога да го разбера. Но мен!

Той прошепна: „А какво съм аз за вас?“ Не отвърнах нищо. На влизане в безистена в последния момент решихме да не разиграваме никакъв театър и да кажем на Мари как наистина сме се срещнали. Тя ни забеляза още от прага на книжарницата, пълна с клиенти, както всеки четвъртък, хвърли ни един бърз и изпитателен поглед, без да

отговори на усмивките, които ѝ отправихме, после се върна при обсаждащите я клиенти. Застанахме прави до витрината. Симон каза: „Няма да ми прости това. Както няма да си прости, задето е скрила от вас, че благодарение на мен знае всичко за вас. Все пак истина е, че сте ѝ харесали още докато ви е мислела за беден.“

В този момент, останала свободна за миг, тя дойде при нас. Сега вече се усмихваше и дори шеговито ни запобутва към изхода:

— Щом сте се срещнали отново, няма какво да търсите тук, аз само ще ви преча.

Възразих ѝ, че ще дойдем да я вземем преди края на работното време на магазина, но тя рязко ни забрани. Въпреки че говореше и на двама ни, гледаше само към мен. За нея съществувах само аз. Докосна челото ми с показалец: „Един господ знае какво става тук. Кой знае какво ще си въобразите... Но толкоз по-зле! Във всеки случай господин Дюбер няма какво толкова да ви разкаже за мен, той не знае нищо.“

Повика я някакъв клиент. Мислех, че Симон не я беше чул, но щом излязохме на улицата, той избухна в дива ярост:

— Ах, аз ли не знам нищо за нея! Знам повече, отколкото предполага, и то такива неща, каквито тя най-много от всичко на света би искала да скрие от вас, макар и да си мисли, че си нямам представа...

Доста често ми се е случвало да бъда този, на когото жените не обръщат внимание, и винаги в такива случаи съм чувствувал нещо като смътна завист, но никога не ме е обземало огорчение, достигащо до отчаяние като това, което кипеше в гърдите на Симон. Смяташе, че цял живот ще бъде все така: „На мен винаги ще ми се падат такива като госпожа Дюпор. Сбогом...“ Задържах го за ръката и го помолих да ме изпрати до улица Шеврюс: „Ще си починете малко в моята стая...“ Тръгна с мен без желание, увесил нос. Какво ли би могъл да знае? Какво ли знае толкова за Мари? Не че страдах, но просто исках да знам всичко. Да, всичко около нея да ми стане ясно. Изпитвах студено, безстрастно любопитство. Но вече бях изпуснал момента, когато Симон би се съгласил да говори за това, само за да си отмъсти. Не трябваше да се опитвам да измъкна каквото и да е било от него. А

той се изкачваше по нашето стълбище почти с благоговение. То му направи силно впечатление.

— Да — казах аз, — стълбището не е лошо. Преди двеста години в Бордо са знаели как се строи... Но стаите! В какво сме ги превърнали само!

Въведох го в гостната, където, както се изразява тапицерът на майка ми, Мунесте, прозорците са „облечени“ с изобилие от наборчета, пискюли, ресни и помпони. Симон беше заслепен.

— Грандиозно!

— Отвратително. Спомнете си, Симон, как изглежда кухнята на Дюберови, вашата кухня — с бутовете, окачени по гредите на тавана, със селските часовници с махала, тиктакащи като сърце, с шкафа за съдове, със скромните глинени чинии, с приборите от калай, с миризмата на брашно и препържена мазнина и преди всичко със свещената сянка, под която живее Бог, сянката на „поклонниците от Емаус“^[1].

— Я гледай ти, ама вие май наистина си вярвате, като приказвате...

— Буржоазна обстановка като нашата — ето кое е абсолютната грозота. Забогатее ли един селянин и започне ли да мисли за гостна, минава на страната на буржоазията, тоест — на грозотата.

Симон все повтаряше: „Гледай ти, гледай ти!“

Поканих го в малката мамина гостна.

— Значи, тук живее госпожата! — каза той с нотка на почтителност и омраза.

— Не живее често тук. Можете да си представите, Симон, какъв живот водя в това старо мъртво жилище. Цяло едно крило от къщата обитаваме само двамата с мама. Но, да си призная честно, сам съм си създал тази пустиня. Винаги ме е било страх от другите...

— Особено от момичетата, нали?

— Не повече, отколкото от момчетата.

— Но не и от Мари, нали така? Тя казва за вас: „Опитомявам го...“

По стиснатите му устни бързо премина усмивка — познавах я още от детските му години.

— Вие знаете нещо за нея, Симон, без на нея да ѝ е известно това...

— О, господин Ален, забравете какво преди малко в яда ми се изплъзна от устата. Не е хубаво да ви разправям за тия работи. Впрочем — добави той — те може би ще ви помогнат да я разберете. Тя не ви е казала всичко за себе си, но това, което е скрила, може би ще я направи още по-скъпа за вас — или по-отвратителна... Знае ли човек?

— Откъде в Таланс някой ще ви говори за нея? А тук не познавате никого. Не ви вярвам.

— Е добре, не ми вярвайте. Не аз искам нещо от вас!

Той пак окаменя.

— Но аз ви моля за това, Симон. Помогнете ми, щом знаете нещо, което или ще я направи още по-скъпа за мен, или пък още по-ужасна. Не можете да ме оставите да продължавам да се съмнявам така. Сега ще започна да си въобразявам какво ли не.

Истина е, че изпитвах някакво смътно безпокойство, но и преигравах малко, за да разсея и последните колебания на Симон. По бузите ми течаха истински сълзи, които може би нямаше да пролея, ако бях сам. Господи, прости!

Нямало нищо странно в случайността, благодарение на която Симон разбрал всичко. Балеж, гърбавият продавач, живеел в квартал Сен Жьонес. В четвъртък вечер, след затварянето на магазина, двамата със Симон се прибрали вкъщи с един и същи трамвай. В началото едва-едва разменяли по някоя дума.

— Но и той, този истински Квазимодо, изцяло е завладян от мисълта за Мари, луд е по нея. Няма си никого: нито роднини, нито приятели — и аз бях първото същество, което го слушаше с интерес и даже — той веднага го усети — бях готов със същата страст като него да говоря безспирно за Мари.

Няма да възпроизвеждам тук пред Донзак разказа на Симон. Никакво намерение нямам да възстановявам тази сцена с цялата мнима правдивост на едно „повествование“: единственото, което Донзак трябва да знае, е, че щом научих за странната орис, сполетяла бедното момиче, от която то все още не можеше да се отърве, почувствувах

облекчение и се успокоих — едва след това можах да въздъхна спокойно. Преди ми се струваше, че някой е казал на Мари за моите предразсъдъци на вярващ християнин с всичките им ограничения. Но сега си обяснявах всичко благодарение на това, което Балеж беше разказал на Симон. Мари не си е правела никакви тайни сметки, въобще не ѝ е идвало наум да ме изнудва с цел брак, напомняйки ми колко много съм привързан към църковните тайнства и обреди. Достатъчно е било Симон да обрисова пред нея строго религиозното ми детство, майка ми с нейния испански католицизъм, душната атмосфера на Малтаверн, за да може това момиче, което всичко разбира и чувствава, да вникне в моята драма, съпадаща във всичко с нейната. Освен баща си — бирник, тръгнал по пътя на разврата — тя имала и майка си, много набожна жена, но, както изглежда, в нейната религиозност имало повече просветеност, отколкото в тази на майка ми. Един високопоставен духовник, за когото не ще кажа нищо, за да не би Донзак да се сети кой е, всяка година прекарвал летните месеци в Сулак-сюр-мер, където живеело семейството на Мари. Той бил духовен наставник и на майката, и на дъщерята. Мари станала негова безплатна секретарка и дори нещо повече: любима ученичка. Именно на него тя дължи своите интереси към разни отвлечени идеи, неочакваната за една млада провинциалистка култура, както и според Балеж пълната отдаденост на това, което тя мислела, че представлява църквата — всъщност просто един мъж.

Разбира се, нямам никакви причини да вярвам на сплетните на Балеж, преразказани вероятно не твърде точно от Симон. Достатъчно ми беше да почувствувам, че трагичният отлив на вярата, напуснала една душа, преизпълнена с нея до краен предел, се е дължал на откритието (с колко ли млади християни се е случвало същото!), че светецът, в когото си вярвал сляпо, в действителност е жалко създание от плът и кръв като всички други, дори по-лош от тях заради маската, която е обречен да носи вечно. Колко много са ония, които са се отказали от вярата си заради този, който ги е приобщил към нея... Да, знам не един и два такива случая. Но аз се увлякох: това вече си го измислям. Има ли нещо в тази история, което мога да знам със сигурност? Само това, че след скандала, последвал самоубийството на бащата, се наложило Мари да се откаже от положението, което заемала сред ръководените от него младежи — било ѝ толкова мъчно, че онзи,

приятелят на баща ѝ, който ѝ намерил работа в книжарницата на Бар, макар и фанатичен последовател на Отеца, заради нея се скарал с него. Балеж не знаел със сигурност какво наистина се е случило. Най-вероятното е, че между тези двама петдесетгодишни мъже, от които единият дълго е бил под влиянието на другия, се е случило онова, което става между две момчета в някой бар или на улицата заради някое момиче. Струва ми се, че няма нужда да се търсят други обяснения за сегашното безверие на Мари и за това, че благодарение на своя собствен опит е вникнала в моята драма...

— И вие, и аз, Симон — казах аз, — и двамата точно като нея сме жертви на обстоятелството, че словото на Сина човечески, на Божия син, достига до нас само с посредничеството на грешници. Пък и не само словото му. Ние го отъждествяваме с тях. Това е причината за поражението ни, което трае вече две хиляди години.

— Но вие, господин Ален, вие сте запазили вярата си.

— А вие, Симон? Да не би да мислите, че сте я загубили?

Той не отговори и закри за момент лицето си с уродливите си ръце.

— Какво значи да имаш вяра и какво — да я загубиш? Мислех, че съм я загубил. Господин Дюпор поръча на един свой приятел, професор в Сорбоната, да ми направи нагледна таблица с всички доказателства, опровергаващи съществуването на Бога. Не се смейте, и вие като мен нямате никакво понятие от съвременната наука...

— Но според нас двамата има още една възможност: че в един момент е имало някой, който е изрекъл определени думи...

— На когото по-точно приписват определени думи.

— Да, и определени действия.

— Ние с вас сме последните, които придават някакво значение на всичко това. Вие никога не сте излизали от собствената си дупка, господин Ален. Само ако знаехте как без значение е всичко това в Париж, колко е отживяло.

— Но ние двамата с вас знаем, че то съществува...

— Какво наричате „то“? Това, което непрестанно са ви повтаряли от дете, това, с което ми тъпкаха главата още в началните класове на семинарията?

— Не, Симон — това, което не иска да се подчини на заучените формули, на механичните повторения и дресировката, това, което няма

нищо общо с автоматизма, до който сме стигнали... Но вие разбирате какво искам да кажа. Вие сте единственият, който може да ме разбере!

Той ме попита със сдържано вълнение в гласа: „Защо мислите така?“

Но защо да поднасям на Донзак един нагласен и разкрасен разговор — още повече, че всичко важно в този разговор знам от самия него. Как ми се иска да подчертая, да извадя извън контекста главното в срещата ни онази вечер — което може би промени живота ми и завинаги го направи различен от това, което би бил, ако в него отново не се бе появил призракът на Симон... Или всъщност не! Би трябвало да напиша така: това, което попречи на живота ми да се разтърси именно в мига, в който Мари щеше да промени посоката на течението му, това, което върна в руслото ѝ, между елите, прилични на неподкупни пазачи, рекичката, течаща сред ландите... Сигурен съм, че именно онази вечер, а не по-късно, благодарение на Симон се почувствувах способен да гледам на майка си като на враг, защото точно тогава, в малката гостна на улица Шеврюс Симон ми отвори очите; впрочем той никога вече не стъпи там, понеже майка ми се върна от Малтаверн два дена, след като бе купила Толоз.

Оттогава всеки четвъртък към четири часа започнах да ходя в книжарницата на Бар, където ме очакваше Симон. Обсадена от клиенти, Мари можеше само да ми се усмихва отдалеч. После ние двамата със Симон излизахме. Водех го в кафене „Прево“. Не сяхах срещу него, за да не го гледам как топи в какаото филията си, намазана с масло. С Мари се срещяхме след затварянето на книжарницата, сега вече не в кафенето на ъгъла на улица Еспри-де-лоа (след завръщането на майка ми станахме предпазливи), а в леденостудената гостна на улица Еглиз Сен Съорен.

Но главното, което трябваше да знае Донзак, е разказаното от Симон вечерта на улица Шеврюс. Самият той научил тайната от брат си Прюдан, който му казал за нея при единственото си посещение в Таланс. Майка ми никак не била убедена в моето послушание и в крайната си победа, както си мислех дотогава. Нищо, че съм бил

двадесет и една годишен, можел съм да стана плячка на първия срещнат — или срещната. Моето враждебно отношение към брака вече не я успокоявало, защото си давала сметка, че за мен той представлява единствената сигурна защита срещу Въшката. Смятала, че най-опасни са годините, докато следвам в Бордо. Знаеше, че не съм лесна плячка. Тя добре познаваше у мен онази сила, която неизменно противопоставях на всеки опит да бъда съблазнен. Но само да съм срещнел някого, и у мен щял да се събуди мъжът, подобно на всички останали мъже, и дори по-лош. Нищо нямало да бъде сигурно, докато не съм се върнел в Малтаверн — и то окончателно. Чак когато най-сетне ме върнела там, чак когато завинаги хвърля котва, едва тогава всичко щяло да стане така, както го е решила.

Най-важното, както обяснила тя на стария Дюбер (от него Прюдан научил всичко, което разказал на брат си), било да не се остави да я изненадат. „Вече го изпуснах от ръцете си, чувствавам, че ми се изплъзва.“ А реша ли да се ожения, според мама най-лошо би било ако изборът ми е подходящ, така че да не предизвика никакви възражения. Но даже и тогава тя била способна да намери някакви непреодолими препятствия: винаги можело да се намерят някакви неопределими препятствия. Тогава съм щял да се подчиня на пълната ѝ забрана. Цялата си сила тя черпеше от неспособността ми да се грижа за собствените си работи, неспособност дори да мисля за тях. Въпреки училищните ми успехи, с които се гордееше всеки път при раздаването на наградите за отличен успех, тя ме оценяваше според йерархията на ценностите на хората като нея; йерархията на дядо Гранде. Нищо не се е променило във Франция след Балзак. „Нещастно създание“ — ето какво бях аз за мама въпреки цялата ми начетеност.

И така — ако започна да упорствам, тя щяла да се оттегли в земите си в Ноаян и да ме остави сам с моите две хиляди хектара. Но това нямало да бъде всичко: за да нямам възможност да се обърна за помощ към когото и да било, тя накарала Дюберови да ѝ обещаят, че ще я последват в Ноаян, така че да няма какво да правя, освен да се подчиня, понеже не мога да се лиша наведнъж от майка си и от управителя на имението. Всичко било за мое добро, тя щяла да ме спаси въпреки съпротивата ми. „Винаги си лежал на моите ръце и така ще бъде, докато съм жива.“

Отначало Симон говореше равнодушно, сякаш по задължение: „Трябва да знаете, господин Ален...“ Но малко по малко насъбраното още от детството му озлобление срещу „госпожата“ започна да прозира зад всяка дума. А как се чувствавах самият аз... Дори и в отсъствие на мама се вцепених целият. Здравно ме държеше в ръцете си и имаше право, че това е така. „Значи, няма изход“ — въздъхнах аз.

— Ами, има, господин Ален, има! Мари се сети за него. Тя ще ви отърве, само да поискате.

Заинати се и не пожела да ми каже нищо повече: само тя, а не той, можела да ми обясни плана, който била замислила. Изведнъж, след дълга пауза, той каза с внезапно избликнала, но приглушена страст: „А що се отнася до мен, господин Ален, аз се заклевам, че ако някога останете без управител, въобще нямате никого... ами да, знаете, че познавам границите на имотите ви не по-зле от баща ми. Само да ми дадете знак, и ще дотичам при вас. И най-вече да не си помислите, че заради вас ще изоставя всичко. Не, просто ще се откажа от ада, който представлява животът ми в Таланс, и ще се върна отново при Малтаверн...“

— А Малтаверн, това съм аз.

Той обърна глава на другата страна и се надигна: „До четвъртък в книжарницата.“

Чух как постепенно заглъхват стъпките на Симон по стълбите, как хлопва тежката врата. Излязох от своето полупресторено вцепенение — изпадам в това състояние винаги щом стане дума за мама. Но онази вечер бях обзет от нещо подобно на студен гняв не само срещу нея, а и срещу Мари, задето си позволяваше да има разни планове: ставаше дума за един вид раздражение, характерно за всеки мъж, когото смятат за слаб и който кара жените да го съжаляват, докато всъщност прелива от неизчерпаеми сили. „Ще видят тия жени, ще видят!“ Какво ще видят? Най-важно от всичко беше да запазя хладен разсъдък си. Единственото радостно нещо, което бях научил тази вечер, беше, че Симон е готов да изостави всичко, щом го повикам. „За да избягам от моя ад“ — ми бе казал той. Може би... Но не би го направил за друг човек. Каквото и да се случеше, нямаше да остана сам.

[1] Емаус — селище близо до Ерусалим, където Христовите ученици се срещнали със загадъчен странник, който бил самият Исус Христос (евангелие на Лука). — Б.пр. ↑

ГЛАВА VII

Майка ми се върна от Малтаверн след два дена, още разгорещена от битката, разиграла се около покупката на Толоз: сто хектара гора от борове и столетни дъбове само на пет километра от селото. Нюма Серис сметнал, че цената е прекалено висока. От своя страна тя не се съмняваше, че е направила великолепно капиталовложение. След вечеря седнахме в ъгъла при камината в малката гостна. Придавайки си разсеян вид — винаги правя така, когато става дума за въпроси от този род, — я попитах откъде е взела парите за покупката на Толоз.

— О, взех от резервите, които никога не ми липсват.

— Да, да, от подпорните стълбове за мини, от тазгодишната реколта смола. Без да броим и онази сеч в боровата гора край Брус...

Тя погледна към мен. На лицето ми все още бе изписано същото разсеяно изражение, което тя добре познаваше, и това несъмнено я успокои.

— Важното е — каза тя — да имаш парите, а не да знаеш откъде идват...

— За мен е важно да знам откъде идват. Ако си платила за Толоз от личните си доходи от Ноаян, Толоз е твоя. Ако е от доходите на Малтаверн...

Мама получи „пристъп“.

— Какво искаш да кажеш? Знаеш много добре, че интересите ни са общи...

— Но не съвпадат с интересите на държавата. Доста соленичко ще ми излезе един ден да плащам данък наследство за Толоз, която всъщност ми принадлежи. И освен това нашите интереси невинаги са едни и същи: не съм давал обет за безбрачие.

Последва мълчание, което аз нарочно не нарушавах. То продължи дълго, или най-малкото така ми се стори. После мама каза полугласно: „Някой ти е завъртял главата! Кой ли ти е завъртял главата?“

Придадох си възможно най-учудения вид, който можах. Припомних на мама, че неотдавна съм навършил двадесет и една години и не се нуждая от ничие подсещане, за да си задам някои въпроси. Тогава тя избухна и ме обвини, че съм неблагодарник: била управлявала нашето състояние разумно и с успех и всички го сочели за пример; даже била умножила състоянието невероятно много; ако съм искал, тя щяла да се оттегли в Ноаян и повече нямало да се бърка в нищо. Посрещнах хладнокръвно тази заплаха. Поклатих глава и дори се усмихнах. Мама напусна малката гостна, отиде в стаята си и пусна резето съгласно неизменния сценарий, чиято последователност тази вечер бях решен да наруша: нямах намерение да ходя да чукам по вратата ѝ и както обикновено да я моля: „Мамо, отвори ми!“

Добавих дърва към огъня и останах неподвижен, в състояние на спокойно отчаяние — напълно противоположно на покоя, с който ни дарява господ — бях успял да го изпитам на моменти. С всеки изминал ден малко по малко се отдалечавах от този покой, пашкулът на „земните радости“ все по-плътено се навиваше около мен. Постепенно се превръщах в съдия на собствената си майка, макар двамата да си приличахме в стремежа си да притежаваме тази земя, която е и на всички, и на никой и която най-накрая ще ни превърне в своя собственост.

Но този път мама нямаше да спечели. Мама никога вече нямаше да печели. Сигурно чувствуваше това. Спомних си как възкликна; „Някой ти е завъртял главата!“ Сигурно, както правеше винаги, веднага след пристигането си беше разпитала Луи Ларп и жена му как съм се държал. Една вечеря, поръчана по телефона за една дама и отменена час по-късно от самата нея — това беше много повече от достатъчно, за да разтревожи майка ми. Веднага се убедих, че е така. Чух как изскърцва бравата и вратата се отвори. Без да ме дочака да ида да ѝ поискам прошка, тя правеше първите стъпки за помирение. Седна срещу мен, сякаш между нас не се бе случило нищо.

— Размислих, Ален. Наистина понякога забравям на колко си години и те третирам като малко момче, макар че отдавна не си. Разтоварвах те от всичко, не те включвах в никаква работа. Това беше по твое желание. Но какво щастие би било за мен, ако най-сетне започнеш да се интересуваш от това, което един ден ще бъде твое непосредствено задължение. Няма да бъда вечно с теб.

Тя замълча с надеждата, че ще стана да я целуна, но аз останах безмълвен и неподвижен. Тогава ми напомни, че до смъртта на Лоран всеки хектар земя, който била купила, и всяко капиталовложение, което беше направила, били на името на двама ни, а тя действувала само като наша настойница. След смъртта на Лоран до покупката на Толоз ставало дума само за незначителни парчета земя. А с Толоз трябвало да се побърза, защото собственикът заплашвал да се отметне. Била принудена да подпише договора и още същия ден да изплати парите, но си призна, че не е трябвало да бърза толкова много. Сега щяла да направи всичко необходимо и да върне в касата на Малтаверн стойността на Толоз от собствените си средства.

— Ако се за жениш един ден, Толоз ще бъде моят сватбен подарък. Но никой не се жени на двадесет и една години.

— Ами защото хората на тази възраст ходят в казармата. И това ми е спестено: бягам от всичко. Но от брака вероятно няма да избягам.

— Няма, надявам се.

Не изразих съгласие нито с дума, нито с жест и мълчанието между нас стана непоносимо. Станахме и си пожелахме лека нощ.

Нямаше и десет часа. Помислих си, че всеки от нас двамата стои в стаята си и си мисли за един и същ човек: мама за непознатата, която бях поканил на гости една вечер в нейно отсъствие и която ме беше променила дотолкова, че сега исках от майка си сметка за Толоз; но и за мен тази жена беше непозната, нищо, че за няколко мига я бях държал в обятията си и бях повярвал, че ме обича: беше ме излъгала и знаеше, че това ми е известно, а не беше направила нищо, за да разбере какво става в душата ми...

След срещата си със Симон не бях ходил в книжарницата цели три дена! Мари сигурно го беше изтъкувала като признак, че съм произнесъл присъдата си над нея, и се беше отказала от борбата. Опитоменият от нея див гълъб се беше изплашил и бе хвъркнал: щеше да се постарее да ме забрави. Мислех, че вероятно е реагирала по подобен начин. После си спомних какво ми беше казал Симон за плана на Мари, чиято цел е да ме избави от брака с Въшката. Планът на Мари, замислен от Мари...

Бях решил да не давам признак на живот чак до четвъртък, когато щях да се видя със Симон. Но на другия ден, на връщане от Факултета, не издържах. Опитах да се преборя с изкушението. Катедралата ми е на път и поспрях за малко в нея; през нея ми е дори още по-напряко. Обикновено стоях там дълго. За мен това беше най-защитеното място на света, сякаш потъвах сред море от безбрежна любов, към която за мен, богатия момък, който, „като чу тая дума, отиде си натъжен, защото имаше много имот“^[1], пътищата бяха прерязани завинаги.

Този ден не стоях много в катедралата. По улица Сент Катрин отидох до „Галери Бордълез“. Едва пристъпих прага на книжарницата, и Мари ме забеляза; от пръв поглед разбрах, че страда. Страданието я беше състарило. Вече не беше младо момиче, дори не беше и млада жена; а създание, страдало с години — но сега страдеше заради мен. Познавам тази черта на характера си, и Донзак я познава, но не знам дали е само моя, или я има у всички хора: привързан ли съм към някой, имам нужда, за да съм спокоен, да го гледам как страда. В същия миг, още преди да сме си казали и една дума, почувствувах как ме обзема пълно успокоение. Ръкувахме се едва-едва. Помолих я щом се поосвободи, да мине край кафене „Прево“, а дотогава убих малко време, скитайки се като загубено кученце из пустите квартали Сен Мишел и Сент Кроа. После отидох да я чакам в кафене „Прево“, поръчах си чаша какао и изцяло се отдадох на животинската радост, която дава покоят. Най-после тя дойде. „Сложила си е руж на бузите“ — би казала осъдително майка ми.

— Не съм дошла да се оправдавам. Мислете си каквото искате. Но нямах никакви тайни причини да постъпвам по този начин. Знаех, че ако се срещнете със Симон Дюбер без мое знание, всичко между нас ще бъде свършено, преди още да е започнало...

— И аз ви излъгах, Мари. Лъгали сме се взаимно, за да не се изгубим един друг.

— Не можеш да изгубиш нещо, което е твое. Не, Ален, не съм те изгубила.

Не ме била изгубила, просто искала да ме спаси. Според нея над мен била надвиснала смъртна заплаха, ако за един мъж е смърт да го свържат с жена, от която се отвращава в степента, в която ме отвращаваше Въшката. Майка ми знаела, че времето работи в нейна

полза и всяка спечелена година я приближава към осъществяването на мечтата, лелеяна през всеки миг от живота ѝ.

— Трябва да я изпреварим — имате късмет, че знаем къде ще удари... Но, Ален, всичко зависи от вас самия. Главното е да знаете дали сте с тези, които искат да ви спасят, или не. Симон Дюбер се къльне пред мен, че сте твърдо решен да го направите. Да не би да сте мислили така в деня, когато сте се срещнали с него, а сега всичко да ви изглежда по друг начин?

Опитваше се да ме погледне право в очите, но тъй като седяхме един до друг, за мен не беше трудно да избягна погледа ѝ. Казах, че съм готов и на всичко, и на нищо, но че никога няма да се върна към игото, от което вече съм вътрешно свободен, но заедно с това си запазвам правото да давам преценка на пътищата, които ще ми бъдат предложени.

И аз не знам как от този момент започнахме да говорим почти само за Симон Дюбер. Тя говореше за него с увлечение и струва ми се, без скрит умисъл. Благодарение на разказаното от нея си обясних защо Симон ми предложи да захвърли всичко — не толкова за да дойде при мен, колкото „за да избягам от ада, който представлява животът ми в Таланс“. Бедният Симон! Неговият ад бе в самия него. В Париж бил на прага на самоубийството и продължавал да бъде в същото състояние, но го спирали единствено остатъците на вярата, която го предпазила и от всички опити на новите му господари да го използват за свои цели. Предложили му да напише нещо като изповед на селянчето, отклонено от истинския си път в живота от някаква набожна богаташка. Даже му дали и готовия план за книгата, така че в известен смисъл трябвало само да попълни празните места. Симон се разбунтувал, те не настояли повече и тъй като вършел добра работа в секретариата на партията, продължили да го търпят... Изведнъж избухнах:

— Затова ли ви чаках два часа, за да ми приказвате за Симон, затова ли скитах из лабиринта на тия зловеци квартали, за да ми говорите за Симон...

— Да, вярно е, че ви говоря за него, но то е, защото не смея да започна да говоря за нас, защото знам какво ще си помислите... Но какво ли толкова можете да си помислите? Знаете чия дъщеря съм, колко години съм по-стара от вас, какво съм правила, или по-точно какво са направили с мен през всичките тези години — какво са

направили с мен онези старци. Ах, каква бях само на вашите години, Ален, каква бях само...

Не, не се преструваше в този момент — или пък беше истинска актриса. Сигурно за нея най-ужасното от всичко е било мълчанието ми. Не започнах да я убеждавам в противното не от безчувственост, а защото единствените думи, които ми идваха наум — както подобава на едно добре възпитано момче, — биха прозвучали по-лошо и от оскърбление.

Както каза тя, аз съм можел да бъда сигурен, че ако тя се намесва в тази история, то не било от собствен интерес, а по-скоро заради удоволствието да освободи мухата от паяжината, преди паякът да я е разкъсал. Най-накрая тя отново се върна на бойния си план: щом като мама замине за Малтаверн, аз ще ѝ съобщя писмено за годежа си с „продавачката от книжарницата на Бар“. Мари нямаше нищо против да си послужи с името ѝ — тя наистина беше от онези жени, които най-много от всичко ужасяваха майка ми: мама незабавно щеше да разучи всичко за семейството и миналото на Мари, за средата и възрастта ѝ — и това щеше да ѝ е напълно достатъчно веднага да ме постави пред избор; и тъй като аз ще продължавам да държа на своето, тя ще се оттегли в земите си в Ноаян, отвеждайки със себе си и Дюберови.

Тук я прекъснах: струваше ми се немислимо някой да помести Дюберови от Малтаверн — те са се сраснали с имението както стридата с черупката си. Според Мари нямало какво да се опасяваме от това: старият Дюбер знаел, че всичко е само хитрост, за да ми попречат да попадна в мрежите на някаква „пропаднала гражданка“. И той като „господарката“ си мечтаел един ден да царува над имението на Нюма Серис и се мислил за незаменим. Не се и съмнявал, че още първата седмица ще го повикам обратно.

Помълчахме малко и после аз попитах:

— А не мислите ли, че тя ще успее да парира удара? Зле познавате майка ми.

— Обаче познавам вас, Ален. Нейната сила се корени във вашата слабост. Вие държите всичко в ръцете си, но тя държи вас.

Не възразих. Мари стана и излезе сама. Не трябваше да ни виждат заедно. Разбрахме се да се срещнем в четвъртък в книжарницата, когато и Симон е там.

Въпреки че не бях закъснял за обяд, майка ми ме дебнеше от стълбищната площадка кога ще се прибера. Иззад перилата видях едрото ѝ бледо лице: „А, ето те и теб!“ Първият ѝ ход щеше да бъде да не се отдели от мен и да ме следи отблизо. Не можех да си представя как ще се осъществи планът на Мари, освен ако мама не замине за Малтаверн. Нямах друг начин да ѝ съобщя за годеща си освен с писмо. Никога не бих се осмелил да застана лице в лице с нея. Ако все пак се решах да го направя, рискувах веднага да ме разобличи. Никога не съм успявал да я излъжа, без след това да ме принуди да се срамувам.

През цялата зима, без да кара никого да ме шпионира, без да ме следи по какъвто и да е начин, тя знаеше, че всеки четвъртък се връщам от тайно съвещание с нейните неznайни врагове. През вечерите, когато Мари ме очакваше зад вратата на дома си на улица Еглиз Сен Съорен и след това ме водеше в леденостудената гостна, без особен резултат дълго си миех лицето и ръцете на умивалника в кухнята, после, въпреки напредналия час, отивах при майка си за неизменната целувка, а тя ме притегляше към себе си, подушваше ме, мъчеше се да разпознае дали мириша на чуждо. Никога не ме попита нещо по този въпрос. Но ми беше известно, че знае. Бяхме безпощадно прозрачни един за друг.

Впрочем същата тази зима тя получи неопровержимото доказателство, че я мамя. Макар че не обичах да танцувам, започнах с удоволствие да приемам всички покани за гости и почти всяка вечер обличах смокинг или фрак. Преди да изляза, мама ми казваше: „Ще ми разказваш...“, а след като се върнех, започваше да ме разпитва. Искаше да знае всичко за бала и не ѝ беше необходимо много време, за да разбере, че нищо не знам по този въпрос, защото съм бил там само за малко — няколко въпроса, и всичко ставаше ясно. На баловете оставах съвсем малко. Другото доказателство беше, че вече бях престанал да се изповядвам и правех така, че никога да не присъствам на една и съща литургия с нея. Даже и по коледните празници един приятел ме покани да прекарам Бъдни вечер с него извън града.

Луи Ларп винаги предаваше пощата на мама, за да я разпределя. Не получих нито веднъж някое подозрително писмо, нито веднъж тя не попадна на следи от Мари или Симон. Вече никога не излизахме

заедно. Отказахме се от срещите в кафене „Прево“ или в кафенето на Мари на ъгъла на улица Еспри-де-лоа. Виждахме се или в книжарницата, след като я затворят, в „колибката“ на Мари, или в гостната на улица Еглиз Сен Съорен. Понеже и дума не можеше да става Симон да прекрачи прага на дома ни на улица Шеврюс, щом времето се стопли, започнах от време на време да ходя при него в Таланс. Живееше на пансион у някаква вдовица в една от онези едноетажни къщички, които в Бордо наричат „барачки“. Симон дълго отклоняваше желанието ми да му ида на гости: с мълчаливото съгласие на бедните и често против волята на богатите, които се срамуват от богатството си като мен например, между класите се запазва непреодолимо разстояние.

Стаята беше съвсем обикновена, обзаведена с мебели от махагон. Прозорците ѝ гледаха към градината на свещеника, а по-нататък започваше пътят за Вейон. Навсякъде списания, книги — но не романи или стихосбирки, а „Паскал“ от Бутру^[2], „Животът на света Тереза, разказан от самата нея“^[3], „Свети Франциск Асизки“ от Йоргенсен^[4], трудовете на свети Хуан де ла Крус^[5]... При първото ми посещение, в отговор на учудването ми от тези книги, той каза: „Благодарение на вас довършвам религиозното си образование“, след което веднага промени темата на разговора. Този ден разбрах, че за него беше от жизнено важно значение мечтата ни да се осъществи: в Малтаверн да бъдем аз и той. Неразумна и все пак осъществима мечта.

Макар и най-нетърпеливият от нас тримата, той не смяташе, че Мари е права да иска колкото е възможно по-скоро да пристъпим към действие, тоест аз да измоля позволение от майка си да замина сам за Париж или Ница, откъдето да ѝ съобщя за годежа. Според Симон особено важно беше бомбата да избухне, докато мама е в Малтаверн, който е само на няколко километра от Ноаян, така че демонстративното ѝ преместване заедно с Дюберови да стане незабавно. Нямало да се наложи дълго да чакаме: въпреки твърдото си намерение вече да не ме оставя сам, на майка ми от време на време ѝ се налагаше да ходи в Малтаверн да надзирава събирането на смолата, продаването на дърветата, предназначени за минни подпори, и преброяването на отсечените борове.

Не бяхме предвидили само, че ако в зори тръгне с диона^[6], можеше да бъде в Бордо още същата вечер. Спа на два пъти в

Малтаверн, но само за по една нощ и нито един път не остана за повече. Така изтече тази двадесет и втора година от моя живот, в която Мари неусетно направи от детето-ангел мъж като всички останали; въпреки това детето не беше мъртво и всеки път се връщаше, но не за да прокълне Мари: то се гушеше в нея, искаше да го люлее на ръце.

През онази година се утешавах поне с едно нещо: виждах как у Симон се възвръща надеждата. В представите му бъдещият живот в Малтаверн щеше да бъде нещо като пълно уединение, в което ние двамата — без значение дали аз ще бъда там, или не — ще търсим и най-накрая ще намерим истината. Да, заедно ще направим откритието. Кое откритие? Според него аз му бях помогнал да разбере нещо очевидно: почти всичко, което враговете на църквата мразят в нея, наистина е достойно за омраза и винаги, във всички епохи от човешката история е било такова — също като фарисейската религия на мама, която заслужава само ненавист. Враговете яростно нападат всичко установено, което пък други обожават — като Юисманс^[7], луд по грегорианското пеене. Тяхното обожание е също толкова безсмислено, колкото и проклятията. Ние със Симон знаехме, Бог бе давал знак за съществуването си в определени моменти от човешката история и все още се проявяваше в онези отделни човешки съдби, които имат една обща черта — горещата си привързаност към кръста.

— Тези неща са недостъпни за вас, господин Ален, защото сте „богатият младеж“ от Евангелието. Но за мен не са. Беден съм и ще си остана беден. Не искам да ми давате нито едно су в повече от това, което госпожата плаща на баща ми. Освен това аз ще бъда възнаграждаван и от моментните ви просветления, вашите мигове на откровение.

Опитах се да го предпазя от илюзията, че съществува някакъв сигурен начин да се постигне Бог по сетивен път, напомних му, че това най-малко от всичко зависи от желанието ни, а стремежът ни да го постигнем издава склонността към наслаждение, така че отново се връщаме към онова, от което сме искали да избягаме.

И така, не се случи нищо особено. Тъй като беше последната година преди дипломирането ми, непрекъснато се извинявах с предстоящите изпити. Мари и Симон уточняваха подробностите на

своя боен план съобразно възможностите, които предоставяше лятната ваканция. Те така и не можаха да си обяснят как е възможно един двадесет и една годишен младеж да го е страх да пътува без майка си — и то не толкова защото ще му бъде мъчно за нея, а защото си беше останал истинско дете, което изпаднаше в ужас само щом майка му го остави за малко в купето и иде да купи вестник. Когато бяхме на път, мама ме отменяше във всичко, дори повече, отколкото във всекидневния живот. Но тя никога не ми е помагала за изпитите, както направи Мари по време на подготовката ми за писмения изпит. Всяка вечер след затварянето на книжарницата ходех при нея на улица Еглиз Сен Съорен. Бях помолил мама да премести вечерята в по-късен час.

Така измина онази година, от която очаквахме да бъде пълна с драматични събития, но тя се оказа година без история — освен историята във всеки един от нас и за която не мога да кажа нищо, което да не е измислено и нагласено така, че да бъде интересно за Донзак — дори и за своята собствена. Като че ли интензивността на душевния ми живот беше отслабнала и заради изпита всичко, дори Бог, беше минало на заден план. Съмненията ми в Мари престанаха, защото тя страдаше.

Дори и Бог... И в това Донзак ще открие своето влияние върху мен. Той поучаваше, че понякога човек трябва да дава отдих на естествените си влечения. Знаех, че тъгата на Мари се дължи на това, че скоро между нас всичко щеше да свърши. От времената, когато бе работила при отец Х... тя бе запазила спомена за един мистик, който бил създал цяло учение за тъй нареченото „тайнство на сегашния момент“. Тя ми казваше: „Тази минута е моя, ти си тук и аз съм тук, и не искам да гледам надалеч.“

Не твърдя, че в този период нито веднъж не са ме обземали съмнения по отношение на Мари. Щом ме беше излъгала веднъж, би могла да ме излъже и втори път. Смятах я за напълно способна нарочно да се прави, че страда — точно от това имах нужда, за да не страдам аз самият. Може би не ми беше разкрила плана си докрай. Може би в него се криеха клопки, които бяха известни само на нея и един прекрасен ден щях да се окажа свързан навеки с нея пред Бога и пред хората. Но аз се пазех — няма да ме хване натясно, ще съм неин дотолкова, доколкото искам... От нас тримата Симон единствен беше изпълнен с надежда.

[1] Цитат от евангелието на Матей. — Б.пр. ↑

[2] Емил Бутру (1845–1921) — френски философ, автор на изследване за Паскал (1900). — Б.пр. ↑

[3] Света Тереза Авилска (1515–1582) — монахиня, авторка на редица съчинения. — Б.пр. ↑

[4] Йенс Йоханес Йоргенсен (1866–1956) — датски писател; автор на жития на светци. — Б.пр. ↑

[5] Свети Хуан де ла Крус (1542–1591) — испански теолог, осъществил съвместно със света Тереза реформата на ордена на кармелитите; автор на съчинения, проникнати от мистичен дух. — Б.пр. ↑

[6] Става дума за автомобила марка „Дион-Бутон“. — Б.ел.кор. ↑

[7] Жорис-Шарл Юисманс (1848–1907) — френски писател, в началото натуралист, след това мистик. За красотата на грегорианското пеене се говори в романа му „На път“ (1895). — Б.пр. ↑

ГЛАВА VIII

Всичко започна в най-неочакваното за нас време. През юли се дипломирах с отличие. Тъй като не пожелах да придружа майка си до Дакс, където искаше да иде на бани, тя се отказа от тази идея само за да ме държи под око. И така, двамата останахме сами в изгарящия от небесния огън, безпощаден августовски Малтаверн, като почти не си продумвахме освен най-необходимото. Заприличахме на нощни птици, които излизат от убежищата си чак по здрач.

Останала в плен на книжарницата си, Мари се бе сбогувала с мен със сълзи на очи и само един безумно смел план, който ѝ бил подсказан от Симон, ѝ давал кураж да продължава да живее в опустелия без мен Бордо. Не след дълго сме щели да се видим, а и тя най-после щяла да опознае Малтаверн.

Майка ми реши да удържи обещанието, което отдавна бе дала на стария Дюбер — да идат заедно в Лурд на епархиалното поклонение от 17 до 20 август. Щяха да пътуват с диона, което и радваше, и плашеше Дюберови. Луи Ларп и жена му бяха в отпуск, така че щях да остана в Малтаверн сам с Прюдан (а той беше наш съучастник). През януари се беше оженил, а жена му, която щеше да ми прислужва, трепереше пред него като робиня и със сигурност нямаше да издаде нищо, щом той ѝ заповяда. В домовете на буржоата от градчето нямаше да има почти никой — жените щяха да бъдат или в Лурд, скупчени като овчици около господин настоятеля, или по планински или морски курорти.

Мари и Симон щяха да спят у Дюберови. Не ни се щеше дори да си помислим какво ще стане след това. Опитвах се да не мисля какво ще се случи между нас с Мари, както и между мен и майка ми след завръщането ѝ. Затова пък виждах как с приближаването на деня на заминаването майка ми все по-силно се безпокоеше, че ще ме остави сам в Малтаверн. Защо, казваше тя, да не идеш да прекараш тези три дена в Люшон^[1], а аз да дойда при теб, след като оставя Дюберови на господин настоятеля? Сигурно отказът ми е бил прекалено рязък и я е засегнал, но най-важното беше — сега вече със сигурност знам, че е

било така — благодарение на това тя предусети, че в цялата работа има нещо мътно. Заявих, че ще ми бъде приятно да остана насаме с Малтаверн, който ще бъде най-неочаквано освободен от каквото и да е човешко присъствие. Този път не ме нарече „дърдорко“, а ме погледна внимателно, опитвайки се да разбере какво се крие зад несвързаните ми приказки.

— Какво ще правиш тези три дена?

— Ще бродя пеш. Ще ида на гости на стария от Ласю, за да видя още веднъж какъв ще стана след шестдесет години, когато ще бъда старият от Малтаверн.

Треперех от страх да не би мама да размисли и да намери някакъв предлог да не замине. Отдъхнах си чак когато чух шума от мотора на отдалечаващия се дион. Бях останал сам на стълбището и с наслаждение вдишвах омарата, предвестник на жаркия летен ден — един безкраен ден на очакване. Симон и Мари щяха да пристигнат с вечерния влак. Прюдан щеше да иде да ги посрещне на гарата и да ги докара в Малтаверн по един пряк път през гората, който вечер винаги е пуст.

Жената на Прюдан изчисти основно стаята на свекърва си и свекър си и сложи най-хубавите чаршафи. За всеки случай й казах да приготви и стаята за гости в замъка (както тя наричаше къщата), където щеше да бъде по-удобно за дамата, защото към нея има и будоар. Тя изпълни заповедта, без да показва ни най-малко учудване.

Не ми се иска описанието на онази вечер и на онази нощ да заприлича на някое от съчиненията, за които Андре Донзак ми завиждаше в колежа. Въпреки това всеки, който е свидетел на моята история, трябва да знае, че това беше един миг, озарил целия ми живот, миг, който му придава смисъл — защото това беше нощ на грях и на благодат едновременно.

Без да питам нито нея, нито Симон, взех куфара ѝ и го занесох в стаята за гости. В светлата си лятна рокля и сламената шапка тя беше съвсем различна от онази Мари от книжарницата на Бар — едно непознато момиче, притежавано преди това и от други. Но тази мисъл не ми причини болка за дълго.

Тримата се събрахме в трапезарията и вечеряхме набързо в мълчание. Мари сама ми предложи да се поразходим из парка. Тя излезе на външното стълбище. Наметнах на раменете ѝ старата си ученическа пелерина. Бавно слезе по стълбите. Каза: „Всичко познавах предварително от разказите ви. Всичко тук прилича на вас.“ Казах ѝ, че може да бъде сигурна: не бих ѝ простил, ако Малтаверн я разочарова.

Тя беше виждала само боровете на Сулак, в сравнение с които боровете на Малтаверн приличаха на великани. Придържах я за лакътя, за да не се подхлъзне по пътеката. „Това ли е големият дъб?“ Позна го, въпреки че не се различаваше по нищо от останалите дъбове. Притиснах устни към кората му, а после ние с Мари за първи път се целунахме.

„Това, което най-много обичам в Малтаверн...“ Можех да говоря на тази тема неуморно. Вече ѝ бях проглушил ушите колко враждебно се отнасям към разни живописни гледки и за това, че чувствавам природата само там, където мога да ѝ се наслаждавам сам — или с тези, които я обичат заедно с мен и в мен. Не отидохме до рекичката, защото сигурно тревата беше мокра, и останахме безмълвни и неподвижни, заслушани в едва доловимия ѝ ромон, който никога няма да свърши, и така во век и веков.

„Защо ли — попитах аз Мари — нито на брега на някоя голяма река, нито даже на брега на океана не мога да изпитам същото чувство, както на брега на това ручейче, по което като дете пусках лодчици от борова кора?“ Едно е да знаеш, че си тленен, а друго — да го усещаш с плътта си. Ето на какво научи ромонът малкото момченце през онези летни нощи, когато то спираше да послуша тишината, звънтяща от песента на щурците и пронизвана от стона на някоя нощна птица или от призивните крясъци на жабите, тишината, която позволяваше да се долови и най-малкото шумолене на клоните.

Спряхме се по средата на алеята, за да послушаме тишината. Мари каза тихо: „Като че ли там някой ходи, чувам как нещо скърца по боровете иглички.“ Не, от вятъра е или е някоя невестулка: какви ли не животинки се разкъсват взаимно или се съвкупляват нощем.

— А ние да не би да не правим същото? И все пак сме съвсем различни.

За двама ни тази нощ беше онзи момент от живота, в който се доближихме може би най-близо до истината; и двамата я предчувствувахме (знам, че беше така, защото дълго говорихме за това, докато стояхме боси на балкона в часа на най-дълбоката тишина): човешката любов е първообразът на този, който ни е сътворил, а понякога, както стана през онази нощ с двама ни — нищо, че беше греховна, — прилича на любовта, с която Творецът дарява творението си, и то — Твореца си, а изпълващото ни щастие беше нещо като предварително дадено ни опрощение.

Бях заспал. Събудиха ме някакви ридания. Притиснах я до гърдите си: защо плачеш? Отначало не разбрах това, което повтаряше тихо: „Никога вече! Никога!“

— Не, Мари, не: всякога и завинаги.

Тя възрази: „Не знаеш какво говориш.“

Най-странното бе, че в този миг подозренията ми се бяха изпарили. Всичко изглеждаше ясно: беше ме накарала — макар и не чрез хитрост и несъмнено от любов, но, така или иначе, ме беше накарала да ѝ обещавам тържествено, че ще се свържа с нея завинаги — но дори нещо толкова очевидно не можеше да устои пред откровението на онази нощ. Не може да има нищо лъжовно в щастieto, което си доставят един другиму двама души. Това поне е вярно, за мен повече, отколкото за което и да е друго момче на моите години: Мари ме беше излекувала, избавила от някаква тайнствена задръжка. Само за малко ли? Не, не! Завинаги! Завинаги!

— Видя ли — казах аз, — това, което не ми харесваше, даже ме отвращаваше в нашия план, беше, че трябва да лъжа майка си и да я заблуждавам, че искам да се оженя за теб. Да, любима, да ѝ кажа открито в очите: „Ще ти доведе годеницата си...“ И ще бъде вярно. Плачеш ли? Защо?

— Твоя годеница... Имаш право: това поне е вярно. Аз съм твоя годеница „наистина“, както казват децата.

Попитах я дали тази нощ не е била моя жена „наистина“.

— Да, тази нощ... Ще имаме поне тази нощ.

Аз казах: „И всички ноци на нашите два живота...“ От чифлик на чифлик петлите възвестяваха зората. Жената на Прюдан щеше да стане от сън. Преди да се върне в стаята си, Мари поиска пак да излезем заедно на балкона въпреки мъглата, която боровете сякаш отърсваха от клоните си. Тя въздъхна:

— Малтаверн, гледам те, гледам те и не мога да ти се нагледам, нима мога някога да те забравя.

Аз казах:

— Някой ходи по алеята.

Влязохме в стаята. Трябва да беше Прюдан или жена му. Така или иначе, в мъглата никой не можеше да ни види, а пък и говорехме шепнешком. Последната ни прегръдка продължи съвсем кратко. Тя се върна в стаята си, а аз с наслаждение потънах в сън, от който ме извади жената на Прюдан с подноса със закуската. Вече била сервирала кафето на дамата. Попитах я дали тя или мъжът ѝ са ходили пред къщата. Не, не били те. Трябва да е била... Тя се поколеба за момент. Господжата била позволила на Жанет Серис да си играе в парка, когато господинът не е вкъщи. Стояла по цял ден тук, чувствувала се буквално като у дома си. Тази сутрин сигурно била дошла да прибере мрежите, които била заложила вчера в Юр.

— Значи, снощи е била тук?

— О да, но добре скрита, без да вдига много шум.

Облякох се набързо и тримата се събрахме на съвет в кухнята на Дюберови. Нямаше никакво съмнение, че мама беше възложила на Въшката да ни шпионира — щом пристигне, и ще разбере всичко. Нямахме вече никакъв избор. Реших да замина заедно с тях за Бордо, а писмото, с което ѝ съобщавах за годежа, да предам по Прюдан. Симон щеше да дойде да живее с мен на улица Шеврюс и да спи в леглото на Лоран. Е, вярно, че през лятото Бордо е буквално необитаем. „Но къщата ни на улица Шеврюс е истински ледник“, както казваше мама. Ако всичко станеше така, както го мислехме, иммахме намерение веднага щом майка ми и Дюберови напуснат Малтаверн, да се установим тук, вече завинаги.

Най-въодушевен от започването на военните действия беше Симон. Трябва да се досещаше какво се бе случило през онази ноц между мен и Мари, но нямаше вид на страдащ.

Цялата сутрин стояхме в кухнята на Дюберови, отмервайки внимателно всяка дума от писмото, което Прюдан трябваше да ѝ връчи още при слизането от колата и чиято цел беше да ѝ нанесе първия удар. Първата редакция беше изцяло моя, гневна и красноречива — в нея изливах цялото си озлобление. Тя предизвика възторга на Симон, но не и на Мари. В крайна сметка се съгласих с нейните доводи. Решихме писмото да бъде кратко и учтиво: „В твоё отсъствие бях посетен от една млада жена, която е моя годеница и която в най-скоро време бих искал да ти представя. Познаваме се вече от няколко месеца. Работи в книжарницата на Бар и е много начетена. В младостта си е преминала през големи изпитания...“ Казах им да не забравяме да пишем за трагичния край на баща ѝ — мама не можеше да не знае за тази история. Симон попита: „Не ви ли е страх, че ще получи удар?“ Усецах, че и самият той е стреснат от този годеж (нищо, че го смяташе за фиктивен). Една продавачка от книжарницата на Бар да се омъжи за младия Гажак! Това звучеше толкова невероятно, че госпожата нямало да повярва и щяла да подуши клопката.

Освен това трябваше да бъдем сигурни, че Прюдан няма да издаде нищо. Той винаги е бил горд с брат си, а ето че Симон се връща в Малтаверн и всичките му дипломи се оказват безполезни! Макар че е по-възрастният от двамата, Прюдан не можеше и да мечтае да заеме мястото на баща си, защото не знаеше нито да чете, нито да пише, а да брои можеше едва-едва — какъв провал би било за него връщането на Симон!

Мари ми каза, че иска да види Юр, докато двамата братя спореха в кухнята. През нощта била чула само ромона ѝ. Но Въшката ни шпионираше, може би щеше да ни проследи, криейки се зад боровете. Не можех да понеса мисълта, че ще се намеря лице в лице с онова отвратително момиченце. „В състояние съм да я удуша!“

Мари попита дали не можем да стигнем до Юр, без да минаваме през парка. Да, разбира се, пътеки по пясъка колкото искаш, а пък и там няма никаква вероятност да дебне Въшката. Излязохме. Разкъсаната мъгла още задържаше част от утринната прохлада, но отначало един щурец, после още един и още един се заобаждаха нестройно. Казах на Мари: „Да не мислиш, че ще те карам да живееш на тоя нечовешки климат. Ще идваме тук от време на време...“ Тя не

ми отговори. Едва ходеше по пясъка. Сигурно написването на онова писмо е било за нея ужасно преживяване. Тя каза:

— Представям си какво ще почувствува майка ти, като прочете писмото — и ще има право. Тя не знае, че съм с десет години по-голяма от теб. Не знае и за всичко, което ми се е случило през тези години... А пък и ти... ти си такъв...

— Какъв съм? Какво толкова хубаво има в това, че детството ми се проточи до безкрайност, та сега съм чудовище, което ти наричаш ангел? А ти, Мари... Тези, които би трябвало да те пазят, са се оказали кръвожадни вълци...

Видях, че плаче. Бяхме на поляна на брега на Юр. Седнахме на една повалена ела. Тя продължаваше да плаче, сгушена до гърдите ми. Казах ѝ: „Внимавай да не се изпариш от копривата.“ В спомените ми копривата около нас ще се превърне в мента, чиито уханни листа ще стривам между пръстите си, а хилавото ручейче сред елите — много от тях после бяха отсечени — щях да свързвам, както и преди, с безнадеждността, която носеше със себе си това вечно течение: то ме отнасяше заедно с всичко друго подобно на лодчиците от борова кора, които някога пускахме с Лоран. А и тази жена, сгушена до мен, която вече не плачеше, това служило на други клето тяло, за което бях поел отговорност до края на живота си.

Мъглата не се вдигаше, но и малкото слънчеви лъчи, които си пробиваха път през нея, бяха непоносими. Сигурно този ден щеше да има буря. Дано завали най-сетне в зажаднените ланди, из които всеки ден ту на едно, ту на друго място избухваха пожари; твърдяха, че са виновни овчарите, но достатъчен бе и един слънчев лъч, попаднал върху парче от бутилка... Коя ли е тайнствената алхимия, която преобразява всички нищожни подробности в мен — сякаш това, че са останали в миналото, им дава право да се преобразяват!

Решихме, че докато дойде време за влака, най-добре да останем у Дюберови на хлад. Смятахме да се качим от гарата в Низан, на десет километра от Малтаверн. Дотам можехме да стигнем с двуколката на Прюдан. Предупредих Мари, че ще трябва да тръгнем веднага след

закуска в най-голямата жега, когато и добитъкът не остава на открито. Мари прошепна: „Даже и Въшката!“

Нашият сън в лятна нощ завърши с истински кошмар: безкрайно пътешествие с двуколката по прашния разбит път под палецото утринно слънце, сред облаци от мухи и стършели. Седях на задната седалка до Симон, който непрекъснато се потеше. Придържах Мари с ръка, за да я предпазя от друсането. Благодарение на способността си да отгатвам това, на което другият не иска да даде израз, знаех, че в съзнанието ѝ вълшебният Малтаверн от изминалата нощ се беше превърнал в прокълнатата земя, от която трябва да избягаш, без дори да поглеждаш назад. Чухме изсвирване на клаксон, после и боботене на мотор на кола. Стела, нашата стара кобила, настръхна. Задмина ни един „Серполе“^[2], каран от някакво чудовище с очила. Вдигна се такъв прах, че се наложи Прюдан да поспре за малко край пътя.

Влакът имаше закъснение. Трябваше да чакаме почти сами на парещия от слънцето перон, сред клетки с кокошки, умиращи от жажда.

[1] Ванйер дьо Люшон — курорт в подножието на Пиренеите, известен с лековитата си минерална вода. — Б.пр. ↑

[2] Леон Серполе (1858–1907) — френски изобретател, конструирал триколен автомобил с парен двигател. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ІХ

Мари ме помоли да не ходя у тях на улица Еглиз Сен Съорен, докато я няма майка ѝ, която била заминала в Сулак. Щели сме да можем да се виждаме колкото си искаме в „колибката“ и в книжарницата. За разлика от улицата стълбището ни на улица Шеврюс приличаше на райско кътче. През трите дена, в които живяхме заедно със Симон в очакване да получим отговора на „госпожата“, често вместо в малката гостна сядяхме на стъпалата на леденостуденото стълбище.

Нощем по-непоносими, отколкото през деня ни нападаха безбройни пълчища от най-големите и най-отровни комари, които се срещат по нашите географски ширини. Аз имах над леглото си мрежа против комари, преди да легна трябваше само да проверя дали някой свиреп хищник не е останал заедно с мен в клетката. Но над леглото на Лоран вече нямаше мрежа. На другия ден установих, че лицето на Симон е разкрасено от едно ухапване точно на клепача. Той не можа да се начуди как мога да обръщам внимание на такива работи.

— Ама няма нищо, господин Ален! Хайде пък сега, няма да седнем да се притесняваме заради някакви си там комари, заради един оток на окото!

Той все пак бе успял да заспи и беше излязъл още в зори. Дали пък не бе отишъл на утринната служба? Не посмях да го попитам, но откровено казано, не се съмнявах, че е било така. След закуска се срещнахме в полутъмната хладна книжарница почти без никакви клиенти. Бар беше на курорт в Аркашон^[1] и беше оставил всичко на гърба на Мари. Балеж беше или се преструваше на болен. На витрината с новоизлезли книги открих „Антология на съвременните поети“^[2] на Леото, в която направих много открития. Особено много ми харесваше едно стихотворение на някой си Франсис Жам: „След няколко дена сняг ще завали“. То предизвика възторга ми, „с радост ме рани“. Не можах обаче да споделя щастието си нито с Мари, безразлична към този вид поезия, нито със Симон, безразличен към

поезията въобще. Той със свито сърце — дори повече от нас — очакваше отговора на „госпожата“. Непрекъснато ме караше да си тръгваме колкото се може по-скоро: „Скоро ще донесат пощата...“

Пресякохме улица Сент Катрин и по тясната улица Марго се спуснахме до улица Шеврюс. Целият погълнат от някаква история, която си разказвах в момента, вървах на няколко крачки зад Симон. Изведнъж в ушите ми отекна неговият вик, въпреки че в действителност промълви глухо:

— Госпожата е тук! Госпожата се е върнала!

Вдигнах глава ужасен. Да, нашето семейно чудовище, дионът, стоеше неподвижно пред вратата. Какво да правим? Посъветвах Симон да се върне в книжарницата, и да предупреди Мари за опасността. Ще се срещна с майка си лице в лице и щом мога, ще дойда при тях. Не се остави да го моля дълго и се изпари. Тайничко му завиждах, защото самичък трябваше да се изправя пред едно страшно, разгневено божество. Как бяхме могли да сме толкова глупави и да не се сетим, че тя би могла да отговори и другояче освен с писмо, да не предвидим, че ще се появи лично, от плът и кръв, и ще се нахвърли върху нас?

Всъщност реакцията ѝ не е била толкова бърза — от момента, в който Прюдан ѝ беше предал писмото, бяха изминали три дена. Веднага разбрах какво я беше накарало да се завтече към улица Шеврюс. Чакаше ме права, в малката гостна, все още с шапка на главата и щом влязох, ме притисна към себе си:

— Бедното ми момче! Добре, че не идвам прекалено късно!

Не се и съмнявала, че щом ми разкаже всичко за онова създание, и аз ще се откажа от него и дори ще ми бъде отвратително да си спомням за него. Както разбрах, след като получила писмото ни, в продължение на два дена била останала като сразена от гръм. После отишла на баните да се посъветва с господин настоятеля. Както тя се изрази, това, което научила от него, надминавало по гадост дори и отвратителния случай с бирника. Когато скандалът избухнал, господин настоятелят бил викарий в Леспар. През лятото поддържал наистина не постоянни, но доста близки отношения с отец Х... Така разбрал и за един друг скандал, който въпреки че не излязъл наяве, бил по-възмутителен и от първия.

В очите на майка ми жена, способна да съблазни един свещеник, едно духовно лице, да съгреша така, поправи се тя, дори само да се опита да съгреша (при положение, че наистина не се е случило нищо, както твърдели приятелите на отец Х... — не трябвало да изпадаме в грях, осъждайки необосновано някого) — такава жена е обладана от дявола, прокълната е и само от допира с нея можеш да се заразиш от срамна и неизлечима болест.

— Виждаш как и ти самият онемя от отвращение...

— Не, мамо, аз знаех за това.

— Знаел си!

От изумление изгуби дар-слово. Знаел съм и въпреки това съм искал да дам името си на едно такова същество, да я запозная с майка си, да ѝ подаря Малтаверн и да се свържа с нея за цял живот! По добре познатия ми маниер тя закри лицето си с ръце: „Боже господи — изхлипа, — какво съм ти сторила?“ Винаги когато правеше така, придружаваше този жест с ропот срещу Бога. Сега пак.

— Мамо, опитай се да разбереш.

Напомних ѝ, че всяко събитие изглежда иначе, ако го погледнеш от обратната му страна. Целият орден, чийто член бил отец Х... се вдигнал в негова защита, прехвърляйки цялата вина върху нея, неморалната жена, истеричното момиче, което поискало безуспешно да го погуби. Господин настоятелят е изслушал само едната страна. В действителност Мари е била съвсем младо момиче, много религиозно, послушна ученичка на отец Х... сполетяна от страшно нещастие. За нея той бил единствената опора.

— Знам каква е била истинската ѝ роля в цялата тази история, чието мрачно продължение ти е неизвестно: малка мъченица. Да, било е точно така. И — добавих аз — тя ще бъде моята жена, която имах щастието да срещна по пътя си.

— Полудял си, бедното ми дете, тя те е подлудила!

Опасяхахме се от разгневено божество, а пред себе си виждах просто смазана от скръб майка, сломена християнка, а това, което ѝ бях казал, вместо да разклати, само засили нейната убеденост, че е права. Впрочем никога не съм виждал мама да се съгласява с нечии аргументи и дори само да ги изслушва. Застанала права наред стаята, тя ровеше из чантата за носната си кърпичка, разглеждайки чудовището, в което се бях превърнал. Изсекна се и изтри очите си с

кърпичката. Опитах се да я притегля към себе си и да я целуна, но тя се отдръпна, сякаш се боеше да ме докосне. Може би пък наистина се страхуваше от мен?

— Слушай, Ален...

Виждах, че съм бил обладан от дявола, че съм бил омагьосан и нищо няма да успее да получи от мен, но съм можел да отстъпя на майка си поне в едно: да ѝ дам време за размисъл, да се съглася на отсрочка, която, като се има предвид възрастта ми, би се наложила дори да ставало дума за нормален годеж с момиче от нашия кръг. Усетила сигурна почва под краката си, майка ми започна да говори, без да повишава тон. Нима можело да има човек, който да не приеме това предложение за разумно? Дадох съгласието си с едно неопределено кимване с глава.

— Да кажем, една година... След една година отново ще поговорим за това.

Усетих как въжетото се затяга около врата ми. Възпротивих се и се съгласих само на четири месеца, колкото оставаха до Нова година. Какво пък, за четири месеца човек можеше да си поотдъхне, да се поогледа наоколо. Тя поиска изцяло да ѝ предоставя тези четири месеца, да не се отделям през това време от нея и да бъдем заедно чак до Коледа.

— Освен — казах аз наслуки — ако в началото на учебната година не се наложи да ида в Париж по работа.

— Каква работа?

— Моята дисертация.

— Ти дисертация! Каква дисертация?

— Та нали съм ти казвал. Никога не слушаш, когато ти говоря за моята работа. Темата е за зараждането на движението на францисканците във Франция. Моят професор Андре Дюфур ме посъветва да се заема с нея.

Но тя вече не ме слушаше. Свали шапката си, като вадеше бавно от нея дългите карфици. Попитах, дали няма да се върне в Малтаверн. Не, разбира се, не можела да ме остави сам. Била телеграфирала на Луи Ларп и жена му. Довечера щели да бъдат тук.

— Впрочем ще идем където поискаш, пък можем да останем и в Бордо. На твое разположение съм, както всъщност е било винаги.

Какво да правя? О, боже! Как можах да повярвам съвсем по детински (но в това вярвахме и тримата), че по един или друг начин действителността ще се съобрази с нашия план и всичко ще стане както го решим ние, че реакциите на майка ми ще бъдат точно такива, каквито сме си ги представяли.

— И още едно нещо искам да те помоля, Ален, но обещавай, че няма да ми откажеш: искам да се съгласиш да се срещнеш с господин настоятеля. Той ще дойде утре на закуска. Можеш да не говориш с него, както решиш.

Щом майка ми се прибра в стаята си, аз влязох в стаята на Лоран, събрах набързо куфара на Симон Дюбер, магнах чаршафите от леглото и ги скрих под скрина. Със същия този куфар Мари и Симон ме видяха да влизам в книжарницата, изнемогващ и целият в пот. Мари, която в това време продаваше един „Пътеводител Бедекер на Югозападна Франция“, дойде при нас в „колибката“, където Симон нетърпеливо ме заразпитва: „Бедни мой Симон — казах му аз, — кълна ви се, че мама не е умряла и няма намерение да умира.“

Докладвах им възможно най-точно какво беше станало между мен и майка ми. „Тя ме подчини на волята си както винаги; както завинаги ще ѝ се подчинявам отсега нататък.“ Мари възрази:

— Но, бедното ми момченце, никога не сте били господар на положението както сега, стига да имате волята да го направите. Майка ви би била съгласна на всичко, само и само да развали годежа ни... поне на първо време, защото няма защо да се заблуждавате: тя никога няма да се откаже от хилядата хектара на Серис, няма да се откаже преди смъртта си да царува над обширна империя от борове и пясъци, над онази горяща пещ...

— Но, Мари — възразих тихо, — та нали сме сгодени „наистина“...

Тя поклати глава и когато Симон отиде в магазина, за да ни остави насаме, ми каза:

— Да, може би си повярвал в това, поне за няколко минути от нашата нощ. Благословен да си за тези няколко минути. Но добре знаеш, че не е „наистина“...

— Защо, Мари? Защо?

Облекчението, което изпитах, ме ужаси. Симон дойде при нас, цял погълнат от мислите си, сякаш без да ни забелязва.

— Ние сме кръгли глупаци — каза той. — Отначало помислих, че Прюдан ни е предал. Но в продължение на няколко дена госпожата наистина е смятала да ни изненада, като напусне Малтаверн и отведе със себе си и баща ми. Но тя знае, че даже и без да напуска градчето, за мястото на баща ми биха се явили повече кандидати, отколкото можете да изслушате за един ден. А че баща ми знае границите на имотите, това наистина е много удобно, но в крайна сметка може да се прибегне и до помощта на кадастъра.

— А може би — казах аз на Мари — веднага щом майка ми е разбрала от господин настоятеля коя сте и как добре сте се справили с работата в книжарницата на Бар, си е дала сметка какво бихте могли да направите от Малтаверн. Между нас казано, майка ми ни най-малко не заслужава славата си на делова жена. Страстната ѝ привързаност към собствеността се изразява най-вече в гордостта, че притежава стройни борове, а всъщност много от тях изгниват и губят от цената си, вместо да бъдат отсечени. Ако станете господарка на Малтаверн, ще видите, че незабавно могат да се получат приходи от стотици хиляди франка, без каквато и да е вреда за имота. Дори напротив...

Смеейки се, тя ме попита дали се опитвам да я съблазня, или да я накарам да съжاليا. Аз протестирах.

— Вие наистина сте син на „госпожата“ — въздъхна тя. И тихо допълни: — Всъщност и ти имаш не по-малко силна воля от нея.

— Да — прошепнах аз, свеждайки глава, — нали знаете, че в главата ми се върти една натрапчива мисъл? Знаем на кого ще приличам през 1970 година. Често съм ви разказвал за стареца от Ласю...

Някакъв клиент повика Мари, но Симон беше чул какво казвам:

— А аз, господин Ален, какъв ще бъда аз през 1970 година? Или по-точно какъв ли бих бил, защото тогава от мен ще са останали само костите ми. Ще бъда едно нищо. Докато вие ще сте изживели един истински живот, живот, за който може да се разказва, за който вие сам ще разказвате, защото аз, свидетелят на вашия живот, няма да съм вече жив. През 1970 година пак ще бъдете пръв по съчинение, ще видите! А аз...

— Вие, Симон — сега вече знаем това, — отново се намирате на точката, от която тръгнахте. Царството, което помислихте, че сте напуснали, е вътре във вас и където и да идете, то ще е с вас.

— Никога! — възрази той с глуха ярост в гласа, доста комична заради произношението му. — Хайде де, да не би да мислите, че ще ида да ги моля да ме приберат отново!

Не отговорих, но след кратка пауза, като видях, че се е успокоил, с привидно безразличие го попитах дали все още понякога се вижда с господин настоятеля. Не, не се виждали: „Но от време на време си пишем по някое и друго писмо. Той не се е отрекъл от мен.“

— Утре той ще дойде на закуска на улица Шеврюс. Искате ли да му предложи някъде по това време да наминем край книжарницата?

Този път Симон не избухна, каменното му лице дори леко поруменя, както в деня, когато ме позна на улица Сент Катрин. Той каза:

— Ще се радвам да го видя... но като приятел, нали? Не като наставник! Свършено е с това. Няма нужда някой да ме поучава какво да правя.

— Нямате нужда от никой, Симон, освен може би от него. Винаги има някой, който, за добро или за зло, прониква по-дълбоко от нас в душата ни, по-добре разгадава истинската ни същност. За мен такъв човек беше Донзак, после Мари. Пък и вие.

— Аз ли, господин Ален? Аз? Какво съм ви дал аз?

— Вие сте изцяло прозрачен и ме карате да вярвам в божията благодат. Лишен сте от всичко, с което аз съм обсипан и заради което ще се огъна под тежестта на огромното си имение, докато вие...

Донзак не може да не се сети, че тук предавам само смисъла на разговора ни в малката стаичка зад щанда на книжарницата, в която ние със Симон си разменихме незабравими реплики: всеки от нас двамата прозря, и определи призванието на другия. Не от този ден за първи път помислих да пиша: никога не съм преставал да мисля за това; но този ден разбрах, че мога да стана писател, дори и да трябва да публикувам книгите си на собствени разноски. Бих могъл да публикувам и това, което пиша в момента. Ще трябва само да перифразирам последната глава от „Възпитание на чувствата“^[3]: „Той не пътува, не позна меланхолията на презокеанските кораби, студеното осъмване в палатката, изумлението от гледките и развалините,

горчивината от свършилата обич. Не се завърна, защото не бе заминал...”

Когато излязох навън, видях, че над щастливия град валеше проливен дъжд. Зачаках да престане пороят заедно с други минувачи, които се радваха и се поздравяваха един друг. Но на мен ми беше леко не само заради проливния дъжд. Утре отново щях да дойда тук, бяхме си определили среща. Но вече бях излязъл от книжарницата, излязъл в пълния смисъл на думата. Бях получил това, заради което един ден бях влязъл в нея. Бях се отърсил от Малтаверн и от безкрайното си детство — с един поглед обхванах живота си, този живот, който Симон убедено предричаше, че ми е съдено да изживея. Ето че и аз като него, макар че имах затъмнение на левия си дроб, вече не се съмнявах в нищо, вече бях сигурен, убеден, че няма да умра, въпреки че болестта бе поразила брат ми Лоран и всеки ден отнасяше толкова много момчета и момичета; но аз няма да умра, ще живея, ще започна да живея.

Когато дъждът спря и успях да пресека улица Сент Катрин и по улица Марго да стигна до улица Шеврюс, вече знаех, че е невъзможно да се оттегля заедно със Симон в посока на Малтаверн, а ще замина за Париж и нека става каквото ще — всяко нещо трябва да дойде с времето си. Но нямаше да се разделя с онзи Малтаверн, откъдето бях изплувал, щях да го взема със себе си, той щеше да бъде моето съкровище — като съкровището, което бяхме закопали някога с Лоран под един бор, за да го намерим следващата ваканция: просто една кутийка с няколко ахатови топчета...

Донзак с право няма да повярва, че съм прозрял всичко така ясно на излизане от книжарницата, докато в това време пороят се лееше над улица Сент Катрин. Но зародишът на това видение беше вътре в мен и дори сега, като пиша, усещам същото онова чувство за нещо безвъзвратно отхвърлено, за нещо започващо. Радост! Сълзи от радост!

[4] Безкрайно пътешествие, по време на което дори и бурите носят наслаждение. На двадесет и две години съм. На двадесет и две години съм. Не че се радвам заради това: ужасно е дори когато вече не си на петнадесет, после на осемнадесет... Знам, че отсега нататък всяка следваща година ще е стъпало, по което ще слизам надолу... Но аз спирам на стъпалото на моите двадесет и две години или поне се самозаблуждавам, че спирам, защото всъщност нито Юр, нито времето спират да текат.

[1] Морски курорт близо до Бордо. — Б.пр. ↑

[2] „Антология на съвременните поети“ — става дума за двутомника „Днешни поети“ (1900), съставен от писателя и литературния критик Пол Леото (1872–1956). — Б.пр. ↑

[3] „Възпитание на чувствата“ (1869) — роман от Гюстав Флобер. — Б.пр. ↑

[4] „Радост! Сълзи от радост!“ — цитат от записките на Паскал, направени през нощта на 23 ноември 1654 г., отбелязала преломен момент в духовното му развитие и окончателното му обръщане към религията. — Б.пр. ↑

ГЛАВА X

Мама ме чакаше на стълбищната площадка, но без да изглежда ни най-малко разтревожена или измъчена, както очаквах. Пребледняла от ярост, тя стоеше пред мен такава, каквато мислех, че ще я видя, след като слезе от колата; но тогава тя не беше такава. Един господ знае какво я беше извадило извън себе си от яд, докато ме е нямало.

— Спала е тук! Осмелил си се да я оставиш да спи тук, в леглото на горкия ти брат! Онази безсрамница!

Как можах да не се сетя за това! Веднага щом ми е видяла гърба, е започнала да души и с безпогрешния си нюх веднага е открила чаршафите, неумело прикрити под скрина.

— Чаршафите са мръсни, и още как. И ти си спал на тях. В дома на майка си, в леглото на брат си! Ако съм могла само да си помисля, че си способен на такава мерзост! Пък и смееш да се усмихваш, нещастник такъв! Какво е направила тя с тебе!

— Не се смей, а тъжно се усмихвам на това, че за пореден път извършваш обичайния си грях — съдиш другите необосновано. Младата жена, която оскърбяваш по този начин, никога не е идвала тук. Трябва да знаеш, че ако беше идвала тук (поколебах се малко), нямаше да имаме нужда от леглото на Лоран.

Тя не реагира. Сигурно не беше разбрала какво искам да кажа.

— Тогава кой е спал в тази стая, на тези чаршафи? Кого си прибрал от улицата, а?

— Но, мамо, ти го познаваш, познаваш го от бебе.

Реши, че ѝ се подигравам. Когато запратих в лицето ѝ името на Симон, тя за няколко мига остана безмълвна.

— Ха! Само той липсваше, тоя ренегат!

— Да загубиш вярата си, още не значи, че си вероотстъпник. Всеки семинарист, напуснал семинарията, е жертва на грешка на стрелочника.

— Той премина на страната на врага, знаеш добре.

— А ако ти кажа, че през двата дена, през които живя тук, ходи на утринната служба в шест часа?

Откровено казано, няхах неопровержимо доказателство за това. Може пък да беше станал в зори по стар селски навик. Но не успях да устоя на изкушението да объркам горката си майка. Съжалих я в този момент. Казах ѝ, че би трябвало да се радва на това, което научи от мен, а не да ѝ е мъчно.

— Докато си правила обиск и си търсила следи от престъпленията ми, аз разговарях със Симон — имах среща с него — и го убедих да се съгласи да се срещне с господин настоятеля. Бъди спокойна, не тук.

Луи Ларп, облечен в лятното си бяло сако, отвори вратата и обяви: „Госпожо, масата е сложена.“

Не си спомням да съм виждал някога майка си тъй смутена, колкото на онзи обяд, така разколебана в правотата си, във всичко, което е най-важно за нея — че винаги има право и главно, че хората са такива, каквито ги вижда тя, и не могат да бъдат различни. Ако не я бях излъгал и малкият Дюбер наистина е ходил на утринната служба, тогава, значи, зле го е преценила. По-лесно ѝ беше да отхвърли изцяло всичко, което ѝ бях казал за „онази безсрамница“, и да се придържа към изтърканата си представа за наивното момченце, омагьосано от някаква разпътна жена: но за нея тази жена щеше да си остане винаги непозната. А ето че Симон се беше появил отново. Впрочем той никога не беше изчезвал съвсем от хоризонта и си беше останал предмет на разногласия между господин настоятеля и мама.

Откъде взимам всичко, което пиша тук за мама, ако не от самия мен, от една определена представа, която съм си създал за нея? Не се ли опитвам, откакто водя този дневник, да покажа на Донзак един въображаем Малтаверн, недействителен като Спящата красавица, Звяра и Руке Качулката^[1]? Как е било в действителност? Майка ми, която иначе има твърде добър апетит и винаги следи какво ѝ се сервира, а готвачката трепери от безапелационните ѝ преценки, онази вечер дори не се докосна до храната и едва приключила вечерята, се оттегли в стаята си, предоставяйки ми възможността да изляза. Но аз не излязох и тъй като не исках да изгубя нито глътка от освежения от

бурята нощен въздух, отворих всички прозорци; ала заради комарите трябваше да се примиря да седя на тъмно и да не чета.

Четенето дотолкова запълва живота ми (понякога се питам дали то не ме избавя от необходимостта да живея), че може би, макар и двадесет и две годишен, нямаше да знам какво се крие зад шаблонния израз „вътрешен живот“, ако комарите в родния ми град често не ме принуждаваха да съзерцавам парченцето звездно небе над покривите, ограничено от правоъгълника на прозореца. Може би никога не бих узнал това, което знам и което е толкова невероятно, че не съм казвал никому за него от страх да не ме помислят за самонадеян глупак или луд; става дума за това, че думите „царството божие вътре във вас е“^[2] са верни в буквалния смисъл на думата — за да проникнеш в това царство, достатъчно е само да се спуснеш дълбоко в себе си.

Ако всичко, което изпитах онази вечер, е важен момент в живота ми, то е, защото се домогнах до това царство така, както не съм успявал да го направя никога преди това, макар че несъмнено тогава бях потънал в тежки грехове. А бях възпитан да вярвам, че смъртният грях безвъзвратно ни отрязва пътищата към Бога, което подбужда грешника да се отпусне съвсем, да си каже: „така и така съм изгубен“, и да прекрати борбата. Онази вечер чух един добре познат ми призив и потиснат от чувството за вина, прибях към хитрост, измислена от Донзак; трябва да си кажеш следното: „Ако бях един от многобройните християни, които са искрено вярващи, но са лишени от правото на изповед, защото са калвинисти или лютерани^[3], бих поискал опрощение направо от Този, който е вътре в мен. Пълното разкаяние^[4] не е недостъпно за нас, както ни карат да вярваме, то не е предназначено само за светците; ние можем да го постигнем — така както и царството божие: то е вълшебната дума, която непременно ще ни отвори вратата към него.“

И така, започнах да мисля за всичко, което се беше случило между Мари и мен, и установих, че не изпитвам съжаление и не чувствавам греха си като кощунство, а като благодат, и че най-лошото, което би могло да ми се случи, е в моята история да не се беше появила никаква жена... Но не, тогава самото ѝ отсъствие би било благодат. От този момент сякаш не говорех със самия себе си. Обзе ме

пълно спокойствие. От време на време си тананиках молитвата на Расин с музиката на Менделсон, на която ни бяха научили в колежа, или тази на Гуно, която господин настоятелят обича повече.

Сърцето пълно със любов към тебе,
о, Боже, мигар някой ще смути?!
Пред волята всевишна — в своя жребий
то себе си самото не пести!
Каква по-дивна участ да обсеби —
и в този свят, и в звездни висоти —
сърцето пълно със любов към тебе?^[5]

На сутринта мама не стана от леглото. Капаците на прозорците ѝ останаха затворени. Нейната мигрена не приличаше по нищо на мигрените на всички други жени. Не спеше по цяла нощ, налагаше си на челото обезболяващи компреси. Накара ме да я извиня пред господин настоятеля. Може би, за да направи възможен разговора ни с господин настоятеля на четири очи, преувеличаваше силата на болките — това беше последната ѝ надежда. Настоятелят с мъка скри радостта си, че ще закусваме само двамата с него. Спаруженото му лице, което той непрекъснато мачкаше, сякаш е среда на хляб, обикновено мрачно и угрижено, сега бе озарено от невинна, почти детинска радост. Изглеждаше много остарял, тонзурата му вече не се нуждаеше от бръснар и най-важното вече не ходеше изпъчен: ето с кое се различаваше от онзи свещеник от времето на детството ми. Беше изгубил важния си, самоуверен вид.

Успях да отклоня първите му опити да ме накара да проговоря, които той направи, за да изпълни нарежданията на майка ми. Уверих го, че тя неоснователно си е въобразила, че е единствената жена в моя живот и за да се отърва от нея, за мен не съществува друг изход, освен да сключи брак, пък бил той и безразсъден в очите на обществото. Внимавах да не успокоя господин настоятеля докрай, оставяйки у него впечатление, че за мен още далеч не всичко е решено.

— Но — казах аз — не аз представлявам сега интерес за вас (той се опита да възрази), искам да кажа — сега, в този момент, не аз съм този, заради когото трябва да се хвърлите във водата, а по-скоро е

Симон, с когото сега се срещам всеки ден. Да, сега му е времето да го измъкнете на брега — но този път той сам ще се насочи натам, където чувства, че е призванието му, а вие ще трябва само да облекчите пътя му. Но внимавайте, не забравяйте, че само да му споменете за „духовно наставничество“, и той ще побеснее.

Слушаше ме със смирено внимание, което ме трогваше. Горкият настоятел — цялото му пламенно, но неосъществено бащинско чувство се бе изляло върху това селско момче — не че то беше безсърдечно, разбира се, но бе някак закоравяло и ожесточено. За него той говореше неуморно: „Знаеш ли, никога не съм го изпуснал от поглед, винаги, без той да подозира, съм бдял отдалеч над него. През първата си зима в Париж се разболя от възпаление на белите дробове. Влязох във връзка с хазайката му, пуснах ѝ нещичко, тайно, разбира се, и тя ми даваше сведения за здравето му. Иначе Симон можеше да си помисли, че е ударил и неговият час, ако ме видеше, че бродя около постелята му.“

Майка ми лежеше в стаята си, така че нищо не пречеше на настоятеля да се срещне със Симон на улица Шеврюс, вместо в книжарницата. Той се съгласи, „но само ако разреши госпожата“. През откренатата врата ѝ предадох молбата му, а мама ме прекъсна с гласа, с който говори, когато е болна: „Правете каквото искате, само да не го виждам.“

Срещата се състоя в малката гостна и продължи почти два часа; после Симон си тръгна бързо за къщи, без дори да си вземе сбогом с мен. Двамата се били разбрали Симон да остане още една година в Таланс, където свещеникът, „светият абат Муро“ бил приятел на настоятеля и щял да поеме грижата за Симон, като го подготви за завръщането му в семинарията — естествено не тази в Бордо, а може би в Иси-ле-Мулино. Всичко това изисквало много размишление и тичане.

Аз от своя страна обещах на настоятеля, че в скоро време ще може да ме види в Малтаверн: В крайна сметка майка ми ме бе убедила да се съглася, да замина, макар и с половин уста. Заявих, че първо трябва да си направя някои бележки, необходими за дисертацията ми, и трябва да ходя в общинската библиотека; съмнявам се дали някой може да се похвали, че ме е видял там през всичкото това време...

Отново отварям тази тетрадка два месеца по-късно. Това, което преживях, не се поддава на никакво описание, не се изразява с думи: има един вид срам, който не може да бъде изразен. Това, което ще успея да кажа тук за всичко случило се — както и за всичко останало, — е просто излагане на събитията в известна последователност и порядък. Все пак ще се опитам: трябва да удържа обещанието си пред Донзак... Но откровено казано, за какво ли ми е този предлог? Сякаш не изпитвах удоволствие отново час по час да преживявам срама си — чак до края на историята, или по-точно — до края на тази глава от моята история, която започва едва сега!

Пиша тези редове на 20 октомври, с тетрадка на коленете си. Намирам се в нашата ловна къща в местността Шикан, на километри от най-близкия чифлик. Времето е меко и мъгливо, в такъв ден би трябвало да прелитат много гривяци, но тях ги няма: топло е, крият се из дъбовете и се угояват с жълъди. Виждам в профил острия нос с изпъкналата брадичка на Симон, който между върховете на дърветата внимателно следи небесните булеварди, по които ще се появят ятата, ако се появят, разбира се. Чува се изсвирване, при Прюдан идва някакъв арендатор и го пита:

— Passât palumbes?

— Nade! Nade!^[6]

Както Юр, така и гигантските дъбове, под които е сгущена къщичката ни, винаги са ме карали да чувствавам отчетливо вечността, да осъзнавам преходността на човешкия живот. Човекът не само че не е дори мислеща тръстика — той е по-скоро мислеща мушица, която за кратките мигове живот намира време да се съвкуплява, ето кое е ужасното. От случилото се ще се опитам да запиша малкото, което ми се струва, че мога да кажа.

Не ходех в градската библиотека, но не защото почти всяка вечер отивах на улица Еглиз Сен Съорен. С Мари се срещяхме едва след затварянето на книжарницата и лесно бих могъл да съчета изискванията на работата си върху дисертацията с изискванията на страстта си. Но през тежките и тягостни часове в замрелия от жегата град единственото нещо, което можех да правя, беше да чакам... Е, и какво? Къде е тук драмата? Това е историята на всеки човек на една

определена възраст в един определен момент. Да, трябва да си християнин като мен, или да си бил християнин като Мари, за да повярваш, че инстинктът за продължение на рода надхвърля границите на нашия земен живот. Или по-точно трябва да си от категорията на непримиримите християни, към които спадам и аз: каквото и да си позволят те, никога не търсят извинение за него. Ако загинат, загиват с отворени очи.

Едно нещо само не будеше вече съмнения у мен: че Мари е била искрена в деня, когато бе дала израз на страха си да не би да ме откъсне от Бог и когато ми се бе сторило, че „крие нещо“. От Бог се беше отказала заради себе си, не заради мен. Тя твърдеше, че съм направен от сплав, сляла в едно това, което съм получил от Христос, с това, което съм получил от Кибела^[7]... Но според думите ѝ християнското преобладавало: „Не искам да те погубя“ — повтаряше ми тя. Възразявах, напомняйки ѝ за нашата нощ в Малтаверн. Защо, питахме се ние, вече не е същото! Защо всяка вечер унижително се завръщам на улица Еглиз Сен Съорен, след като предишната вечер на раздяла се бяхме уговорили, че е за последен път? Защо тези непрестанни падения така малко приличаха на нашия сън в лятна нощ, който за миг ми разкри цялото щастие на този свят — сякаш тогава нашите души само за една вечер бяха получили разрешение да се съединят заедно с телата ни? Но сега отново бях обречен да бъда отвратен. Кой ме беше научил на това?

„Какво се опитваш да направиш?“ — би казала горката ми майка. Мари беше различна от всички останали жени, може би защото като момиче е била благочестива. И това не беше лъжа: нейното страдание беше безкрайно по-силно от моето. Страданието я караше да изглежда по-стара или по-точно издаваше истинската ѝ възраст, докато аз според нея имах все същия ангелски вид — „и крилцата ти дори не са измачкани“, казваше тя с насмешка и тъга.

Докато ме чакаше на улица Шеврюс, майка ми бродеше от стая в стая със своето трагично изражение на лицето, предназначено за особено критични обстоятелства. Протаках нещата колкото можех под предлог, че имам да чета в градската библиотека. Тя ме накара да ѝ кажа поне деня на заминаването ни. Категорично отказах да определя

точна дата. След това цяла седмица не попита нищо и повече не позволи да я правя на наивна. Добре знаеше откъде се връщам всяка вечер и знаеше, че го знам. Целуваше ме само за да ме подуши, но все така оставаше сляпа за онова, което би я преизпълнило с радост, ако можеше да го разкрие: мислеше, че съм оплетен в паяжини — и аз наистина бях, или по-точно оплетено бе тялото ми, и то в миговете на очакване и няколкото минути след това. Мама дори не се и досещаше, че вече и дума не можеше да става между мен и Мари да се свържем завинаги: от временното ми заробване тя правеше извод, че съм заробен завинаги.

Излизах вечер, след вечеря, сит и уморен. Мама знаеше, че тогава не правех нищо лошо: винаги ѝ предлагам да дойде с мен. Тя отказваше, но беше спокойна. Понякога се връщам след час, понякога по-късно, ако бях ходил да слушам оркестъра на открито на площад Кенконс, който свиреше там през лятото; но най-често се задоволявах с по един сладолед в кафене „Комеди“ и въпреки комарите бродех по алеите на Градската градина, далеч от тълпата, скупчена около военната музика на петдесет и седми полк.

Сигурен бях, че сега, в края на август, няма кого да срещна тук. Но онази вечер на пейката, на която седнах в единия край на терасата, имаше един младеж с лула. Седнах колкото се може по-далеч от него, без дори да го поглеждам. Той ме попита подигравателно:

— Останал си в Бордо в края на август? Не си ли в Аркашон или в Понтияк, или пък Люшон?

Познах един студент от последните курсове на име Келер — от онези християни, които „слизат при народа“, „сеяч“^[8], от този род момчета, които се дразнят от мен, преди да съм си отворил устата.

— Може би — казах аз загадъчно — тук ми е по-приятно.

Той изръмжа:

— Никак не се изненадвам да чуя това от теб.

Когато се запознах с него във Факултета преди две години, този апостол отначало ме омая, после започна да проповядва; но това бяха времената, когато в „Под погледа на варварите“^[9] на Барес намирах отговор на всичко и взимах оттам готови фрази, с които се защитавах от другарите ми с „волен, язвителен смях“. Рязко се отделях от всички

останали с „гладката си повърхност“. Държах се така и с Келер, който бързо ме определи като представител на най-презряното нещо на този свят: обезпеченият едър буржоа.

— Какво всъщност знаеш за мен? — отвърнах му аз. — Само това, което съм ти показал от себе си, за да ме оставиш на мира и ти побърза да го направиш. Със същия успех бих могъл да изиграя ролята на „възвишена душа“ от тия, дето ти ги обичаш.

— А какво ли има отдолу под всяка от тези твои маски? Сигурно е нещо, което не е много приятно за гледане...

— Аз пък да не би да те моля да ме гледаш?

Очевидно тонът ми бе поразил този християнин, защото той веднага добави:

— Извинявай, наистина нямах право да се отнасям толкова високомерно. Всички сме еднакво жалки.

— Е да, Келер, но има огромна разлика между един нещастник като мен, преситен и разглезен, погълнат само от собствените си страдания, и един нещастник като теб, който жадува и копнее за справедливост.

— О, но знаеш ли, все пак и аз се стремя към удоволствието. Трябва пак да се срещнем — каза той въодушевено. — Няма да ти държа проповеди.

Чувствавах необходимост да се изповядам някому. Не можех да издържам вече. Казах:

— С удоволствие, но сега преживявам тежък период. Сега съм твърде далеч от Бога.

Той ме хвана за ръката и я задържа за малко в своята.

— „Когато мислите, че съм най-далеч от вас, тогава най-близо съм.“ Нали знаеш тези думи от „Подражанието“^[10]?

— Не става въпрос за това, че съм душевно студен, а не съм закоравял — аз върша зло.

— Вършиш зло ли?

— Да, а тази, с която го върша, също като мен желае да се откажем от злото... Но всеки ден в един момент то се оказва извън нейната и моята власт...

— Да, разбирам — каза замислено Келер. — Добре тогава, ще се моля за теб, ще кажа и на други хора да се молят за теб. Много съм близък с игуменката на манастира на визитандинките^[11]...

— О, не! — възразих аз. — Няма нужда. Това са такива глупости, дори нещо повече от...

— И ти наричаш това глупости?

Станах и отново заговорих по начина, от който Келер се дразнеше във Факултета.

— Да, аз съм смирен, нямам равен на себе си по смирение и не смятам, че която и да е моя постъпка е от значение.

— Но вечното ти спасение зависи и от най-малката ти постъпка. Нима не вярваш, че е така?

— Не, не вярвам... Виждаш ли, Келер, най-лошото при мен са не постъпките, даже не и мислите ми. Най-лошото е, че съм равнодушен към страстта, която е овладяла теб, християнина, както и всички млади активисти социалисти, анархисти... Най-лошото у мен е, че съм равнодушен към страданията на другите, примирил съм се със своето привилегировано положение...

— Ти си буржоа, едър буржоа — трябва да го убиеш в себе си. Ние ще го убием, ще видиш.

— Буржоазията има як гръб. Между другото аз съм потомък на старите ландски селяни, които принуждават възрастните си родители да работят, докато пукнат, а когато вземат някое младо момиченце да им прислужва — „слугинче“, както го наричат на местния си диалект, и то издържи, това се дължи на факта, че на тази възраст човек е способен да издържи какво ли не...

Млъкнах засрамен, че съм се изповядал на тази случайно срещната възвишена душа, и станах:

— Сбогом, Келер. Не тръгвай след мен. Забрави какво съм ти казал. Забрави за мен.

— Нима мислиш, че мога да те забравя! Ще се видим в началото на учебната година, нали? Обещай...

Горкият Келер! Сега щеше да се моли и да страда заради мен, щеше да кара да се молят и да страдат заради мен и светите сестри. Какво безумие! И все пак към нищо на този свят не бях почувствителен, отколкото към тази общност на душите на земята и на небето и тяхната взаимна зависимост: Келер ме дразнеше, защото се беше докоснал до най-съкровенията ми тайни, но не се и съмнявах, че е в негова власт да оказва влияние върху тях и променя хода им. Не, не смятам, че това, което се случи на другия ден, по някакъв начин е

свързано с онази среща в Ботаническата градина. Това, което се случи, беше в порядъка на възможното и дори неизбежното: мама не издържаше на тази напрегнатост и неопределеност, времето минаваше и тя вече трябваше да направи нещо...

На следващата сутрин, щом отворих очи, вече знаех, че в обичайния час няма да има нужда да звъня на вратата на къщата на улица Еглиз Сен Съорен, защото Мари ще ме чака зад вратата. Не валеше, но сигурно беше валило на друго място, защото се дишаше полеко. Това ми позволи цял ден да се шляя като бездомно куче по крайбрежната улица. Стигнах чак до доковете. Върнах се с трамвая, сред тълпата докери на зиданата платформа. Поскитах още малко. Никакво значение нямаше какво ще правя, докато дойде жадуваният миг. В шест и половина Мари я нямаше зад вратата, позвъних, но никой не отвори. Сигурно някой я беше забавил. Реших да се поразходя из квартала, не издържах повече на едно място. Потопих се за десет минути в мрака на „Сен Съорен“ — най-тъмната църква в града; после пак отидох пред дома на Мари. В този момент я видях да прекосява улицата. Беше бледа и задъхана. Извади ключа от джоба си: „Влизай бързо.“ Въведе ме в гостната, където капациите на прозорците бяха спуснати. Още не си беше свалила шапката, когато ми каза: „Токущо се видях с майка ти.“

— Къде? Заговори ли я?

— Да, представи си! Тъкмо показвах една книга на някакъв клиент. Смути ме настойчивият поглед на една дама — малко пълна, облечена в черно, — която беше влязла преди малко. Веднага разбрах, че не ще да е клиентка, а се интересува от мен. В този миг видях теб, Ален, да, видях те, пред мен се появи ангелският ти лик, той изведнъж се отдели от това едро властно лице на Агрипина^[12] или на Аталиа^[13]. Познах майка ти — беше толкова близка до представата, която си бях създавала за нея. Изглежда, че наистина, в буквалния смисъл на думата „могат да те изядат с поглед“. Малко е да се каже, че ме изяждаше с поглед — разкъсваше ме. Струваше ми се, че знам какво значи да си нечий враг. Но не да си мразен, да си мразен истински — това се случва по-рядко, отколкото си мислят хората: сякаш някой те подлага

на бавна смърт, за да ѝ се наслаждава, ако е възможно, колкото може по-дълго — да, вече знам какво е омраза.

Може би трябваше да я оставя да си тръгне? А ти какво би направил, Ален? Аз се поддадох на първоначалния си импулс, всъщност просто любопитство. Приблжих се до нея и с възможно най-деловия си тон я попитах: „Какво обичате, госпожо?“ Тя се смути. Започна да ме уверява, че е влязла само да хвърли един поглед на новоизлезлите книги. „Да — казах аз, — а може би и на мен?“ Можеш да си представиш каква физиономия направи в този момент. „Значи, знаете коя съм?“ — „Знам всичко за вас, госпожо.“ Стана бяла като платно и прошепна: „Той ви е говорил за мен? Нищо не би могло да ме учуди повече от негова страна!“ — „О, знам всичко за вас не от това, което той ми е разказвал за вас, а защото сте сложили своя отпечатък върху него, моделирали сте го до най-малките подробности — той винаги ще бъде изцяло ваше творение, даже и сега, когато ви се изплъзва: колкото знам за него, толкова знам и за вас.“ Тя каза: „Всичко това са само приказки...“, със същия тон, с който някога сигурно те е наричала „дърдорко“. Тя промърмори: „Не можем да говорим в този дюкян...“ — „Но отзад имаме един склад, госпожо. Ако смятате, че бихте влезли в него...“ Тя се съгласи. Помолих Балеж да се погрижи няколко минути за купувачите и въведох майка ти в колибката.

— Мама в колибката!

— Да, представи си, в този шкаф се намерихме очи в очи, както ти обичаш да се изразяваш. Първите думи, които произнесе, не издаваха ярост — явно ги беше подготвила предварително на трезва глава и дори ми се стори, че докато говореше, все повече се успокояваше, малко по малко налучкваше верния тон. Увери ме, че ще се въздържи да ме съди по какъвто и да е начин и даже в неин интерес било всичко хубаво, което си ѝ говорил за мен, да е вярно и тя би искала да може да повярва в него. „Но, госпожице, ако наистина сте онова изключително създание, за каквото ви представя той (в думите ѝ, без да иска, се прокрадваше презрение), то невъзможно е, ако обичате Ален по начина, по който твърдите, че го обичате, да не се съгласите, че за едно момче на двадесет и две години, което в много отношения е все още на петнадесет, не би имало нищо по-лошо...“ — Което беше на петнадесет, госпожо, преди да се срещне с мен.

Тя добре разбра за какво ѝ намеквах, стисна устни, но се овладя и продължи: „Не би имало нищо по-лошо от това да се ожени за жена, която е толкова по-възрастна от него и простете, с минало, което в края на краищата...“ — „Да, казах аз, и с настояще, а защо не и с бъдеще?“ Нарочно се опитах да я раздразня, за да я изкарам извън кожата ѝ. Тя продължи: „Да не би да мислите, госпожице, че на този свят има майка, която не би се ужасила от един такъв брак? Ще се въздържа да ви припомня обстоятелствата, които правят буквално немислима всяка връзка между нашите две семейства...“ — „Разбира се, госпожо... защото аз не съм от добро семейство. А Ален е младият Гажак, типично «момче от семейство».“

Прекъснах Мари с раздразнение:

— Подиграла си се с мен пред майка ми, приискало ти се е да блеснеш, да излезеш по-силната, да я стъпчеш — и за това си си послужила с мен.

— Да — каза тя, — не крия, че това уреждане на сметките ми доставяше особено силно удоволствие, до насита се наслаждавах на собствената си дързост. Но най-голямата дързост, която ми дойде на езика, беше да ѝ кажа: синът ви ми поиска ръката, но бъдете спокойна, и въпрос не може да става да дам съгласието си: обичам него самия, а не богатството му, което ме ужасява, не средата му — тя ми вдъхва отвращение... Бях готова дори да призная пред нея, че разликата във възрастта, която имаме с теб, е заплахата за щастието ни, за мен дори повече, отколкото за теб. Да... Но, Ален, та това би значело да ѝ издам тайната и да смъкна огромен товар от раменете ѝ: така тя отново би се превърнала в господарка на твоя живот, ти би загубил разменната монета, която ти бях дала: майка ти е готова на всичко само и само да се махна. Ето защо трябваше да продължавам в същия дух. Отначало се съгласявах с нея и дори се правех, че разбирам съображенията ѝ. Потвърдих, че от обществена и каквато и да е друга гледна точка аз съм точно от онзи вид съпруги, които със сигурност не са желани от майката на един-единствен и така състоятелен син като теб... Освен, добавих аз, ако не се налага тя да го предпази от нещо по-лошо...

— О — възмутих се аз, — надявам се, че не си я упрекнала за страстта ѝ към земята, за Нюма Серис и Въшката?

— Не, в нищо не съм я упрекувала, наговорих ѝ всичко, но по такъв начин, че да не излезе, затръшвайки вратата след себе си. Похвалих се, че вече окончателно съм скъсала почти всички въжета, с които си бил омотан, но признах, че все още не съм те направила съвсем свободен човек; казах още, че за мен не би било трудно да те убедя, че не е бог знае каква философия само да стоиш и да гледаш как боровете си растат самички, да караш арендаторите да събират смолата и после да слагаш в джоба си парата; вместо да изгниват дърветата, които много преди това е трябвало да бъдат отсечени и на тяхно място да бъдат засадени нови, които да носят печалба, ще те науча кога трябва да се сече и бих ти осигурила огромен годишен доход, от който сега арендаторите не получават нищо... Но, добавих аз, ние ще внесем промяна във всичко това и ще започнем да делим с изполичарите парите от отсечените дървета. Ние с Ален сме решили...

— Не, не може да бъде — извиках аз, — не може да си изрекла пред нея такава лъжа!

— Е какво пък, направих го! Доставих си това удоволствие.

О, неведнъж бях чувал това нейно злобно гласче — в случаите, когато огорчението, натрупано в нея през годините на нерадостната ѝ младост, прелееше чашата, — но едва при срещата с майка ми сякаш всички прегради бяха паднали и вълната на злоба бе плиснала, опръсквайки и мен самия. Изведнъж се озовах на страната на майка си. Дадох си сметка за това и се разкрещях.

— Но откъде-накъде се бъркаш в тези работи!

— А — извика тя извън себе си, — така, значи! Това е нещо като „кой ти каза“ на Хермиона^[14], така ли? Чудя се само какво те възмуцава повече: обидата, която нанесох на майка ти, или мисълта да разделиш с арендаторите парите от отсечените дървета. Щом се опитах да ти отнема кокала, и ти веднага си показа зъбите. О, ти си истински син на майка си! Хайде, тичай да я успокоиш!

„Мари, скъпа“ — смотолевих аз. Понечих да я прегърна, но тя ме отблъсна, излязла от кожата си.

— Но едно във всеки случай никога няма да се научиш: да прегърнеш една жена така, както трябва — това е нещо, което не се учи.

В началото даже не усетих удара и замрях неподвижен, с протегнати ръце. Тя сигурно забеляза, че лицето ми е разкривено от

болка, и мигом изтрезня. Изстена: „Ален, мой малки Ален...“ — но аз на свой ред я отблъснах и с все сила затръшнах входната врата зад себе си.

[1] Герои от приказки на Шарл Перо от сборника „Приказки на майка гъска“ (1697). — Б.пр. ↑

[2] Цитат от евангелието на Лука. — Б.пр. ↑

[3] Лютераните и калвинистите не се изповядват пред свещеник. Според тях човек може да се изповядва само на Бог. — Б.пр. ↑

[4] Католическите теолози различават „пълно разкаяние“, в основата на което стои чистата любов към Бога, и „непълно разкаяние“, предизвикано от не така безкористни подбуди, например поради страх от ада или съзнание, че грехът е нещо срамно. — Б.пр. ↑

[5] Превел Николай Антонов. — Б.пр. ↑

[6] „Минават ли гривяци? — Не! Не!“ (диал.). — Б.пр. ↑

[7] Кибела в римската митология — богиня на плодородието, майка на всичко живо. Тук въплъщение на езическото начало, противопоставено на християнското. — Б.пр. ↑

[8] Сеяч — член на идейно-религиозния кръг „Льо Сийон“ („Бразда“), създаден в Париж през 1899 г. около едноименното литературно списание, което от 1902 г. фактически се превръща в орган на френската християндемократия; през 1910 г. е забранен от папа Пий X. — Б.пр. ↑

[9] „Под погледа на варварите“ — първата част от трилогията на Морис Барес „Култът към аз-а“. — Б.пр. ↑

[10] Става дума за „Подражание на Христа“, трактат, приписван на немския монах Тома Кемпийски (1380–1471). — Б.пр. ↑

[11] Орден на визитандинките — женски католически орден, основан през 1610 г. — Б.пр. ↑

[12] Агрипина (16–59 г. от н.е.) — майка на римския император Нерон: тук се споменава като действащо лице от трагедията „Британик“ от Жан Расин. — Б.пр. ↑

[13] Аталия — царица на Юдея (ок. 841–835 г. пр.н.е.) — действащо лице от едноименната трагедия на Жан Расин. Олицетворение на честолюбива и властна жена, която не се спира пред нищо. — Б.пр. ↑

[14] Хермиона — героиня от трагедията на Расин „Андромаха“ (1667). — Б.пр. ↑

ГЛАВА XI

Дъжд се лее над дъбовете на Шикан. Нескончаемият шепот на дъжда кара тази изгубена сред Ландите местност да изглежда още по-усамотена. Подслонил съм се в миниатюрната трапезария, построена от борово дърво и покрита с папрат така, че да се слее с къщичката и да не плаши гривяците. В стаята има камина, на която някога се варяха чучулигите, убити от Лоран из нивите край Жуано; той не обичаше лова на гривяци, при който трябва дълго да стоиш неподвижен. Горкото дете. Ще станат вече четири години, откакто той — или всъщност това, което е останало от него — лежи, без да мръдне: това, което е останало от младото, пълно с живот създание... Всичко на този свят е безсмислено. Но очевидната истина е безсилна срещу мъката, причинена от някакво конкретно събитие — случилото се вече непоправимо нещастие, ще трябва да нося на плещите си през шестдесетте години живот, който съм си отредил. Ще се опитам да преодоля мъката, като продължа да записвам в тази тетрадка историята оттам, откъдето бях спрял, като я изживявам отново всяка минута — чак до последния удар, който трябваше да понеса.

И така, вратата на Мари хлопна зад гърба ми: свършено е, този път наистина е свършено. „Ален, мой малки Ален!“ Вместо да ме трогне, последният ѝ зов ме подразни. Не, аз не съм „твоят малък Ален“. Колкото и да си стара, не би могла да ми бъдеш майка. Слизам надолу по улица Еглиз Сен Съорен, тичам към мама, тя може би вече умира. Понякога се оплаква от болки в сърцето и често повтаря: „В нашия род всички умират от сърце.“ Луи Ларп ме чака на стълбищната площадка и ме предупреждава, че госпожата има мигрена и няма да обядва. Влизам в стаята ѝ, без да чукам. Легнала е, но не на тъмно, както при най-тежките си пристъпи. Запалила е нощната лампа. Много е бледа, усмихва ми се и изглежда спокойна. Старая се да не се издам, но нима тя няма да забележи, че съм разстроен? Прегръща ме, а аз

избухвам в ридания както някога, когато получавах прошка след някой гневен изблик, а тя ми казваше: „Как хубаво се разкайваш.“

— Какво има, бедното ми момче?

— Причинили са ти болка, знам.

— А, значи, знаеш? Да, болка... но и облекчение. Не е ли все едно какво мисли за нас това нещастно момиче? Важното е, че в края на краищата — трябва да признаеш — си е дала сметка, че между вас двамата съществува непреодолимо разстояние. Сега вече съм спокойна...

— Казала ти е, че се отказва?...

— О, не направо, но разбрах: решила е да се прави на благородна. Не искала парите, имотите, буржоазната ти среда. Тя не те иска, разбираш ли? (Това ѝ се видя толкова нелепо, че се разсмя.) Какво пък, нямам нищо против!

Значи, всичко бе станало не така, както ми го беше разказала Мари. Сцената, която бе разиграла пред мен, е била наполовина въображаема. Защо? За да си отмъсти за нанесеното ѝ поражение? Щом мама се е върнала успокоена, Мари явно е била победена.

— Да, успокоих се. О, не само заради нападките ѝ срещу всичко, което ние олицетворяваме, а и защото я видях, бедното ми момче. Признавам — додаде веднага тя, — че има много красиви очи. Това не може да ѝ се отрече. Но тя изглежда доста по-възрастна от годините си: тази жена работи, нали?

— Да — казах аз, — и е изстрадала много.

— О, то пък едни страдания...

Мама благоразумно преглътна това, което искаше да каже. Помълчахме малко и аз попитах:

— Говорихте ли нещо за Малтаверн?

— Не, естествено! Не посмя да направи такова нещо — като се изключи тирадата ѝ срещу едрата собственост и едрите собственици.

— Обзалагам се, че е изразила възмущението си от това, че не делим парите от отсечените дървета с арендаторите!

Зададох този въпрос с възможно най-безразличен вид. Поотдръпнах се назад и се вгледах в едрото бледо лице, осветено от лампата — но на него беше изписано само учудване.

— Какво искаш да кажеш? Нали си представяш как щях да я наредя, ако си беше позволила... Но ти не си обядвал, момчето ми. Има желирано пиле. Хайде, върви, не се тревожи за мен, аз съм спокойна.

Бях гладен и лакомо се нахраних под доволния поглед на Луи Ларп. Все още не страдах. Може би пък въобще нямаше да страдам. Казвах, че съм бил дете, а после и юноша с болезнена чувствителност — а и аз мислех същото. Но сам си знаех как изведнъж съм в състояние да изпадна в чудовищно безразличие, и то не само по отношение на другите, а и по отношение на себе си. Защо Мари се нахвърли точно срещу мен? Защо си отмъсти на мен, че мама беше взела връх над нея така, както взема връх над арендаторите, прислужниците, наемателите, доставчиците-търговци, Нюма Серис и най-вече — над нещастния си син? Може би пък изведнъж беше намразила точно това, което преди бе обожавала у мен: слабостта ми, неизлечимото ми детство. „Какво се опитваш да направиш?“ Тя силом бе изтръгнала от себе си последния си сън за щастие, чието въплъщение бях аз. А аз, аз? Изтегнат под мрежата срещу комари, се вслушвах в жуженето на кръвожадните насекоми наоколо. Даже не подозирах, че ще се появят и по-страшни зверове. Непрекъснато си повтарях: а аз? Стисках зъби: не, не съм чак толкова чувствителен, както мислят всички, не съм толкова слаб.

На по-другия ден заминахме за Малтаверн. Предната вечер отидох да се сбогувам със Симон. Определихме си среща в дома му в Таланс, за да можем да говорим на спокойствие. Не успях да го убедя да дойде с мен. Не било само заради госпожата, най-много се страхувал от Дюпорови. Беше се поуспокоил. Признах му, че не съм способен на такова безгранично доверие към духовния си наставник, за което пише Паскал. Последната година работа в лицей вече не го плашеше. Това щяло да бъде година на „равносметка“, както се изрази той. След това щял да постъпи в семинарията в Иси: „По това време вие ще сте в Париж и ще се виждаме.“ Това, че ще замина за Париж и че както преди ще бъда обсипан и обременен с всичко това, което на

него му беше съдено да познава само чрез мен и само в мен, не будеше никакво съмнение у него. Пошегувах се, че по този начин той ще завладее света задочно и докато аз погубвам душата си, той ще спасява своята. Той отвърна полугласно: „Ще се спасяваме заедно.“

Не предполагах, че и той ще ми нанесе такъв удар. Мислех го за съвсем безобидно създание, неспособно да ми причини нито добро, нито зло. Не бяхме разменили и дума за Мари, но усещах, че зад мълчанието му се крие нещо. Открай време бях свикнал да слушам от вечно подозрителната си и проникателна майка: „Криеш нещо от мен.“ И аз самият бях добил навика да откривам това, което другите крият от мен. На раздяла попитах Симон дали е в течение на случилото се между нас с Мари. Съжалих, че произнесох това име. Усетих, че това селянче ще каже нещо нетактично. И той наистина го направи: „Знаете ли, просто като че ли й бяха извадили зъб... Подозирахте я, че мисли за брак... И вие пък — при нейния произход! Може би, каквато е умна, би могла да ви докара дотам, но тя разбираше, че тогава ще настане истински ад. Да не е луда. Само че, ако тази история бе продължила прекалено дълго, тя би могла да развали друга една работа, която за нея е решена... Макар че старият Бар гледа през пръсти на историята й с вас.“

— Какво общо има Бар с частния живот на Мари?

— Хайде и вие пък! Разбрали са се, че в известно отношение между тях не може и никога няма да има нищо. Старият Бар е седемдесетгодишен. Всъщност Мари ще се омъжи за книжарницата. На практика той се е превърнал в счетоводител, а душата на търговията е тя. Нали знаете, книжарницата е всичко за нея. Кълна ви се, че предпочита нея пред Малтаверн. Ако чуете само какво разказва за копривата край Юр, за мухите, за връщането с двуколката, теглена от оная кранта, накацана от конски мухи, за чакането на гарата в Низан...

— Ако някой би могъл да разбере Малтаверн, боровете, от които сълзи смола, онази неплодна земя, пропита с тъга, това беше тя...

— Не, не е така, господин Ален, трябва да си роден там, и дедите, и прадедите ти да са родени там. Само ние двамата... Тя е от

града — та тя не живее дори и на улица, на открито, а в някакъв безистен...

— Значи, мислите, че Бар и тя...

— О, няма да е преди празниците, може би към петнадесети януари.

— Значи, това е бил последният случай, когато тя се е отпуснала... Все пак това е отвратително.

— Е какво пък, нали ви казвам, че между тях двамата няма да има нищо, просто си уреждат живота...

— Така де — извиках аз, — тя е свикнала със старци.

— Не е хубаво така, господин Ален, не е хубаво!

— Какъв ужас е с тия старци — приближат ли се до младите и направо ти се повдига — ами старите писатели, които се осмеляват да описват тия неща в книгите си, без да се срамуват. Просто да рече човек, че е била вречена на тях. Е, добре, че поне все пак е имала мен. Но винаги така става. Когато Балеж се пенсионира, ще може да си вземе някой двадесетгодишен помощник.

— Не, господин Ален, тя ви обичаше, тя и сега ви обича.

— Ами да, ще обича и двадесетгодишния помощник, а после те двамата ще убият Бар, за да могат да се оженят. Фактически тази книжарница в безистена е съвсем като в романите на Зола.

— О, господин Ален, недейте така! Не е хубаво...

— И у нея има нещо от героините на Зола: всъщност това, от което винаги съм се отвращавал. Какво би могла да разбере Терез Ракен от Малтаверн? Но знаете ли, въпреки всичко Малтаверн й хареса — особено като пристигнахме вечерта, а и на разсъмване, преди да пламне пещта, когато боровете сякаш ни благославяха с протегнатите си клони... Всъщност не, те благославяха само мен, бяха познали само мен, тя нямаше нищо общо с тях.

Тогава изведнъж избухнах:

— Ама разбира се, че е създадена за Бар. В края на краищата не е чак толкова по-млада от него.

— О, господин Ален!

— От момента, когато една жена престане да е истински млада, тя минава на другата страна, на страната на Бар.

Не съм и подозирал, че болката ми толкова лесно можеше да се превърне в ярост. „И като си помисля — изкрещях — за всички тия

духовници, които тайничко хленчат срещу безбрачието си, а ако в живота им има нещо хубаво, все пак то е, че могат да избягат от това животинско нещо. Даже и при животните е по-чисто!“

— О, господин Ален, увличате се, както казва често госпожата. Нали знаете, плътта е свято нещо.

Избухнах в ридания: „Да, знам.“ Симон нямаше ни най-малка представа какво би трябвало да направи и каже, когато един господин като господин Ален се разридае пред него. Още от дете той никога не беше плакал пред никого, дори и насаме. Сълзите бяха също една от моите привилегии.

Бързо дойдох на себе си, изтрих си очите и се извиних: този брак със стареца просто ме беше поразил. Но вече започвах да свиквам с тази мисъл. Тя се омъжва за книжарницата: какво по-хубаво от това? Всичко е наред... Качих се в колата. Със Симон щяхме да се видим в началото на учебната година. В диона отново започнах да страдам. Но сега страданието ми нямаше нищо общо с това, което обикновено наричах страдание. Просто изпитвах физическа болка, беше ми физически непоносимо. Знаела е, през цялото време е знаела, просто се е позабавлявала малко с едно момченце с жълто около устата, преди да се обвърже завинаги. Когато стане госпожа Бар, ще трябва да се въздържа. Как да превъзмогна болката? Не можех да издържам повече така. Ако на другия ден не заминавах за Малтаверн, бих могъл да се срещна с Келер и той да ме заведе в своя орден на сеячите, може би там все щях да срещна някого. Той беше казал: „Орденът на сеячите — това значи приятелство. Хората се обичат един друг — ето кое е истинската любов, в нея няма нищо животинско.“

На другия ден бяхме в Малтаверн. Не исках и да чуя за Люшон или за отсядане в хотел където и да е. Мама виждаше, че съм нещастен, но смяташе, че съм претърпял нещо като операция и за няколко дена ще ми мине. Просто неизбежните последици след операцията. Самата тя беше тъй спокойна, както не я бях виждал от години, навярно така се чувствува човек, който току-що се е спасил от някаква смъртна опасност. Даже и за момент не си помисли, че никога не е била по-близо до най-голямото нещастие, което би могло да ѝ се случи, докато аз пропадах между миговете на просветление, които все

още ме осеняваха. Това, което пиша тук, е предназначено само за мен, него няма да го прочете дори и Донзак, защото няма нищо по-срамно и презряно от това да се правиш, че искаш да умреш, а да не умреш. Всяко несполучливо самоубийство е винаги подозрително; но да не си способен дори и на него! По-добре да не даваш поводи за подигравки.

И тъй — какво точно ме предпази от безумното желание да заспя вечен сън, от онова „не ми се живее повече“, — като се започне от срещата ми със Симон вечерта преди да заминем за Малтаверн, та до днес? Не знам какво мислят лекарите за тази болест, но добре знам какво изпитва нещастникът, брънка от един род, в който пралядо му и братът на пралядото са се удавили в лагуната при Тешуер, вероятно болни от онова, което овчарите наричат „пелагра“ и което кара болния да се удави. Знам, че тази болест и всички подобни на нея, чиято първопричина е заложена в самите нас, изпуска мъка в смъртоносни дози и е в сърцевината на нашето същество още от момента, в който сме видели белия свят — тя започва още с първия вик на новороденото.

През онези седмици, през които живях с мама, тя беше сияеща и спокойна, прощаваше ми всичко и се мъчеше да ме накара да ям речни раци и гъби-червенушки. Тогава дойдох до заключението, че само несръчността ми ме е предпазила от смъртта. „С две леви ръце си — често повтаряше презрително мама — и хамалин не можеш да станеш.“ Да, даже не можех да се самоубия. Сега лагуната вече не беше така дълбока. А пък отрова... какво можеш да купиш от аптеката без рецепта? Твърде съм малодушен, за да посрещна смъртта като Ана Каренина, хвърляйки се под влака, твърде съм малодушен, за да скоча отвисоко или да натисна спусъка.

Най-странното е, че единствената ми опора — вратата ми в задгробния живот, почти не влизаше в сметката. Сякаш напук на дефиницията на малкия катехизис и забраните на казуистите чувах как някой им се смее подигравателно: за тези глупаци доброволното напускане на света е равностойно на убийство... Преди всичко не става дума за доброволна постъпка, защото тази необходимост е заложена в нас, както и всичко, което от ден на ден ни убива — от раждането до смъртта. Откакто съм се върнал, в моите очи земята на Малтаверн се превърна точно в това, което е: неприветливи и безплодни ланди, а един ден тя ще изгори. Погледът ми, моят

омагьосан поглед е бил този, който я е превръщал в нещо друго. Същото е и с Мари: земята на Малтаверн и Мари — ето че най-сетне те са навеки такива, каквито наистина са. Загубил съм властта си над тях да ги превръщам в нещо друго. Но само Мари да не си въобрази, че съм искал да умра заради нея.

Опитвам се да се моля, но докато ги произнасям, думите губят смисъла си, а убежището отвъд словото, където толкова често съм намирал спасение и където мислех, че човек може да потъне в съзерцание, вече е само отвор към празнотата, към нищото.

Повтарям, има и просветления. Ненадейно вкусът към живота се възвръща. Знам, че това няма да трае дълго и болестта ми ще се завърне отново, но използвавам времето, което ми е дадено, за да си поема дъх. През една прекрасна нощ станах от леглото и излязох бос на балкона, на който бяхме стояли с Мари, облакътени на перилата. И очите ми още веднъж видяха всичко — небето с избледняващите звезди, върхарите на боровете, така близки до небето, и аз, който ги бях съзерцавал, и отчаяното ми сърце. Това поне е било, не е вярно, че не е имало нищо — ако нямам ключ за този свят, още не означава, че ключ въобще не съществува.

Периодите на просветление зачестиха, докато не се случи онова, за което ще разкажа сега — впрочем ще разкажа за това, което мислех, че е просто някаква случка, а то се оказа онова място по пътя ми, на което щяха да ме причакат и да ме хванат за гърлото — сякаш всичките ми мисли за самоубийство са предвещавали предстоящата беда. Въпреки че през септември вече никой не се къпе в мелницата на господин Лапер, където водата е ледена, през онзи ден беше толкова топло, че за всеки случай си взех и банския. Без съмнение мисълта да свърша онзи ден всичко с един замах не ме напускаше — по всяка вероятност щях да бъда сам. Знаех, че се страхувам от края на Ана Каренина, но не и от този на Офелия — може би защото тайничко знаех, че инстинктивно ще започна да правя движения с ръцете и краката, които не ще ми позволят да потъна. Смътно ми се привиждаше възможността да стане някой нещастен случай. Представях си скръбта на мама и на Мари. Ще кажат както винаги: получил е схващане или кръвоизлив. Свидетел няма да има.

Докато вървах надолу по песъчливия път, който води към мелницата, с досада забелязах, че някой се цамбурка в езерото. Водата

е толкова студена, че не може да се стои дълго в нея. Ето защо реших да почакам, докато ми направи място, и се шмугнах в папратите, откъдето можех да го наблюдавам незабелязано. Има едно удоволствие, което никой не си признава — но аз си го признавам — да гледаш някого, без той да те вижда и да си мисли, че е сам. Наистина удоволствие, достъпно само богу. Скоро забелязах, че къпещият се е всъщност момиче — така тъничко и с тъй дълги крака, че наистина можеш да сбъркаш. Можеш ли да ги разбереш момичетата, те никога не са деца, детството за тях е недостатъчно. Тази явно беше още малка, къпеше се с бански костюм като на момче. Едно момиче от градчето никога не би си позволило такова нещо. Тя излезе от водата и седна на слънце на брега да се подсуши. Огледа се наоколо. Обедна пустота и тишина. С бързо движение тя смъкна горницето на банския си, целомъдрено откривайки слабичките си раменца и едва напъпилите си гърди. Чувството, което изпитах тогава, не е това, което ще си помисли Донзак, не е сладострастието на фавна. Не, все още малките момиченца не извикват у мен лоши помисли. Стори ми се, че хватката около гърлото ми се разхлаби (да бях знаел!) — сякаш някой бе допрял ръка до очите ми, а после я бе отдръпнал и аз изведнъж бях прогледнал. Дори само по себе си това създание беше чудо, а по света има милиони такива чудеса — светът, който не познавах и който впрочем нищо и никой нямаше да ме застави да обиколя, ако предпочета да си остана в стаята, където са книгите ми и няма други хора.

Момиченцето дълго стоя право под слънцето, а нечистите помисли бяха тъй далеч от мен, че докато го гледах (това несъмнено има значение само за самия мен), както винаги при вида на прекрасно младо тяло за мен стана очевидно, че Бог съществува. Бог съществува, нали виждате. Същият глас, който крещи в ухото ми: „Всичко е пред теб, всичко е за теб, убивай и яж“, същият този глас ми нашепва: „Но можеш да избираш или да се откажеш от всичко, или да започнеш да Ме търсиш — а това е единственото начинание, което си заслужава труда.“

Момиченцето се беше скрило в папратите, но миг след това отново изскочи, с къса поличка. Доколкото можах да преценя, не беше

особено хубаво — косата, опъната назад с кръгъл гребен, правеше челото ѝ да изглежда прекалено високо. Но бях я видял съблечена и знаех, че е хубава — не с онази красота, която е заключена във вече установените черти, а с красотата на изменчивите линии на съзряването. Бях издебнал мига между разсъмването и зората или поточно — между зората и утринта — нетрайното чудо, което е вече тук, без да е започнало истински.

Оставих я да си тръгне и я проследих, но отдалеч. Крачеше сериозна и изправена, като истинско голямо момиче, правейки по някой внезапен скок като козле в папратите, после се спираше да вземе нещо от земята, пак тръгваше. Ненадейно под гуменките ми изпраця сухо клонче. Тя се обърна, сложи ръчичката си на височината на очите, за да види кой ходи след нея, и изведнъж — дали ме беше познала? — се спусна да бяга, скри се зад завоя. Когато стигнах до завоя, тя вече беше изчезнала, сигурно беше побягнала направо през гората, защото повече не я видях.

ГЛАВА XII

На връщане от мелницата, целият погълнат от мисълта за побягналото момиченце, видях, че мама ме чака на стълбището пред къщата. Извика ми, че имало телеграма за мен. Когато ми я подаде, тя беше вече отворена. „Отворих я, естествено! От Симон е... какво нахалство!“ Прочетох: „Спешна необходимост да ви видя. Телеграфирайте можете ли утре да сте в Таланс.“

— Ако искаш да чуеш съвета ми, първо поискай да ти пише какво има.

— Не, той е най-дискретният човек на света. Сигурно причината е важна. Ще замина утре сутринта. Отивам да предупредя шофьора.

— Разбира се! И колата, и шофьорът са твои.

Петлите в Малтаверн се надпяваха в предутринната мъгла с петлите от далечните чифлици. „Това е вик, въззет към небесата сини“^[1]. Бях почти сигурен, че Мари е тази, която ме вика, и ще я заваря у Симон. Даже не изпитвах любопитство; когато си имаш работа с актриса като нея, няма нужда да се правиш, че вярваш в реалността на ролята, която играе, дори и самата тя да вярва в нея и да се самозалъгва. Донзак казва за психологията в романите на Бурже^[2], че не струва и пукнат грош. Да, с такива грошове се разплащаме и ние помежду си. Пък и макар тогава за мен да бе настанал миг на отдих, бях така изтощен, че не чувствавах вече нищо. Докато седях в автомобила, сам се смеех при мисълта, че от всичко, в което упреквах Мари, на повърхността беше изплувало само казаното от нея на Симон за копривата на брега на Юр, за мухите, двуколката и за гарата в Низан — отричането ѝ от Малтаверн, на нея, неблагодарницата, недостойната, глупачката!

Когато пристигнах към обяд, нея още я нямаше у Симон, но щеше да дойде за закуска. Според Симон Бар сигурно бил изпаднал в ужас, задето Мари е прекъснала работа! Била отчаяна, че не е могла

сама да ми обясни за бъдещия брак, който според замисъла ѝ се свеждал само да се уредят нещата така, че книжарницата да не попадне в чужди ръце. Симон си призна, че е сгъстил прекалено много боите, когато ѝ е разказвал как съм се вбесил, когато без предварителна подготовка ми е съобщил за намерението, което мислел, че ми е известно.

— Предавате всяка моя дума — упрекнах го раздразнително аз. — Всичко обърквате. За нещастие дискретността е добродетел, която не може да се научи.

Той почти не се защити. На съвестта му сигурно тежаха и други грехове.

Мари пристигна с трамвая малко преди обяд. Това, което беше на път да ме сполети тогава, но дори не можех да си го представя, сега, след като се случи, не ми позволява да си припомня объркания разговор с Мари в стаята. Симон ни беше оставил насаме. Трябва да кажа, че за чест на Мари, щом видя тъжното ми лице, тревогата ѝ се насочи само към мен. Вероятно имам дарбата да събуждам у жените чувства на грижовна и разтревожена майка. Тя нежно обгърна ръце около главата ми и каза: „Не ми харесва погледът ти.“

Приех без коментар всичките ѝ съображения защо трябва да склучи този брак, които тя ми изреди, сякаш въобще не ме е грижа за него... Няколкото часа, които прекарахме след обяда в кафенето в Таланс, където бяхме поканени от Симон, сега ми се струват почти безкрайно дълъг отрязък от време: нещо като пауза в живота ми между два свята. Сякаш истинската причина за мъката ми внезапно се откри пред мен, а съобщението за едно банално произшествие, текстът под една снимка във вестник „Ла Птит Жиронд“, който портиерът от улица Шеврюс ми донесе онази сутрин заедно с кафето, беше достатъчен с един удар да ме хвърли в бездънна пропаст, в която продължавам да падам с главата надолу.

И така, онази сутрин, след като отпих няколко глътки от кафето, хвърлих разсеян поглед на първата страница на вестника и помислих, че халюцинирам: веднага познах лицето на момиченцето с опънатите над прекалено високото чело коси, веднага познах това лице без усмивка. Момиченцето от воденицата. И отдолу с курсив: „Преди два

дена на обяд Жанет Серис е излязла от дома на баща си, господин Нюма Серис, и оттогава не се е връщала. Предполага се, че е избягала от къщи, защото момичето имало склонност към такива неща. Била е облечена в къса плетена рокличка на райета и с бели гуменки на бос крак. В косата си е имала кръгло гребенче.“ Следваше адресът на Нюма Серис, телефонен номер. Въшката! Преди да се опомня и многократно да прехвърля наум всичко, което тази история добавяше към мъката ми, се замислих (просто не можах да не се засмея) каква лоша шега ми бяха погодили — значи, в мелницата се е къпела Въшката, значи, тя ми се е сторила така очарователна! Не може да бъде случайност. Всичко е някак прекалено умело скроено. „Дело на дявола е това“, както се казва в Светото писание, врагът направи така, че да ми се стори очарователна, но като ме видя, тя изпадна в ужас и избяга, изчезна, може би завинаги.

Бях единственият свидетел. Трябваше незабавно да се върна в Малтаверн, но на обяд имах среща с Мари и Симон. Ще им кажа всичко, ще направя така, както ме посъветват. Пък и сигурно е бягство; не знаех, че е имала склонност към такива работи: никога не говореха пред мен за нея. Боже, защо ми се надсмиваш?

Облякох се бързо, излязох и купих още два местни вестника, в тях открих същата снимка и същото съобщение; влязох в сградата на „Креди Лионе“ и в редакцията на вестник „Франс“ на улица Порт-Дижо, където окачват последните новини: нищо за изчезването на малката Серис. Върнах се на улица Шеврюс. Признавам си, че треперех от страх и ме избиваше студена пот от ужас. Страх и ужас — но от какво? Бях убеден, че трябва да съм готов за най-лошото. Ако то се случеше, този път щях да намеря сили и начин да пристъпя отвъд. Нямах да се оставя в ръцете на врага, колкото и умело да бе скроил всичко.

Струваше ми се, че с двете си ръце държа все още хлабав възел, който обаче се затягаше около врата. В дванадесет часа на обяд бях зад вратата, даже отворих, преди да са звъннали. Кой знае какъв вид съм имал. Мари извика: „Ален, какво ти има?“ Не можех да говоря, само им показах снимката. Какво пък имало толкова! Били я видели и отначало се разсмели. Някакво бягство... Възразих: „В това няма нищо смешно и аз съм забъркан в цялата тази каша.“

— Ален, да не си полудял!

Тогава започнах да им разказвам какво се беше случило. Не можех да позная гласа си. Вече бяха престанали да се смеят. Мари каза: „Ще закусим, а после ти ще заминеш. До довечера ще я намерят. Щом пристигнеш, ще дадеш показания.“ Тъй като не бях способен да хапна нищо, Мари предложи да идем да изпием по чаша шоколад в кафене „Прево“.

— Само едно е неприятното, че ще трябва да даваш показания...

— И че ще видиш името си във всички вестници — прекъсна я Симон.

Мари го погледна въпросително, сви рамене и предложи да идем в книжарницата да се обади по телефона на най-добрия си клиент, който завеждал информационния отдел на „Ла Птит Жиронд“: дано той да ме успокои.

Тъй като в този час на деня книжарницата беше затворена, влязохме през една странична врата. Приятелят на Мари не беше в редакцията, но тя имаше домашния му телефон и го откри бързо. Подаде ми слушалката. Да, имало нещо ново: „Някакъв смолар видял как момиченцето минало покрай него тичешком, сякаш изплашено от някого или от нещо, сякаш го преследвали. Разпитът на смоларя продължава. Засега той е само свидетел, но...“ Слушалката падна от ръцете ми.

— Ален, може ли така да губиш ума и дума?

— Смоларят не е излъгал, тя е тичала, защото е била изплашена. Била е изплашена от мен. Малко преди това я гледах как се къпе...

— Да, и четвърт час след това си бил обратно в Малтаверн, където са ти предали телеграмата на Симон. От какво се страхуваш?

Симон поклати глава:

— Ех, вие пък наистина ли смятате, че няма за какво да се безпокои?

— Млъкнете, идиот такъв! — викна ядосано тя. — Погледнете го само, моля ви се. А аз исках да ви помоля да заминете с него за Малтаверн. Но като размислих, реших, че предпочитам да знам, че е сам, отколкото с вас... Всъщност да, наистина! Аз ще замина с него. Вие ще останете тук, докато дойде Балеж. Ще му обясните... Ще му помагате, ако потрябва. Ще се върна утре сутринта.

— Но какво ще каже госпожата, като ви види?

— Тя ще види и сина си. Един поглед ще ѝ бъде достатъчен, за да разбере, тя не е като вас да не разбира нищо.

Почувствувах облекчение, оставих се в ръцете ѝ, докато бях с нея, не можеше да ми се случи нищо страшно. Отново можех да си поема дъх. Колата пълзеше като костенурка по задръстената от автомобили улица Сент Катрин. После излязохме на шосето за Леонян и скоро започнаха и боровете. Мари ме хвана за ръката. Попита: „Нали не те е страх вече?“ Не, не се страхувах, но знаех, че всичко ще започне отново. Сега ми беше ясно, че не мога да бъда заподозрян — но след по-малко от десет минути може би нямаше да мисля така. Щях да бъда убеден, че всичко е против мен.

— Дори и ти, Мари, ако те разпитат и кажеш всичко, което знаеш, ще станеш свидетел на обвинението.

— Внимавай, момченце, пак започваш...

— Нали си спомняш онази сутрин, преди да заминем, когато ти поиска да видиш Юр и аз минах по един страничен път, защото знаехме, че малката ни шпионира, нали не си забравила какво ти казах? Казах ти: „Ще я удуша!“

— Бълнуваш, Ален. Всички тези работи нямат никакво значение.

— И все пак, ако те разпитат, твой дълг е да си спомниш тези разобличителни думи.

— Какво им е толкова разобличителното — че са израз на едно моментно раздражение, каквото изпитвах и аз, което би изпитвал който и да е друг на наше място...

— Щом така се изплаши, значи, е знаела, че я ненавиждам: само като ме видя на завоя на пътя, и се втурна тичешком в гората, където я е причаквал онзи човек.

— Съдбата е виновна, както казва Шарл Бовари^[3], във всеки случай ти не си виновен.

— Под крака ми изпраця клонче, тя се обърна и ме видя. Ако бях стъпил встрани от клончето, тя щеше да продължи по пясъчния път за Малтаверн. А точно този ден я видях гола и открих, че съм се лъгал по отношение на нея, че се е преобразила, както гъсеницата се превръща в пеперуда...

Не след дълго Мари прошепна: „Каква катастрофа за майка ти!“

— Сега вече я разбираш, нали?

Да, разбирала я. Повече не си казахме нищо. От време на време ме хващаше за ръката, стискаше я леко, за да не забравям, че е до мен. „Не се бой, тук съм.“ Така ми казваше мама, когато ме беше страх нощем. Мари познаваше този мой недъг, беше го наблюдавала и у един от своите старци. „Казал си на Симон, че съм свикнала със старци...“ А-а, ама той наистина предава всяка дума!

— Да, предава всяка дума. Та един от моите старци буквално се задушаваше от кошмарите, които си измисляше сам.

Във Виляндро, където спряхме да налеем бензин, имаше хора, които оживено обсъждаха нещо пред гаража. След като седна пак зад волана, шофьорът ни каза: „Онзи мръсник си е признал, че след като я е удушил, е скрил трупа в една кошара и оттам през нощта с ръчна количка го е пренесъл до един от дълбоките вирове на Юр, при мелницата, нагоре по течението.“ Скрих лицето си с длани не за да скрия сълзите си от Мари, а за да не гледам повече този свят, който нямах смелост да напусна.

Мама стоеше сама в гостната, капациите на прозорците бяха спуснати. Беше буквално като ударена от гръм и не реагира на присъствието на Мари. Дали изобщо я позна?

— Госпожо, не исках след удара, който понесе тази сутрин, той да пътува сам чак дотук.

Тя се вгледа внимателно в мен:

— Значи, за теб е било удар?

— По-страшен, отколкото можеш да си представиш: та малката се изплаши от мен, заради мен изпадна в ужас.

На няколко пъти мама уморено повтори: „Какво казваш?“ Но скоро наостри слух. Когато свърших, тя каза: „Сега, след като престъпникът е арестуван и си е признал, няма смисъл да казваш нищо; всичко трябва да си остане между нас.“

— Не — възрази Мари, — важно е за онзи нещастник, — та той рискува главата си. Ален ще бъде свидетел, че малката наистина се е изплашила и се е втурнала тичешком в гората, че всичко се е случило точно така, както го е разказал човекът, а не са му повярвали: едно запъхтяно малко момиченце...

— Да — казах аз, — точно това задъхване вероятно я е и погубило...

Исках веднага да ида в полицията, но според мама точно сега всички били в мелницата: убиецът показвал мястото, където е хвърлил тялото. Не исках да чакам.

Не се оказах толкова интересен за тях, колкото бях очаквал. Бяха хванали убиеца и се готвеха да открият трупа. Сметнах за необходимо да кажа на сержанта, който ме разпита, че малката се изплашила не от друг, а от мен. За тях работата беше приключена. Като се върнах, спях два часа, тежко и непробудно. Научих, че докато съм спял, мама и Мари са си говорили за мен или по-точно Мари се беше постарала да я накара да разбере, че не се чувствавам добре. Сигурно беше останала с впечатлението, че е успяла да я убеди, защото в шест часа беше заминала за гарата, без да ме види. „Но — увери ме мама — беше съвсем спокойна за теб.“

Тревогата на Мари се предаде и на мама и поне за малко отвличаше вниманието ѝ от онова малко трупче, което беше все пред очите ѝ. През нощта, която тя прекара до леглото ми, леглото на Лоран, открих, че с малката са я свързвали и други неща — по-различни от долните сметки, които ѝ бях приписвал, че се беше привързала нежно към това дете без майка и то ѝ бе отвърщало със същото.

— Но ти не знаеше, ти не можеше да знаеш колко голяма беше любовта ѝ към теб — беше ми забранено да говоря за нея.

— Какво? Любовта ѝ към мен ли?

— Да, това изглежда невероятно за едно дванадесетгодишно момиченце. Никога не бих могла да си представя, че може да съществува нещо подобно — то би ме възмутило, — ако не виждах с очите си този истински култ, тази нежна преданост — още съвсем детинска, но и женска едновременно — съвсем чиста и невинна, разбира се. Знам го със сигурност, защото непрекъснато ми говореше за това. Ако има нещо, което ми помага да не роптая срещу ужасното поругание, на което е било подложено това невинно дете, то е, че сега

тя вече вижда: ти вече не я мразиш, плачеш за нея, няма да я забравиш, тя вече не е Въшката...

— Но тя нали не знаеше, че я наричам Въшката?

— Знаеше. Да не си помислиш, че аз съм ѝ казала. Нюма Серис знаеше за това от Дюберови, от твоя любим Симон, предполагам. Една вечер, като бил пиян, Нюма го казал на малката. Плака ли, плака...

Сега плачехме ние двамата, мама и аз, в нощта, безсилни да се примирим с ужасната действителност, с това, което е изтърпяло нещастното детско тяло, с цялата мръсотия и поругание...

— Ален, ти, който си чел всякакви книги, и знаеш всичко, написано за злото, което бог допуска: защо, след като е дете, малко момиченце, защо, преди да я убие, е трябвало да хвърли тялото и душата ѝ на онзи заслепен звяр? Какъв е смисълът на изпитанията, на които всеки ден са подложени дори и малки деца? А ние знаем само за онези случаи, за които пишат във вестниците. А всеки ден, навсякъде, из целия свят...

Тя замълча в очакване на отговора ми. Продължавах да оплаквам обезчестеното малко тяло, което и цялата вода на Юр нямаше да може да измие. Най-после казах:

— Може би злото приема човешки образ.

— Значи, този човек съществува, някой го е създал и някой му е дал властта да върши това.

— Мамо, единственият отговор е онова покрито с храчки, приковано с гвоздеи на кръста голо тяло (защо то е било голо), над което са се надсмивали книжниците — тялото господне. Малкото момиченце навеки ще съхрани в сърцето си отговора на този въпрос. Сега и завинаги. А и ние скоро ще разберем онова, което чувствуваме всеки път, когато се причестяваме с обруганото, разпнато и възславено тяло.

— Да, вярвам, че е така, вярвам.

За първи път през живота си я виждах да риде, да риде от любов.

— Обичах това момиченце така, както не съм обичала никога друг, дори и теб. Казвах ѝ: „Трябва да станеш учена, аз никога не съм имала с Ален общи теми за разговор. В семействата от нашия кръг няма подходящи жени за младеж като него.“ Макар че беше стигнала в училието си само до началното училище, малката започна да взима

частни уроци от нашия учител, който е много интелигентен, скоро ще завърши литература. Освен това учеше и латински с господин свещеника и той разширяваше кръгзора ѝ в онези области, от които се интересуваш ти. И той започна да се интересува сега от тези неща. Горкият настоятел, нямаш представа какво влияние имаш върху него. Но аз ти преча да спиш. Трябва да спиш, скъпи мой.

— Не ми се спи. Важното е, че ти си тук.

Помълчахме така известно време. Поривите на нощния вятър накараха боровете да проговорят — и те заедно с нас оплакваха малкото момиченце, хвърлено живо на звяра, но не за да бъде разкъсано като девицата Бландин^[4], а за да бъде осквернено по най-страшния начин, по който може да бъде осквернено едно божие създание на този свят — преди смъртта си тя е видяла разкривеното лице на убиеца. Мама заговори отново:

— Ако добре съм разбрала онази личност (личността беше Мари), ти си си втъпил, че съм поръчала на горкото момиче да ви шпионира, докато мен ме няма. Как си могъл да помислиш, че съм способна да... Вярно е, че ѝ казвах много неща. Ние двете бяхме толкова близки, когато бях в Малтаверн без теб! Тя знаеше всичко за опасенията ми, откакто онази личност бе влязла в живота ти. Та ние с нея си говорехме само за теб. И ако тогава малката ви е следила, то не е, защото аз съм я молила за това, а така, сама, по собствено желание. Никога не съм мислила, че едно толкова малко момиченце може да бъде тъй ревниво. После ми разказа колко много е страдала по теб през онази вечер и онази нощ, тя всичко си споделяше с мен. Ние всичко си казвахме една на друга. А знаеш ли, аз не ревнувах. Готова бях и живота си да дам само за да я обикнеш. Тя вярваше, че в края на краищата ще я обикнеш, даже и мен успя да накара да повярвам в това. Най-страшното от всичко е, че това е било истина, ти наистина си я обикнал час преди да я изнасят и удушат.

— Да, и сега ще я обичам до края на живота си, ще я прилаская дълбоко в себе си, ще я скътам в сърцето си, бедната мъничка Въшка, единствената моя любов.

Изведнъж чух, че мама се разсмя. Да, смееше се. Тя каза:

— Знаеш ли как си откъщаваше, че я наричате Въшката? Ами да, наричаше онази личност „куката“, защото често ме чуваше да се оплаквам, че това момиче „го е хванало на въдицата си“.

Мълчахме дълго и после чух хрипливото дишане на майка ми, почти хриптене, сякаш с мъка си пробиваше път през непролетите още сълзи. Стоях буден, мислено преминавах извървения вече път, моят път, извървян с кръста на гръб: на първата спирка — смъртта на брат ми; на втората — изнасиленото момиченце. Откъде да намеря сили да направя още една крачка, тъй слаб и обезоръжен? Ах, да можех да легна на голата земя на онова добре познато ми място в Малтаверн, което от дете наричах „красота“! Да се просна и да чакам, докато потъна в непробуден сън.

Заспах и аз. Когато се събудих, мама вече я нямаше в стаята. Сигурно беше отишла на утринната служба. А аз не се и опитах да се моля. Това не беше бунт, но подобно нещастие създава усещане за отсъствие, а не за нещо несъществуващо, невъзможно е някой да е тук и все пак той е тук: това е тайнството на вярата, ненарушима у онези, които са били осенени от божията благодат, вяра, способна да устои дори на убийството на едно малко момиченце, на това убийство, само от мисълта за което ми се искаше да вия протяжно като животно, което изтезават.

На сутринта, като се събудихме, всеки от нас се върна към мъката си и отново се затвори в нея. За да избягам от журналистите (показанията ми бяха отпечатани във вестниците), същия ден сутринта отидох на лов за гривяци: ловната ни къща в „Ла Шикан“ е накрай света. Освен това веднага щом убиецът бе поставен зад решетките и си призна всичко, тази история беше изместена от други. Главното беше да намеря сили в себе си да продължа своята собствена история, да реша в коя посока да тръгна. Мари ми писа, че щом събера сили, трябва да замина за Париж. „... Това, което твоят Барес обявява за зло — откъсването от корените, — е единственото лекарство, което може да те излекува след преживения от теб удар. Естествено където и да идеш, всичко, което ти се е случило, ще бъде винаги с теб, но може би ти имаш онази дарба, която толкова много те възхищава у другите — дарбата да съживяваш миналото, да го изравяш от пепелта. Знаеш ли какво казва за теб Симон с една малко досадна, но в крайна сметка трогателна увереност: «Един ден ще стане велик човек, ще видите!» Затова го обичам въпреки лошото у него, въпреки някои негови черти

на развратен селянин, въпреки че във вашия Малтаверн сте направили от него истинско чудовище. Той вярва в теб. Не те обича толкова, колкото си въобразяваш, дори в някои моменти те ненавижда, но вярва в теб. Когато другите вярват в нас, тази вяра ни сочи верния път. След Донзак ние със Симон на свой ред ти показваме пътя — не съществува друг истински път освен него.

Единственото препятствие по него е майка ти, но повярвай ми, няма да те убеждавам да не ѝ обръщаш никакво внимание. Ако имам угризения за нещо, като си мисля за нашата история, то е заради горката «госпожа», за която си бях изградила ужасяващо опростена представа от портрета, нарисуван от вас двамата със Симон. Помниш ли, казвах ти по повод честите ѝ престои в Малтаверн, че «ти изневерява с имотите». А сега знам, че ти е изневерявала с Въшката — това е било любов, макар и да е нямало нито плътска, нито кръвна връзка.“

Да, сега вече разбирах: тя, възрастната жена, е изливала цялата си нежност върху малкото момиченце, нежност, ненужна никому на този свят освен на мъжа ѝ, който ѝ е бил физически противен, и на мен, но аз пък винаги съм ѝ бил непонятен, замесен от друго тесто, нищо, че съм нейна плът и кръв; самото ми присъствие задълбочаваше бездната на самотата, в която щеше да потъне бедната „госпожа“, ако не бяха имотите да я държат на повърхността и благочестивите занимания, които чертаят пътя на дните ѝ... Но съществувало е и онова момиченце, което аз ненавиждах, а то ме е обичало, което е обикнала и тя.

Да, не беше трудно да се заобиколи това препятствие. Мама одобряваше намерението ми да замина за Париж, но ме помоли да изчакам още една година. Признах, че и в Бордо мога да извърша предварителните проучвания по дисертацията си. Сякаш въпросът беше в дисертацията! Ставаше дума за живота ми (поне в това се стремях да убедя сам себе си). Трябваше да опитам и последния си шанс, да прережа корените си в тази земя там, където бях ранен право в сърцето, и да се опитам да се присадя отново, „да се прихвана“ на друга почва, както казват в нашия край; но не само заради идеята, която ми внушаваха не само Донзак, Симон и Мари, а може би и

деловите хора, чиито потомък съм: идеята да използвам този ужасен опит, да го използвам до последната троха. „Нищо не трябва да отиде на вятъра“ — повтаряха ни като деца, но тогава ставаше дума за някоя коричка хляб или парче свещ. А сега не трябва да отива на вятъра това, което бях изстрадал сам и бях накарал и другите да изстрадат заради мен, както и онова момиченце, хвърлено от убиеца в рекичката, която ще шуми в мен до последния ми час, както и майка ми, смазала всички, а сега смазана и самата тя. За в бъдеще трябваше да живея от този капитал. Всичко, което щеше да ми се случва отсега нататък, колкото и дълъг да е пътят ми, щеше да остане извън омагьосания кръг, описан около този период на живота ми.

Мама ми казваше: „Каквото и да правиш, от скръб не се умира. Хората не умират от скръб. Дори и да не могат да се утешат, не умират. Но аз ще умра, вече умирам. Почакай малко, не ме оставяй сама.“ Как да ѝ отговоря, че за мен не всичко е толкова просто, че съм на двадесет и две години и трябва да се опитам да оживея. Всеки ден ходех в „Ла Шикан“ и взимах със себе си по един том от съчиненията на Балзак, изданието на Шарпантие от 1839 г. на баща ми, в което има някои заглавия, които не са включени в събраните съчинения. Балзак не е любимият ми автор: много е тежък (има предвид стила му). Но той е авторът, който най-силно поражда у мен желанието да не умра. Ненавиждам онзи род амбициозни млади хора и тяхната кръвожадност, за които той пише; все пак те предизвикват у мен желание и аз да опитам щастието си, но по свой собствен начин, който отсега ми предстои да откроя.

Засега все още продължавам да се лутам в омагьосан кръг: все още това, което се случи, не се е превърнало изцяло в минало, та да го преоткроя, като го опиша, не се е превърнало в нещо преживяно — аз още живея с него. И мама е тук, и е жива — не мога да я оставя да умре сама, тъй като у нея все още е жив обожаемият образ на малкото момиченце, изнасилено с отворени очи. Тя ми казва: „Непрестанно, денем и нощем я виждам мъртва, но с разширени от ужас очи.“

Всеки ден ходеше при стария Серис, който не пиеше толкова, колкото тя се опасяваше, защото искал да постави нещата си в ред, „преди да се захване сериозно с пиене“.

— Можеш ли да си представиш — казваше мама, — на погребението, на което плачеха всички, старият Серис като че ли се е трогнал само от твоите сълзи. Той би могъл да те намрази, нищо, че не знае колко много страдаше малката заради теб. Е да, но не го направи. И знаеш ли какво ми предложи? Да направим фиктивна продажба на всичките му имоти, така че на практика да станеш негов наследник, наследник на малката...

— За нищо на света! — запротестирах аз.

— Естествено — каза мама — и въпрос дори не може да става за това. Сигурна бях, че ще откажеш и му отказах от името на двама ни, не се съмнявах, че ще одобриш решението ми. Тогава той ми предложи да направим действителна продажба, като той си запази правото да получава доходите от имота. Решавай.

— Но, мамо, ще направя онова, което поискаш.

— Каквото поискам ли? Вече нищо не искам. Самата мисъл да извлека някаква полза от тази смърт ме изпълва с отвращение. Имотът на Серис ще бъде поделен между няколкото негови племенници и по този начин ликвидирани. Точно това и искам: нищо да не остане от това, което е било нейно. Искане ми се всичко да изгори. Впрочем Нюма Серис смята, че ще стане точно така, всичко в края на краищата ще изгори.

— Но, мамичко, защо да изгори сега, след като не е изгоряло едно време? Откакто бият камбаната, вече няма пожари.

— Защото, ако слушаш Серис, забие ли отново камбаната, която известява, че има пожар, никой няма да се отзове на звъна й — в чифлиците вече няма да има никой. Хората не искат вече да живеят като вълци в този забравен край и да се хранят с черен хляб и качамак. Серис казва, че американските учени вече нямат нужда от нашата смола, за да получават терпентин, а боровете ни все по-малко и по-малко ще са необходими за подпори в мините и за железопътни траверси. Тогава всичко ще изгори — повтори мама с нещо като отчаяно задоволство, — защото няма вече да има никой... И защо само дърветата да бъдат пощадени? И те ще умрат, ще изгорят живи. По-добре така, отколкото...

Ти мислеше, че обичам земята заради самата нея. А непрекъснато пред очите ми бяхте вие двамата с малката като господари на всичко, а аз бдя над вас и интересите ви и гледам как тя е

щастлива с теб. Когато настоятелят ми четеше морал и непрестанно ми повтаряше: „Няма да ги носите в гроба тия ваши чифлици!“, аз му казвах: „Но на смъртния си одър бих била щастлива да знам, че имотите ще са на децата, а аз им ги оставям във възможно най-добро състояние.“ Казвах му също така, че имотът, макар и понякога да става жертва на делби, е нещо дълговечно и се умножава с помощта на бракове и унаследявания — той съвсем не се интересува от смъртта. Сега знам, че това не е така. Но къде е истината, Ален?

Имах още само една възможност: да се оставя в божиите ръце и да чакам той да ми даде знак. Това ще бъде може би зов, който ще чуя само аз и който ще възвести, че е ударил моят час. Но това означаваше да пренебрегна всичко, което без мое и дори без нейно знание — ставаше в душата на майка ми; да, точно така, буквално „ставаше“, променяше се, за да се изрази най-неочаквано в решението, което тя взе: то ми върна свободата на действие.

В деня на Голямата задушница отидохме да сложим цветя на гроба на малката Серис. Силно ме изненада това, че мама не прочете молитвата „De profundis“, както имаше навик да прави, като ни заповядваше едновременно на нас с Лоран да коленичим на гроба на бедния татко. „От дъното на бездната извиках аз към теб, боже, боже...“ Дали молитвата е звучала така прочувствено в гласа на майка ми въпреки волята ѝ, или моята собствена мъка е придавала на гласа ѝ такова звучене? Нито един вик не се чу от бездната на този ден на Все светии — на ръба ѝ стоеше права мама, прилична на дъб с все още зелени листа, но вече ударен от гръм. Не коленичи, устните ѝ не помръднаха. На връщане ми каза:

— Току-що реших. Няма да се върна в Бордо. Ще чакам тук. В такъв случай ти можеш да заминеш за Париж, както се изрази онази личност, когато те доведе тук. „Той трябва да замине за Париж...“, повтаряше тя.

— Но, мамо... какво ще чакаш?

Тя повтори: „Ще чакам...“ Напомних ѝ, че господин настоятелят вече няма да е с нея, тъй като е решил да доживее остатъка от живота си в Бордо, но не начело на някоя енория, нещо, в което винаги се е надявал и вярвал, а като духовен наставник в някой женски манастир.

— Знам, а от заместника му не мога да очаквам кой знае какво.

Още не се бяхме запознали с него. Беше отказал да дойде вкъщи, преди да е посетил и най-бедния арендатор в енорията си. Рязко бил изразил твърдото си намерение пред настоятеля да не бъде като него „свещеникът на замъка“.

— Неволята ще го притисне — каза мама — и не след дълго ще протегне ръка за милостиня. А на арендаторите ще бъде необходим само когато трябва да освети някой нов свинарник. Впрочем господин настоятелят смята, че заместникът му има право — всички ние сме се заблуждавали и винаги ще се заблуждаваме.

Тя крачеше по пътя с твърда стъпка и отвърщаше на поздравите на хората, като строго отмерваше според общественото им положение как да кимне с глава и как да се усмихне. Въпреки това точно в този момент тя ми заприлича на мухите, на които един мой съученик късаше навремето крилцата и краката, изобразявайки по този начин разжалването на Драйфус. Така и с мама — всеки ден ѝ се налагаше да се прощава с някое от непоклатимите си убеждения. Всичко, което беше смятала за истинско, се беше оказало неистинско, а най-неистинско от всичко се бе оказало онова, което тя беше взела за откровение. Даже и в момента да нямаше съвсем ясно съзнание за всичко, тя мрачно и безчувствено гледаше на него като на нещо очевидно, подобно на всяка жена, сразена от загубата на детето, което е обичала повече от всичко на света: и всичко да ѝ вземеха сега, тя нямаше да почувствува нищо.

— Когато сме загубили всичко — казах ѝ аз, — когато се чувствуваме изоставени, настъпва неизбежният час за всеки от нас и ние обръщаме очи към небето: „Боже мой! Боже мой! Защо ме изостави!“^[5] Това е часът на окончателното поражение, вплътено в кръста, който е негов символ — непоносим, неприемлив за всеки млад или в разцвета на силите си човек — и така до деня, когато се окаже, че очертанията на кръста най-добре подхождат на тялото ни...

Мама ме прекъсна:

— И на сърцето ни...

Изненадах се да чуя тези думи от нея. Значи, знаеше, че именно сърцето ни винаги разпъват на кръст? Може би, без аз да забележа, мама е живеела единствено със сърцето си? По всяка вероятност нежността, с която се е отнасяла към Жанет, се е проявявала и по-рано

към някой друг? Направих опит да си спомня. Всичко, което успях да се сетя, беше как след смъртта на баща ми, в старата ни къща, в която не стъпваше никой, веднъж-два пъти годишно идваше Сара М... една приятелка на майка ми от девическия пансион, като че ли ирландка или англичанка... с нея имаше винаги едно момиченце, нейна „възпитаница“, както ни беше казала мама. Идваха отдалеч, като морски птици, подгонени към брега от буря по време на равноденствие. Произходът на това малко момиченце на име Андре беше свързан с една от онези тайни, за които мама казваше: „Това не е за вас.“ Какво ли пък беше за нас, но аз попивах всичко и нищо няма никога да изчезне.

Последният ариергарден бой, който мама поведе с мен, беше, за да ме убеди да ида на квартира в Париж заедно с други студенти католици; обаче аз ѝ дадох да разбере, че съм на двадесет и две години и ми е минало времето за това — не само че не се страхувах, задето не познавам никого в Париж, но даже това ще ме направи още по-упорит: исках да започна отначало, да се опитам да се включа в непрестанното завладяване на Париж от млади провинциалисти, без нито едно препоръчително писмо в джоба си.

— Но как смяташ да живееш?

— В общи линии като един прилежен студент, който внимава да не изпусне нито една възможност за преуспяване. На първо място сред щастливите случаи поставям срещите с хора.

Мама попита:

— За добро или за зло?

— Работата никога не е така проста. Мисля, че всички срещи, даже и най-лошите, са предопределени.

— Какво знаеш ти за това, хлапак такъв?

Какво знаех наистина? Сам придавах някакъв смисъл на своята история, нагласявах я както си искам, сам приписвах човешка умисъл в действията на Всевишния и сам оставах доволен от това, което съм измислил.

Мама беше престанала да ме слуша. Попита ме каква сума ще трябва да ми изплаща всеки месец и дори не можеше да си представи, че няма какво да се бърка в тези неща, защото нямам нужда от

посредник, за да се разпореждам със състоянието си. Тя докрай щеше да следи какво харча и всеки неделен следобед щеше да прекарва над счетоводните книги.

[1] Стих от стихотворението на Шарл Бодлер „Фаровете“. — Б.пр. ↑

[2] Пол Бурже (1852–1935) — френски писател, есеист и романист. — Б.пр. ↑

[3] Шарл Бовари — герой от романа на Гюстав Флобер „Мадам Бовари“ (1857). — Б.пр. ↑

[4] Християнка, хвърлена на дивите зверове в Лион през 177 г. — Б.пр. ↑

[5] Според евангелието на Матей последните думи на разпнатия Исус Христос. — Б.пр. ↑

ГЛАВА XIII

Времето през ноември бе лъчезарно. Мама беше решила твърдо: ще дойде с мен до Бордо, ще ми помогне да си приготвя багажа и ще се върне в Малтаверн сама; но аз повтарях, че нищо не искам да решавам предварително и че ако сметна за необходимо, ще остана при нея, макар и добре да разбирах, че не мога да ѝ бъда от голяма полза. Тя не се противопостави на това, макар и от приличие.

Два дена преди определения ден за тръгване тя ме помоли да ида заедно с нея до мелницата на господин Лапер. Признах ѝ, че на мен ми се иска отново да мина по този път, но не мога да събера сили да го направя.

— Двамата ще можем — каза ми тя.

Беше с шапката и черните ръкавици, които носеше в града, и с разтворен слънчобран. Не беше в траур, защото нямаше как да носи траур за Жанет, която не ѝ е роднина, но в облеклото ѝ не можеше да се открие и най-малката небрежност, както е допустимо през ваканцията — сякаш мъртвото момиченце непрекъснато беше пред очите ѝ и я караше да съблюдава един неизменен церемониал.

Мама, която иначе рядко ходи пеш, пристъпваше почти величествено по пясъчния път, покрит с мек килим от борови иглички. Когато наближихме мелницата, тя ме хвана за ръка, нещо, което не прави почти никога.

— Ето тук я видях — казах аз. — Отначало я помислих за момче.

Тя спря. Дълго гледа неподвижната повърхност на езерцето, несмушавана от вятъра. Поиска да я заведе при папратите, на онова място, където съм седял тогава.

— Струва ми се, че беше тук. Да, тук беше.

Замръзна на място, с лице към сънната вода, и тя, която никога преди това не беше плакала пред нас, още веднъж избърса очи с ръката си, облечена в ръкавица. Каза: „Дай ми твоята носна кърпичка.“

— Да си вървим, мамо, да си вървим по най-краткия път.

Тя не отговори, излезе от горичката и се запъти към езерцето. Не, не беше възможно да иска да направи такова нещо. Хванах я за ръка, но тя се отскубна. Колко дълги бяха онези минути, докато гледах отражението на майка си, изкривено от водата, с шапка и ръкавици, като на гражданка, с разтворен чадър! „Да си вървим“ — каза най-сетне тя.

Тръгнахме по пясъчния път — навярно последният път на този свят за малката Серис. Трябваше да обясня на мама откъде съм гледал как клетата Червена шапчица ту си върви кротко, ту подтичва и се заиграва.

— Ах — прошепна тя, — ето пътеката, по която е побягнала, когато те е видяла...

— Да, ето тук свърна в гората.

Мама ме разпитваше с очи, вперени в земята, сякаш търсеше да открие следа от дивеч. „Сигурен ли си, че точно тук свърна в гората?“ Но мама не навлезе в гората. Стоеше неподвижно изправена сред папратите, с лице към боровете, които бяха видели всичко... Направих опит да я хвана за ръката, но тя се отдръпна и без да обръща глава, каза:

— Всичко е заради това, че тя се е страхувала от теб. Ако си бил просто безразличен към нея, което би било естественото за момче на твоята възраст по отношение на едно дете, на нея и през ум нямаше да ѝ мине да бяга, нямаше да се случи нищо и тя щеше да е жива. Сигурно е знаела, че я мразиш, щом ужасът ѝ е бил толкова голям.

— Не, мамо, не! Тя е знаела само — и то от кого друго освен от теб, — че не искам този брак, замислен от користни съображения...

— Не беше от користни съображения. Ти ми приписваше такива съображения.

— Никога не си казвала нищо, което да ме наведе на мисълта, че може да е иначе...

— Ти толкова я мразеше, че даже не смеех да произнеса името ѝ пред теб. Само да бях отворила уста, и ти щеше да ме накараш да млъкна, а след това щеше да излезеш, затръшвайки вратата зад себе си. Тя знаеше, че я наричаш с онзи отвратителен прякор. Ето какво я уби. Много преди това ти ѝ беше нанесъл смъртоносния удар.

— Твърде несправедлива си, мамо.

Посегнах да я хвана за ръката, но тя ме отблъсна почти грубо и продължи напред сама, а аз я догонвах по петите, повтаряйки: „Твърде несправедлива си, твърде несправедлива си.“ Тогава тя се извърна леко и каза предизвикателно:

— Да, ти и само ти...

— Мамо, нима не разбираш, че ако аз съм отговорен за това нещастие, тогава си отговорна най-вече и ти — ти направи всичко възможно, за да ми станат омразни твоите планове. Преди винаги решавахме вместо мен, но в края на краищата аз съм на двадесет и две години, животът беше пред мен, а ти искаше да разполагаш с него както намериш за добре — и няма смисъл да отричаш, цялата работа е била точно заради имотите на Серис. Никога, нито за миг не можех да си помисля, че изпитваш нежност към онова дете...

— Защото се боях да не би да те раздразня още повече, ако разбереш, че я обичам...

— Повече от мен, така ли?

Тя не отговори. Изкачваше се по стълбите към входа на Малтаверн, като се спираше на всяко стъпало. В преддверието пак ме отблъсна:

— Трябва да остана сама. Вече нямам нужда от никого. Искам хубаво да ме разбереш: от никого.

Чух как се затваря вратата на стаята ѝ. Приближих се до камината. Задуха вятър и ми се стори, че разлюлените клони на дърветата ми дават знаци през стъклата на прозорците. Протяжният и смътен стон на вятъра се сливаше с немия вик дълбоко в мен, с кроткия и отчаян ропот срещу Бог.

Не запалих лампата. Какво решение да взема? Малко е да се каже, че сега майка ми няма повече нужда от мен: самото ми присъствие ѝ е непоносимо. Въпреки всичко трябва да се грижа за нея, да бъда около нея, ако ме повика. Враждебността ѝ към мен все някак ще се смекчи и най-накрая ще трябва да потърси помощта ми, защото няма друг освен мен. Да, но ако тя поиска да остана тук, какво ще стане с мен? Ще трябва ли да прекараме двамата, заедно цялата зима в Малтаверн, или ще остана сам на улица Шеврюс под грижите на Луи Ларп?

Мислите ми следваха една след друга без каквато и да е логическа връзка. Не знам колко време съм седял така без лампа до огъня. В това време мракът беше започнал да се сгъстява и вече различавах само белезникавите петна по ръцете си, отпуснати на коленете. Изведнъж чух тежките бавни стъпки на майка ми по стълбището. Още не беше дошло време за вечеря. Значи, идваше при мен. Влезе. Не станах от креслото. Тя прокара ръка по косата ми и отметна назад перчема ми, както ме целуваше вечер, когато бях дете. Но този ден не последва целувка. Въпреки това тя ми заговори с престошена нежност в гласа, която не ѝ отиваше:

— Да забравим какво си казахме, бедното ми дете. Бяхме несправедливи един към друг. Спомням си, че някога ми беше мъчно, когато твърдеше, че не общуваме помежду си, че никога не сме си говорили истински, така както си говорят в пиесите и романите. Какво пък, на връщане от мелницата наваксахме пропуснатото.

— Да, казахме си неща, които не искахме да казваме.

— Забрави какво сме си говорили, поне това, което излезе от моята уста. Просто си търсех някого, на когото да излея мъката си, виновния, върху когото да стоваря вината. А пък и ти... Обвинявахме се взаимно...

— Да — казах аз мрачно, — като двама съучастници в съда, които си прехвърлят вината един другиму.

Тя каза: „Млъкни!“ Не виждах лицето ѝ, но я чувах как плаче. Станах, прегърнах я и ѝ поисках прошка.

— За нищо не сме виновни, мамо: най-лошото, до което можеше да се стигне, беше просто едно недоразумение и то щеше много бързо да се разсее: нямах търпение да разбера кое е момичето от воденицата и още вечерта щях да науча кое е то, ако не беше телеграмата от Симон...

— Това не би променило нищо. Всичко е било вече свършено.

— Да, мамо, и нито ти, нито аз имаме нещо общо с това невероятно съвпадение. Такива престъпления стават винаги благодарение на някаква случайност. Винаги би могло да се каже: „Ако момиченцето беше минало по друг път...“

Тя прошепна: „Сега всичко е свършено. Станало е вече, случило се е.“

Замълчахме. Срещу мен в креслото виждах само неясните очертания на някаква тъмна маса.

— Слушай какво, Ален, да не си играем повече на приказки и да си изясним всичко. Ти трябва да заминеш, и дума не може да става за друго. Така е по-добре и за двама ни. Ще ми пишеш често: хората не се карат с писма. Ще ми разказваш за живота си или всъщност за онази част от него, за която ще можеш да ми разказваш. Аз ще се занимавам с твоите работи; ако се разболея, само една телеграма и дионът ще те чака в Бордо и още същата вечер ще бъдеш тук.

— Да, отдалеч ще можеш да ме понасяш, отново ще свикнеш с мен...

И този път не започна да спори. Но дали ме беше чула и разбрала? Попита:

— Твърдо ли си решил да заминеш вдругиден? Във всеки случай ще трябва да останеш един ден в Бордо...

— Не, мамо. Книгите, които искам да взема със себе си, са тук. Колата ще ме закара направо до влака за Париж. Той заминава в единадесет часа и четири минути.

— Но почти всичките ти дрехи са на улица Шеврюс...

— Тук имам всичко необходимо за студента, който имам намерение да стана, а никой няма да покани един студент на гости, защото той няма да познава никого.

— Все някога ще завържеш някакви връзки...

— Може би... Но ако трябва да се появя в обществото, това ще стане едва след като видя как се обличат хората в Париж. Нали си спомняш как се разкайва горкият Люсиен дьо Рюбампре, задето се е показал в Париж със същите дрехи, като в Ангулем.

Тя ме попита шепнешком, сякаш не очакваше да ѝ отговоря: Кой е Люсиен дьо Рюбампре?

— Но, мамо, моля ти се! Не може да не си чела „Изгубени илюзии“. Аз лично ти дадох да прочетеш тази книга.

— О, нали знаеш, че не съм като теб — нищо не остава в главата ми от това, което чета, всичко минава ей така...

Тя се наведе да разрови жарта както винаги с лакти, опрени на коленете, и ненадейно каза:

— Трябва да изпратим телеграма на онази личност да те чака на гарата, за да те качи на влака.

— Не, мамо, вече нямам нужда от който и да било да ме качва на влака. Освен това мразя гарите почти толкова, колкото и гробищата. Моят нов живот ще започне вдругиден, в единадесет часа и четири минути. Тогава ще се родя за втори път.

Жената на Прюдан съобщи, че масата е сложена.

— Като си помисля само — каза мама, ставайки, — че бих си хапнала с удоволствие, че съм гладна...

Седяхме един срещу друг, а висящата лампа над нас пушеше, миришеше на газ. Изведнъж ме обзе радост при мисълта за предстоящото заминаване за един нов свят, за един нов живот.

Не, това не беше радост, а по-скоро нещо като нетърпението, което се изпитва в безкрайно дълъг задушен тунел: трябва на всяка цена да излезеш от него колкото се може по-скоро, да избягаш завинаги, без да се обръщаш назад, отнасяйки всичките си съкровища вътре в себе си.

Майка ми се привдигна тежко от мястото си и всеки се настани отново в креслото си. Тя сложи една цепеница в огъня и както обикновено придърпа полата си нагоре, за да си понагрее краката на огъня. Изведнъж, без да поглежда към мен, каза:

— Колкото повече мисля, толкова повече се убеждавам, че би било редно да предупредиш онази личност за заминаването си и да ѝ съобщиш кога тръгва влакът ти.

— Признай си, мамичко, нима не е странно, че тази вечер именно ти...

Замълчах навреме, изплашен да не би да увеличи с нещо мъката ѝ.

— Да — каза тя, — имах лошо мнение за нея. За мен тя беше жената, която заплашваше да провали щастието на моето малко момиченце. Нима съм могла да си представя в заслепението си, че преди да погубят щастието ѝ, ще погубят самата нея, бедното ми малко момиченце, и то по такъв начин. Сега всичко ми се струва другояче, и хората, и светът... Или по-точно виждам ги такива, каквито са, нито по-добри, нито по-лоши. О, няма да ми е трудно да изпълнявам

божията заповед: „Не съди...“ Не, вече не ще съдя никого. А между другото познавам по-добре онази личност, отколкото си мислиш. Никога не съм ти разказвала подробно какво си говорихме с нея, докато ти спеше като труп, след като даде показанията си в полицията. Повярвай ми, тя не разиграваше театър. Искаше само едно — да не те изпускам от поглед. Според нея ти страдаш от същата болест, която тя е наблюдавала отблизо у онзи отец Х..., който е изиграл толкова важна роля в живота ѝ. Разбрах какво е представлявала тя за теб и какво все още би могла да бъде. Пък и какво ме засяга вече тя ли ще бъде или някоя друга. Тя би могла да ме замести, ще те пази и закриля, без да иска нищо в замяна. Някога ми беше казал, че е страдала повече, отколкото което и да е момиче на нейните години. Сега знам за какво става дума: тогава тя е пристъпила чертата, зад която вече няма нищо; а аз, колкото и да съм стара, живеях със своите надежди и ненавиждах всичко, което ги заплашва. Но сега... Защо пък не тя най-сетне? Аз може би ще изкарам още малко, но няма да е за дълго. Ще останеш сам. Така че защо не тя?

— Не, мамо, не започвай пак, хайде да не започваме пак. Трябва и ще се измъкна от своя живот тук, който приличаше на смърт. Ако не издържа и умра, какво пък, колкото по-бързо, толкова по-добре. Но няма! Ще живея! Ще живея!

— Неблагодарник си, винаги си бил неблагодарник. Онази личност вече знае, че е така, както съм го знаела винаги и аз.

— Докато съм жив, няма да забравя никога това, което можеше да ми даде и което ми даде само тя. Но разбери ме, мамо, и аз съм престъпил онази линия, зад която и дума не може да става за щастие; важното е да подчиниш живота на себе си. Изглежда, че съм престъпил тази линия на двадесет и две годишна възраст, а ти — на шестдесет.

Точно така говорех на майка си вечерта, преди да замина за Париж. Но сега всичко е записано. Влагам и от себе си, откакто започнах да водя тези записки, но без таен умисъл — просто защото винаги съм бил най-добрият по преразказ, — продължих да пиша с привичното старание на прилежен ученик. Сега настана часът, когато трябва да погледна изкушението право в очите — и то без да умра от срам, — на което ще мога да се поддам само след като мама си отиде:

крайният резултат от тези страдания ще бъде една малка подшита книжка от три франка. Новият човек, който се роди в мен, ще прояви силата и мъжеството си, като се осмели да използва собствената си съдба за преуспяване в живота — ще превърне съдбата си в съдържанието на една подшита книжка от три франка.

Нищо не е останало в паметта ми от това, което си казахме още с мама по време на този разговор след вечеря, преди да се заизкачваме мълчешком всеки към стаята си (в ръка с еднакви старовремски газени лампи, понеже от първия етаж не може да се изгаси електричеството); трябва да съм мислел за нещо друго; цялото ми внимание беше погълнато от нещо очевидно, неоформено дотогава ясно в съзнанието ми: разбрах, че отричането и от майка ми, и от Мари е продиктувано от една и съща необходимост, а не от това, че по природа съм себичен, жесток и коравосърдечен към другите. Това, което най-после взе връх у мен и на което бях готов да се подчиня с хладна решимост, беше желанието ми да остана жив — задължително условие за това беше двойното ми отричане.

Методично обмислях тези неща през късната есенна нощ, сгушен в ледените завивки, под които дълго не успях да се стопля, в своята стая, насред полето. Старовремската лампа още гореше, но извън тясното пространство, което тя осветяваше, стаята беше потънала в тъмнина — лесно можеха да се появят призраци — живи и мъртви. Питях се дали пълната безличност на една хотелска стая ще може да ги прогони. Не, не се страхувах от тях, но разбрах: ще мога да започна нов, непознат живот само при условие, че ги накарам да заспят в мен и да не ме отклоняват от битката, която бях решил да водя.

Нямаше да остана сам, знаех, че е така. Знаех, че някой ще се влюби в мен. Но предварително бях решил да не прехвърлям своето бреме върху никого. Достатъчно си бях изцапал ръцете и не исках да влизам в нови грехове. Не знам какво бог нарича грях срещу духа, който според него е непростим, но знам и винаги съм знаел какво е грях срещу плътта. Удушена и изнасилена, малката Серис е само отвратителният и безмерно увеличен образ на духовното престъпление, което безнаказано извършват толкова много човешки същества, убедени, че не са — а може би наистина не са — виновни за

него. Но аз, Господи, каквото и да направя, съм отговорен пред Теб. Ще положа всички усилия отново да придобия предишната си чистота, защото не мога да се лиша от Теб — о, да, така е! Знаеш, че дори и да бях роден в друга среда, пак бих могъл да се лиша от всичко друго, само не и от Теб.

Такава бе моята молитва през онази предпоследна нощ в Малтаверн: мислите ми блуждаеха между изминалите и бъдните времена, между преживените страдания и тези, които ми предстоеше да преживея с новите срещи, поражения, недоразумения, болести и непредвидими събития. Винаги мислех само за собствената си история, сякаш историята на Франция няма нищо общо с мен.

Продължавам да пиша в същата тетрадка в една тъй тиха стая като тази в Малтаверн. Прозорецът гледа към тясната градинка на хотел „Есперанс“ на улица Вожирар — точно срещу семинарията на кармелитите. Тътенът на Париж е приглушен от шумоленето на боровете, които вятърът люлее по време на равноденствие; спокоен съм, не страдам. Вчера, в неделя сутрин, продавах вестника на Сание „Ла Демокраси“^[1] на изхода на църквата „Сен Сюлпис“ след неделната служба. Още на другия ден след пристигането си отидох на булевард Распай да се запиша. За началото ми дадоха тази задача, без да обръщат внимание на дипломата ми по литература, с която май за първи път в живота си се похвалих. Без съмнение те правилно ме подложиха на това изпитание — то се оказа решаващо: повече няма да ми видят очите. Преди пет или шест години бих се съгласил да върша това — днес е много късно. И така, засега няма какво друго да правя, освен да обикалям библиотеките, да се запиша във Факултета, да ходя на лекции — да се превърна в един измежду многото студенти, като крия всичко, което нося в себе си, макар че моето бреме е не по-тежко от това на останалите. Но за тази история отговорността нося аз, не друг, само аз съм способен да следя да не се изгуби нищо от нея — от едно юношество, различно от всички останали, но заедно с това — обезпечено, онеправдано като ничие друго — и най-главното — самотно; а и колкото и малко действащи лица има тази драма, нима има момче с такава майка, което пази в сърцето си едно осквернено и удушено момиченце?

Последните страници от тази тетрадка трябва да дадат ясен отговор на един привидно съвсем прост въпрос, който избягвам, откакто съм пристигнал в Париж. Андре Донзак живее срещу моя хотел, в семинарията на кармелитите, и си мисли, че все още съм в Бордо. Защо не съм му се обадил? Отначало се надявах да го срещна случайно, нещо, което ми се струваше неизбежно — сякаш улица Вожирар е улица Шеврюс! Откровено казано, страх ме е от тази среща. Защо? Та нали знам, че трябва да се видя с него. Имам нужда от някой, който да ми помогне да опозная Сорбоната — не някой забързан и равнодушен екскурзовод, а приятел като Донзак, който ме познава като човек и ще ме покровителствува, докогато трябва — не само в Сорбоната и библиотеките, а и из музеите. Живея на две крачки от Люксембургския музей, от зала „Кайбот“^[2], където Андре ходи почти всекидневно; той ме накара да се закълна, че няма да стъпя там без него; иска да бъде с мен, когато видя за първи път „Балконът“ на Мане. Ще почакам, не бързам, парижките улици са по-интересни от всякакви музеи.

Честно казано, има и една по-спешна причина да измъкна Донзак от бърлогата му: нямам търпение да си получа обратно тетрадките, които са у него. Ах, това е най-главното! Ами ако онази стара семинария изгори или Донзак скоропостижно... Дневникът на един юноша. Каква лудост е да залагам целия си живот на тази карта! Но правя точно това. Слава богу, че на този свят никой освен мен не знае за това и няма как да ми се подиграе.

Освен всичко сега ще трябва да запълня с нещо четирите страници на писмото, което всяка седмица изпращам на мама. Едва ли ще е от голяма полза за нея да ѝ описвам душевните си преживявания, както се изразява тя, така че ще се наложи „да разкажа нещо“. Досега съм ѝ разказвал само за хотела, за храната и обслужването. В двете къси писма, в които ми отговори, става въпрос за здравето ѝ и за продажбата на един горски участък.

Но да задълбаем още повече. Поне засега Донзак все още е част от почвата, от пясъците, от които неотдавна се измъкнах, за да не умра. Боя се да не би, като се видим, отново той само с присъствието си да разруши очарованието на Париж. Как да опиша това зашеметяващо

очарование, от което съм опиянен? Къпя се в поток от хора, оставям се да ме носи, плувам по повърхността на тротоарите или се гмуркам в кръчмите под нивото на улицата като например „Таверн дю Пантеон“ на ъгъла на булевард Сен Мишел и улица Суфло. В Бордо бях младият Гажак, който се боеше от другите; но в Париж съм никой, толкова неизвестен, колкото може да бъде един безименен човек, който няма дори лице — наистина тук ловците на лица са в изобилие, но не ме е страх от тях, защото при този вид лов дивечът и ловецът трябва да са съучастници, а аз съм сигурен, че никога няма да стана съучастник.

Нощем вървя, докъдето ме заведат краката. Ах, сега знам защо толкова години скитам по горите на Малтаверн ту за да търся „големия бор“, ту за да ида у „стария от Ласю“.

Първите вечери не преминавах на другия бряг на Сена. Облакътях се по парапетите на мостовете — обичам тези парапети, по които са се облакътявали Бодлер и Морис дьо Герен^[3], а и колко още измислени литературни герои! Рецитирах на глас „Пияният кораб“^[4] (чак през тази година прочетох Рембо) и Виктор Юго, чийто дух витае във всеки камък. После една вечер пресяхох Сена и сега правех това почти всяка вечер. Близо до вратите на Лувъра, до самата стена на двореца, има каменни пейки, на които нощем не сяда никой. Там спирам да си поема дъх, любувайки се на този знаменит неизменен декор. Но сега, през 1907 година, Стефан Пишон^[5], Бриан^[6], Барту^[7] (наистина също така и Клемансо^[8], Пикар^[9] приличат на лилипути, които се щурат сред декори, достойни за Шекспир. По улица Риволи стигам до площад Конкорд. И там сцената е празна като през антракт: през 1907 година няма никакви събития. Но на двадесет и две години съм — ще видя всичко, което ще се случи занапред! Винаги страшно много съм обичал историята, без да го знам. Париж ме накара да осъзная това. Като се вглеждам в двата двореца, построени по проект на Габриел^[10], както и в статуите, олицетворяващи главните френски градове — Страсбург, покрит с венци и траурни знамена^[11], си мисля за това, което зрее в тази Лилипутия от 1907 година, и за това какво ли ще ми бъде съдено да видя...

Когато отмалея съвсем, спирам за малко във „Вебер“, единственото голямо кафене извън кафенетата в Латинския квартал, в което се осмелявам да влизам. И помен не е останал от срамния страх

да не харча прекалено много, от който бях обзет в Бордо. Поръчвам си дузина стриди и половин бутилка „Мум“. Не знам нито какъв вид имам в този момент, нито на какво приличам, нито с кого ме бъркат. Но честно казано, щях ли да идвам пак във „Вебер“, ако не бяха онези две жени, които забелязах още първата вечер и които срещам там всеки път? По-възрастната идва първа. Посивелите ѝ коси са подстригани като на Жана д'Арк. Да, има вид на възрастна Жана д'Арк. Донсят ѝ студени закуски и халба бира. Пуши и не изпуска от очи входната врата. Другата идва малко преди полунощ, капнала и гладна: интересно, къде ли работи? И тя прилича на Жана д'Арк, но е руса и на години е колкото Жана д'Арк. Когато се видяхме за втори път, тя погледна към мен, позна ме. Старата я следеше с поглед в огледалото.

На връщане взимам градския омнибус, който е с гумени колела. По цвета на фенерите познавам кой е за улица Вожирар.

Понякога времето е толкова лошо, че не мога да ида по-далеч от кафенетата по булевард Сен Мишел. Единственото кафене, в което не влизам, е „Арку“ — заради жалките досадни проститутки с проядени лица. В такива вечери отново ме обзема най-силната ми натрапчива мисъл. Тайната на злото, а според мен то е само едно от проявленията на духа — сега пулсира пред погледа ми. Струва ми се, че звярът, който се нахвърли на малката Серис в гората, близо до мелницата на господин Лапер, тук броди навсякъде. Но тук всяко чудовище е преследвано от други такива чудовища като него и то се лута ли, лута, захвърлило маската си, с безумен поглед в очите и гадна уста, която трябва да крие от всички.

Още не съм посмял да ида чак до Монпарнас. Латинският квартал и неговата фауна са ми вече добре познати, тук съм си изградил определени навици — но от Монмартр ме е страх. Много съм слушал за него в „Таверн дьо Пантеон“, където винаги е претъпкано и можеш да завържеш разговор с някой непознат. На драго сърце отговарям на всеки — аз съм никой.

После, към два часа, си лягам и потъвам в дълбок сън — в Малтаверн никога не съм могъл да спя така дълбоко, петлите ме будеха още в зори. Изплувам на повърхността, когато тези, които ходят на работа, вече от няколко часа се трудят. Късно е вече за утринната

служба освен в неделя. В дванадесет часа обядвам заедно с другите студенти, които живеят в хотела: това е единственото време през деня, когато разговарям със себеподобни, които знаят фамилието и малкото ми име и от кой край съм дошъл в Париж. Едни ненавиждат Морас^[12], други го боготворят — но те самите са ми толкова безразлични, че просто не ги забелязвам.

После отново скитам из града, но следобед спирам на всяка църква, въпреки че дневният ми маршрут е същият като нощния: искам ти сметка, о господи, за това, което са видели очите ми през нощта. Винаги започвам със „Сен Сюлпис“, до която стигам по тясната уличка Феру. Там е живял баща ми като студент през последната година на Империята. И вътре в църквата маршрутът ми е също така неизменен: веднага вдясно от входа се спирам пред стенописа на Дьолакроа^[13]. Чувствувам се едновременно и Яков, и ангела; това съм аз, вкопчен в смъртоносна хватка със самия себе си; изглеждам разсеян, но не, аз съм твърд и упорит и искам да получа отговора, докато стоя пред централния олтар, пред „Мадоната“ на Пигал^[14], която Донзак не може да търпи, но аз я харесвам. Стоя там, докато мога, и след това излизам на улица Сервандони. Стигам до крайбрежната улица, вървя край Сена и се изкачвам до „Нотр-Дам“. Гмурвам се в нея, както в „Сент Андре“ в Бордо — но човешката история, която бушува тук, заслания бога.

Понякога се събуждам преди съмване. Закъснял фойтон трополи по дървените павета. В такъв момент ми се струва, че нищо вече не може да ми се случи на този свят, всичко е изпито до последната капка, изядено е до троха, а онази нощ на балкона в Малтаверн заедно с влюбената в мен Мари е всичко, което ми се полага. Аз съм като просяк, комуто вече са дали милостиня и той няма на какво повече да се надява от никого — даже и на нещастие, защото, ако става въпрос за нещастие, аз получих полагаемото ми се в деня, когато онова малко момиченце тичаше пред мен по пътя за мелницата на господин Лапер, а една суха клонка изпращя под краката ми и то се обърна.

Все пак случи ми се нещо, но то е толкова незначително, че не знам дали да пиша за него. Снощи във „Вебер“ старата Жана д'Арк не дойде: сигурно е болна; не очаквах, че младата ще дойде. Въпреки това наблюдавах входа. Тя влезе в обичайния час, седна, дълго проучва

менюто, сякаш не знаеше, че ще си поръча студени закуски, после вдигна очи, погледна ме и се усмихна.

[1] „Ла Демокраси“ — вестник, основан през 1910 г. на мястото на забранения „Льо Сийон“. — Б.пр. ↑

[2] Гюстав Кайбот (1848–1894) френски художник. Събрал голяма колекция от картини на импресионистите. — Б.пр. ↑

[3] Морис дьо Герен (1810–1839) френски поет-романтик. — Б.пр. ↑

[4] „Пияният кораб“ — стихотворение от френския поет Артюр Рембо (1854–1891). — Б.пр. ↑

[5] Стефан Пишон (1857–1933) — виден деец на Радикалната партия: многократно заемал поста министър на външните работи. — Б.пр. ↑

[6] Дристид Бриан (1862–1932) — френски държавен деец, дипломат, единадесет пъти министър-председател. — Б.пр. ↑

[7] Луи Барту (1862–1942) — френски държавен деец; през 1913 г. е министър-председател. — Б. пр. ↑

[8] Жорж Клемансо (1841–1929) — френски държавен деец и публицист; няколко пъти министър-председател; един от вдъхновителите на Версайския договор. — Б.пр. ↑

[9] Жорж Пикар (1854–1914) — френски военачалник, от 1906 до 1909 г. министър на войната в правителството на Клемансо. По време на аферата Драйфус разкрива, че истинският виновник е Естерхази, заявява за това публично и през 1898 г. е уволнен от армията. — Б.пр. ↑

[10] Жак-Анж Габриел (1709–1782) — френски архитект, по чиито проекти са построени две големи обществени сгради на площад Конкорд в Париж. — Б.пр. ↑

[11] На площад Конкорд в Париж се намират осем статуи, символизиращи най-големите френски градове освен Париж: Брест, Лил, Руан, Лион, Марсилия. Бордо, Нант и Страсбург. До 1918 г., когато Страсбург бил освободен, статуята му била покрита с черни знамена. — Б.пр. ↑

[12] Шарл Морас (1868–1952) — френски писател и политик. Отличава се с крайно десните си и шовинистични възгледи. — Б.пр. ↑

[13] Йожен Дьолакроа (1798–1863) — френски художник, романтик. На стенописите на Дьолакроа в църквата „Сен Сюлпис“ е

изобразен библейският епизод на борбата на Яков с бога. — Б.пр. ↑

[14] Жан-Батист Пигал (1714–1785) — френски скулптор. —
Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.